

Het houden van roofvogels in gevangenschap bij particulieren

Wetenschappelijk rapport
RAAD VOOR DIERENWELZIJN IN BELGIË
2008

Place Victor Horta 40
1060 Brussel
<http://www.health.fgov.be>

.be

Het houden van roofvogels in gevangenschap bij particulieren

Wetenschappelijk rapport
in opdracht van de Raad voor Dierenwelzijn

2008

Versie 3 (herziening 2009)

Inhoudstafel

Inhoudstafel.....	3
Lijst van de figuren.....	4
Lijst van de tabellen.....	4
Samenvatting.....	5
1. Inleiding.....	6
2. Wetgevingsaspecten.....	7
2.1 CITES.....	7
2.2 De regelgeving in de Europese Unie.....	7
2.2.1 Regelgeving met betrekking tot handel van ‘wildlife’ en CITES in EU.....	7
2.2.2 Regelgeving met betrekking tot natuurbehoud.....	12
2.2.3 Samenvatting van de wetgeving in andere (Europese) landen.....	12
2.2.3.1 Europa.....	12
2.2.3.2 Verenigde staten.....	13
2.3 Nationale en gewestelijke wetgeving.....	19
3. Situatieschets van roofvogelpopulatie en opinies in België.....	22
3.1 Belgische roofvogelpopulatie bij particulieren.....	22
3.2 Opinies van betrokkenen over roofvogelhouderij in België.....	25
4. Vereiste voorkennis over het gedrag van roofvogels.....	28
4.1 Gedragscomponenten.....	28
4.2 Gedragsproblemen bij roofvogels.....	30
4.2.1 Infantiel gedrag.....	30
4.2.1.1 Bedelen voor voedsel (Eng. ‘food begging’).....	30
4.2.1.2 Bedekken van voedsel, mantelen (Eng. ‘mantling’).....	30
4.2.1.3 Schreeuwen (Eng. ‘screaming’).....	31
4.2.1.4 Infantiel gedrag als component van hofmakerij.....	31
4.2.2 Agressie.....	31
4.2.2.1 Agressie binnen een soort.....	31
4.2.2.2 Agressie tussen soorten.....	31
4.2.2.3 Agressie gericht naar mensen.....	31
4.2.3 Bezit en territorium.....	32
4.2.4 Vederpikken, kauwen of zelfverminking.....	32
5. Managementaspecten in relatie tot de behoeften van roofvogels.....	32
5.1 Voedsel- en watervoorziening.....	34
5.2 Huisvesting.....	35
5.2.1 Niet-aangebonden huisvesting: volières.....	35
5.2.1.1 Bouwstructuren.....	35
5.2.1.2 Inrichting van een volière.....	37
5.2.1.3 Aanbevolen afmetingen voor volières.....	38
5.2.2 Aangebonden huisvesting: valkerijhuisvesting.....	49
5.2.2.1 Blok en sprengel.....	49
5.2.2.2 Trolley of vluchtdraad.....	50
5.2.2.3 Hoogterek.....	50
5.3 Hygiëne.....	51
5.4 Klimaat.....	51
5.5 Sociale huisvesting.....	52
6. Discussie en besluit.....	53
6.1 Houden van roofvogels in gevangenschap.....	53
6.2 Vliegmogelijkheden voor roofvogels in gevangenschap.....	53

6.3 Nood aan minimumnormen voor roofvogels in gevangenschap?	54
6.4 Besluit	56
Referentielijst	57
Bijlagen	59
Bijlage 1: Vragenlijst rondgestuurd naar administraties van Europese landen over wetgeving betreffende het houden van roofvogels en roofvogeldemonstraties	59
Bijlage 2: Overzicht van de wetgeving in andere Europese landen over roofvogeldemonstraties	61
Bijlage 3: Voorbeeld van inspectierapport voor huisvesting van roofvogels en uitrusting voor valkerij (van Californië - Verenigde Staten)	63
Bijlage 4: Interviews met betrokken partijen van roofvogelhouderij in België	65

Lijst van de figuren

Figuur 1: Voorstelling van huisvesting op blok	49
Figuur 2: Voorstelling van huisvesting op sprenghuis met spits	50
Figuur 3: Voorstelling van trolley	50
Figuur 4: Voorstelling van een hoogterek	51

Lijst van de tabellen

Tabel 1: Classificatie van de roofvogels	6
Tabel 2: Indeling van de dagroofvogels en uilen volgens de EU-wetgeving (EC 338/97; bijlage A, B of C) en CITES-overeenkomst (I, II of III)	9
Tabel 3: Overzicht van de wetgeving in andere Europese landen over het houden van roofvogels door particulieren en een eventuele restrictie wat betreft roofvogelsoort	14
Tabel 4: Overzicht van de wetgeving in andere Europese landen over het houden van roofvogels door particulieren: randvoorwaarden	16
Tabel 5: Samenvatting van de gewestelijke wetgeving ter bescherming van de vogels die van toepassing is op levende roofvogels	20
Tabel 6: Overzicht van de het aantal uitgereikte CITES-certificaten per roofvogelsoort vanaf 2000	22
Tabel 7: Overzicht van het aantal roofvogels ingeschreven op een inventaris bij verenigingen van vogelhouders in het Vlaams gewest vanaf 2000	26
Tabel 8: Verschillende fasen van het imprintproces voor verschillende imprintwijzen	29
Tabel 9: Aanbevolen afmetingen voor voliëres van kweekvogels volgens Forbes (2002)	39
Tabel 10: Aanbevolen minimumafmetingen (l x b x h) voor voliëres volgens Hammer et al. (1989)	39
Tabel 11: Categorieën van minimum oppervlaktevereisten voor de huisvesting van roofvogels (weergegeven per dier; jonge dieren zijn niet inbegrepen tot ze onafhankelijk worden) volgens Brücher et al. (1995)	40
Tabel 12: Categorieën voor temperatuurvereisten volgens Brücher et al. (1995)	40
Tabel 13: Overzicht van de vereisten voor voliëreafmetingen en temperaturen voor dagroofvogelsoorten volgens Brücher et al. (1995)	41
Tabel 14: Overzicht van de vereisten voor voliëreafmetingen en temperaturen voor uilen volgens (Brücher et al., 1995)	44
Tabel 15: Minimumoppervlakten voor kooien van roofvogels volgens Oostenrijkse wetgeving	46
Tabel 16: Minimumafmetingen voor voliëres voor roofvogels (breedte x lengte x hoogte) met het oog op rehabilitatie volgens Miller (2000)	47

Samenvatting

De laatste jaren wint de roofvogelhouderij aan **populariteit**. Daarnaast komen er ook meer **klachten** binnen bij de Dienst Dierenwelzijn van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid over de huisvesting van roofvogels. Deze variëren van klachten over permanent aangebonden roofvogels in drukke omgevingen tot vogels die in oude konijnenhokken verblijven.

Het **doel** van dit rapport is na te gaan of het vanuit het standpunt van dierenwelzijn verantwoord is om roofvogels in gevangenschap te houden. Indien dit antwoord positief is dan stelt de vraag zich onder welke **huisvestingsvormen** het dier mag gehouden worden (bv. volgens valkerijmethoden of in volières) en of er **wettelijke normen** betreffende de huisvesting vereist zijn.

Dit dossier geeft een overzicht van de bestaande **wetgeving** in het **binnen- en buitenland**. Ook wordt het **gedrag** van roofvogels en het **management** in relatie tot de behoeften samengevat. Tenslotte wordt het welzijn in gevangenschap geanalyseerd in de **discussie**.

De **wetgeving** in België over het houden van roofvogels in gevangenschap is een **gewestelijke** bevoegdheid. In Vlaanderen en Wallonië is het toegelaten roofvogels te houden mits enkele voorwaarden. Deze voorwaarden zijn echter gericht op natuurbehoud en niet op het welzijn van de vogels. In verschillende Europese landen is het **verboden** roofvogels te houden, in andere landen gelden er **randvoorwaarden**, terwijl voor een derde groep van landen er **geen beperkingen** zijn of slechts een soortenbeperking geldt.

De Belgische **roofvogelpopulatie** in gevangenschap in kaart brengen is niet mogelijk, omdat er **geen registratieplicht** is. Op basis van de verzamelde gegevens (CITES-certificaten en inventarissen van roofvogelverenigingen) kan er wel gesteld worden dat de roofvogelpopulatie de laatste jaren inderdaad **sterk** is **toegenomen**.

Er is **geen sterke wetenschappelijke indicatie** die aangeeft dat het dierenwelzijn van **roofvogels in gevangenschap** in gevaar is. Wel worden er soms gedragsproblemen vastgesteld, welke men in bepaalde gevallen met gepaste maatregelen kan verhelpen.

Indien de roofvogel in gevangenschap wordt gehouden, dan is een vereiste dat zijn dierenwelzijn moet gewaarborgd worden. De vraag naar de noodzakelijkheid van vliegmogelijkheden is afhankelijk van de gehandeerde definitie (van natuurlijk gedrag). Hoewel er geen wetenschappelijk studies bestaan over het **permanent aangebonden huisvesten** (op blok of sprengel) van roofvogels, wordt er toch algemeen aanvaard dat deze huisvesting in strijd is met de dierenwelzijnswet. **Regelmatige vluchten** worden als minimumvereiste gesteld.

Verscheidene auteurs stelden **minimumafmetingen** voor voor volières, deze aanbevelingen zijn gebaseerd op ervaringen.

Interviews met de verschillende Belgische betrokken partijen aangaande het houden van roofvogels door particulieren (roofvogelhoudersn valkeniersverenigingen en vogelopvangcentra, verenigingen voor vogelbescherming) geven aan dat een meerderheid van de partijen voorstander is van **bijkomende maatregelen** voor het houden van roofvogels, waarbij een **verplichte opleiding** voor de roofvogelhouder de meeste voorkeur geniet.

1. Inleiding

De laatste jaren wint de roofvogelhouderij aan **populariteit**. Daarnaast komen er ook meer **klachten** binnen bij de Dienst Dierenwelzijn van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid over de huisvesting van roofvogels. Deze variëren van klachten over permanent aangebonden roofvogels in drukke omgevingen tot vogels die in oude konijnenhokken verblijven.

Volgens de wetgeving geldend in België, bestaat de mogelijkheid om roofvogels die **in gevangenschap geboren** zijn te houden. Tussen de gewesten bestaan er wel verschillen wat betreft de beperkingen op soorten.

Het **doel** van dit rapport is na te gaan of het vanuit het standpunt van dierenwelzijn verantwoord is om roofvogels in gevangenschap te houden. Indien dit antwoord positief is dan stelt de vraag zich onder welke **huisvestingsvormen** het dier mag gehouden worden (bv. volgens valkerijmethoden of in volières) en of er **wettelijke normen** betreffende de huisvesting vereist zijn.

Dit dossier geeft een overzicht van de bestaande **wetgeving** in het **binnen- en buitenland**. Ook wordt het **gedrag** van roofvogels en het **management** in relatie tot de behoeften samengevat. Tenslotte wordt het welzijn in gevangenschap geanalyseerd in de **discussie**.

Roofvogel is een verzamelnaam voor zowel dagvogels, voornamelijk in de orde van de 'Falconiformes' als vogels die algemeen nachtactief zijn, de Strigiformes (uilen) (Forbes, 2002). De classificatie van de roofvogels wordt voorgesteld in Tabel 1.

Gieren van de Nieuwe Wereld worden, afhankelijk van de bron, ingedeeld bij de orde *Falconiformes* (del Hoyo et al., 1994) of *Ciconiiformes* ((Sibley and Monroe, 1990): ooievaarachtigen waaronder ooievaars, reigers, flamingo's,...). In wat volgt wordt de indeling volgens de Europese Commissie¹ gevolgd, namelijk classificatie bij de Orde van de Falconiformes.

Tabel 1: Classificatie van de roofvogels

KLASSE AVES	
Orde <i>Strigiformes</i>	Uilen
Orde <i>Falconiformes</i>	
Familie <i>Accipitridae</i>	Haviken, arenden, wouwen, gieren van de Oude Wereld
Familie <i>Falconidae</i>	Valken
Familie <i>Cathartidae</i>	Gieren van de Nieuwe Wereld
Familie <i>Pandionidae</i>	Visarenden
Familie <i>Sagittaridae</i>	Secretaristvogels

Bron: Nicholson (1996)

---

¹ Verordening (EG) Nr. 1332/2005 van de Commissie van 9 augustus 2005 tot wijziging van Verordening (EG) nr 338/97 van de Raad inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer.

2. Wetgevingsaspecten

2.1 CITES

CITES ('Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora') is een overeenkomst inzake de **internationale handel in bedreigde in het wild levende dieren en plantensoorten**. Het doel van CITES is te verzekeren dat de internationale handel in wilde dieren en planten geen bedreiging vormt voor de bescherming van de soorten in het wild. CITES reguleert de handel in meer dan 30 000 soorten fauna en flora en werkt door een systeem van **vergunningen** en **certificaten** die toegekend moeten worden voordat de internationale handel in specimen van soorten opgenomen in de Bijlage van de Overeenkomst kan plaatsvinden. De conventietekst werd goedgekeurd op een samenkomst van de vertegenwoordigers van 80 landen in Washington DC in de Verenigde Staten op 3 maart 1973 en vanaf 1 juli 1975 is CITES werkzaam. Op dit ogenblik zijn 172 landen lid van de conventie waaronder alle landen van de Europese Unie. Er zijn drie verschillende bijlagen (Bijlage I, II, en III), waarin de soorten op basis van hun beschermingsstatus en niveaus van internationale handel opgenomen zijn.

- Bijlage I bevat soorten die bedreigd zijn met uitsterven. Handel in specimen van deze soorten is enkel toegelaten in uitzonderlijk omstandigheden.
- Bijlage II bevat species die niet noodzakelijk bedreigd zijn met uitsterven, maar waarvan de handel moet gecontroleerd worden.
- Bijlage III bevat uit soorten die beschermd zijn in tenminste één land dat andere CITES-landen hulp heeft gevraagd bij het controleren van de handel ervan.

De volledige tekst van de Conventie kan worden geraadpleegd via: <http://www.cites.org/eng/disc/text.shtml>. Meer informatie over de geldende wetgeving is beschikbaar op <http://www.eu-wildlifetrade.org/html/nl/legislation.asp>.

Wat betreft de indeling van de roofvogels op de CITES-bijlagen, wordt verwezen naar Tabel 2: (I), (II), (III) duidt de bijlagen van de CITES-overeenkomst aan waarin de betrokken soorten zijn opgenomen.

2.2 De regelgeving in de Europese Unie

2.2.1 Regelgeving met betrekking tot handel van 'wildlife' en CITES in EU

Wegens de Europese eenheidsmarkt en de afwezigheid van systematische grenscontroles binnen de Europese gemeenschap werd de CITES-conventie op een uniforme wijze geïmplementeerd in alle 25 EU-lidstaten door de **Verordening (EG) nr. 338/97** van de Raad van 9 december 1996 inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer (raamwetgeving). De gewijzigde bijlagen die werden doorgevoerd tijdens de laatste Committee of Parties -een vergadering van alle deelnemende landen- aan de CITES-overeenkomst van Washington, zijn opgenomen in verordening (EG) Nr. 407/2009 van de Commissie tot wijziging van Verordening (EG) nr. 338/97. De **Verordening (EG) nr. 865/2006** van de Commissie van 4 mei 2006, gemodificeerd door de Verordening (EG) nr.100/08 van 4 februari 2008, houdende uitvoeringsbepalingen van Verordening (EG) nr. 338/97 van de Raad inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer geeft concretere informatie ter implementatie van de basisverordening (uitvoeringsbepaling).

Deze twee verordeningen regelen zowel de internationale handel als de handel binnen Europa. Alle diersoorten opgenomen in CITES-bijlagen, samen met andere waar CITES het niet over heeft en die de Europese Unie evenwel wil beschermen, zijn opgedeeld in 4 EU-bijlagen (A, B, C en D). Zo zijn, in overeenstemming met andere EU-verordeningen over de bescherming van inheemse soorten (zoals de habitat¹- en vogelrichtlijn²), bepaalde inheemse soorten die zijn opgelijst in bijlagen II of III van CITES op EU-bijlage A geplaatst. Daarnaast zijn bepaalde soorten die niet opgelijst zijn in de CITES-bijlagen wel op een bijlage geplaatst voor de EU-regelgeving. Box 1 beschrijft de CITES en Europese regelgeving geldend voor hybriden.

De indeling volgens de EU-wetgeving, geldend voor roofvogelsoorten wordt eveneens weergegeven in Tabel 2.

Box 1 – Hybriden

Hybriden worden ook bestreken door de CITES- en EU-regelgeving, wanneer tenminste één van de twee ouders een soort is dat op één van de vier lijsten is geplaatst. In gevallen waar de ouders van zulk dier vermeld staan op verschillende bijlage, of wanneer er slechts één ouder vermeld staat op de bijlage, dan gelden de regels van de meeste restrictieve bijlage.

---

¹ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna

² Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand

Tabel 2: Indeling van de dagroofvogels en uilen volgens de EU-wetgeving (EG 407/2009; bijlage A, B of C) en CITES-overeenkomst (I, II of III)

	Bijlage A	Bijlage B	Bijlage C	Gewone naam
<i>FALCONIFORMES</i>				Dagroofvogels
		<i>FALCONIFORMES</i> spp. (II) — (Met uitzondering van de in bijlage A opgenomen species en één in bijlage C opgenomen soort van de familie <i>Cathartidae</i> ; de overige species van die familie zijn niet in de bijlagen van deze verordening opgenomen)		Dagroofvogels
<i>Cathartidae</i>				Gieren van de Nieuwe Wereld
	<i>Gymnogyps californianus</i> (I)			Californische condor
			<i>Sarcoramphus papa</i> (III Honduras)	Koningsgier
	<i>Vultur gryphus</i> (I)			Andes-condor
<i>Pandionidae</i>				Visarenden
	<i>Pandion haliaetus</i> (II)			Visarend
<i>Accipitridae</i>				Haviken, arenden en gieren
	<i>Accipiter brevipes</i> (II)			Balkansperwer
	<i>Accipiter gentiles</i> (II)			Havik
	<i>Accipiter nisus</i> (II)			Sperwer
	<i>Aegypius monachus</i> (II)			Monniksgier
	<i>Aquila adalberti</i> (I)			Spaanse keizersarend
	<i>Aquila chrysaetos</i> (II)			Steenarend
	<i>Aquila clanga</i> (II)			Bastaardarend
	<i>Aquila heliaca</i> (I)			Keizersarend
	<i>Aquila pomarina</i> (II)			Schreeuwarend
	<i>Buteo buteo</i> (II)			Buizerd
	<i>Buteo lagopus</i> (II)			Ruigpootbuizerd
	<i>Buteo rufinus</i> (II)			Arendbuizerd
	<i>Chondrohierax uncinatus wilsonii</i> (I)			Cubaanse langsnavelwouw
	<i>Circaetus gallicus</i> (II)			Slangenarend
	<i>Circus aeruginosus</i> (II)			Bruine kiekendief
	<i>Circus cyaneus</i> (II)			Blauwe kiekendief
	<i>Circus macrourus</i> (II)			Steppekiekendief
	<i>Circus pygargus</i> (II)			Grauwe kiekendief
	<i>Elanus caeruleus</i> (II)			Grijze wouw

	<i>Eutriorchis astur</i> (II)	Madagaskar-slangenarend
	<i>Gypaetus barbatus</i> (II)	Lammergier
	<i>Gyps fulvus</i> (II)	Vale gier
	<i>Haliaeetus</i> spp. (I/II) (<i>Haliaeetus albicilla</i> is opgenomen in bijlage I; de andere soorten zijn opgenomen in bijlage II)	Zeearenden
	<i>Harpia harpyja</i> (I)	Harpij
	<i>Hieraetus fasciatus</i> (II)	Havikarend
	<i>Hieraetus pennatus</i> (II)	Dwergarend
	<i>Leucopternis occidentalis</i> (II)	Salvins bonte buizerd
	<i>Milvus migrans</i> (II)	Zwarte wouw
	<i>Milvus milvus</i> (II)	Rode wouw
	<i>Neophron percnopterus</i> (II)	Aasgier
	<i>Pernis apivorus</i> II)	Wespendief
	<i>Pithecophaga jefferyi</i> (I)	Apenarend
<i>Falconidae</i>		Valken
	<i>Falco araea</i> (I)	Torenvalk
	<i>Falco biarmicus</i> (II)	Lannervalk
	<i>Falco cherrug</i> (II)	Sakervalk
	<i>Falco columbarius</i> (II)	Smelleken
	<i>Falco eleonora</i> (II)	Eleonora's valk
	<i>Falco jugger</i> (I)	Indische lannervalk
	<i>Falco naumanni</i> (II)	Kleine torenvalk
	<i>Falco newtoni</i> (I) (Alleen de populatie op de Seychellen)	Madagaskar-torenvalk
	<i>Falco pelegrinoides</i> (I)	Barbarijse valk
	<i>Falco peregrinus</i> (I)	Slechtvalk
	<i>Falco punctatus</i> (I)	Mauritius-torenvalk
	<i>Falco rusticolus</i> (I)	Giervalk
	<i>Falco subbuteo</i> (II)	Boomvalk
	<i>Falco tinnunculus</i> (II)	Torenvalk
	<i>Falco vespertinus</i> (II)	Roodpootvalk
<i>STRIGIFORMES</i>		Uilen
	<i>STRIGIFORMES</i> spp. (II) (Met uitzondering van de in	Uilen

---

bijlage A opgenomen species)		
<i>Tytonidae</i>		Kerkuilen
	<i>Tyto alba (II)</i>	Kerkuil
	<i>Tyto soumagnei (I)</i>	Madagaskar-grasuil
<i>Strigidae</i>		Echte uilen
	<i>Aegolius funereus (II)</i>	Ruigpootuil
	<i>Asio flammeus (II)</i>	Velduil
	<i>Asio otus (II)</i>	Ransuil
	<i>Athene noctua (II)</i>	Steenuil
	<i>Bubo bubo (II)</i>	Oehoe
	<i>Glaucidium passerinum (II)</i>	Dwerguil
	<i>Heteroglaux blewitti (I)</i>	Bossteenuil
	<i>Mimizuku gurneyi (I)</i>	Grote dwergooruil
	<i>Ninox natalis (I)</i>	Christmas Island-valkuil
	<i>Ninox novaeseelandiae undulata (I)</i>	Boeboek
	<i>Nyctea scandiaca (II)</i>	Sneeuwuil
	<i>Otus ireneae (II)</i>	Sokoke-dwergooruil
	<i>Otus scops (II)</i>	Dwergooruil
	<i>Strix aluco (II)</i>	Bosuil
	<i>Strix nebulosa (II)</i>	Laplандuil
	<i>Strix uralensis (II)</i>	Oeraluil
	<i>Surnia ulula (II)</i>	Sperweruil

2.2.2 Regelgeving met betrekking tot natuurbehoud

De **vogelrichtlijn** (Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand) legt strikte wettelijke verplichtingen op aan de lidstaten van de EU. Het doel van deze richtlijn is het behoud van het natuurlijk voorkomend vogelbestand door de handel in vogels te reguleren, het jagen op dieren te beperken en bepaalde vang- en dodingsmethoden te verbieden. In het arrest Vergy (zie [Box 2](#)) werd door het Europees Hof van Justitie geoordeeld dat de vogelrichtlijn niet van toepassing is op in gevangenschap geboren en opgekweekte dieren. Volgens artikel 14 van de vogelrichtlijn mogen lidstaten strengere beschermingsmaatregelen voor bepaalde vogelsoorten voorzien dan de vogelrichtlijn zelf. In België werd deze richtlijn omgezet in gewestelijke regelgeving (zie 2.3).

Box 2 - Arrest Vergy

Op 8 februari 1996 werd het arrest Vergy geveld door het Europees Hof van Justitie. De naam van dit arrest is afkomstig van de Franse landbouwer D. Vergy, waarbij een kleine gekweekte Canadese gans (*Branta canadensis minima*) die hij te koop had aangeboden in beslag werd genomen (in het kader van de Franse vogelbeschermingswet en de Europese Richtlijn 79/409/EEG). De landbouwer verzette zich tegen de inbeslagname omdat het dier in gevangenschap gekweekt en geboren was en daarom niet onder vogelrichtlijn zou vallen (Vogelbescherming Vlaanderen, 2003).

2.2.3 Samenvatting van de wetgeving in andere (Europese) landen

2.2.3.1 Europa

Om de wetgeving in andere landen van de Europese Unie te kennen, werd een **vragenlijst** opgesteld (zie [Bijlage 1](#)) met vragen naar de wetgeving over het **houden van roofvogels** en eventuele hierbij geldende **restricties**. Ook werd er bevraagd of er een specifieke wetgeving geldt voor **roofvogelshows**, **demonstraties** en het **in publiek vertonen** van roofvogels. Deze vragenlijst werd in oktober 2007 per e-mail opgestuurd naar de verantwoordelijke administraties van landen van de Europese Unie en Zwitserland. Deze oproep werd in februari 2008 en juli 2008 (via CITES-diensten) herhaald bij de landen waarvan nog geen antwoord was ontvangen. In totaal antwoordden 17 van de 28 aangeschreven landen. [Tabel 3](#) vat de antwoorden of het toegelaten is roofvogels te houden samen, alsook eventuele soortrestricties. [Tabel 4](#) geeft een overzicht over mogelijke randvoorwaarden bij het houden van deze vogels. Omdat het beoordelen van roofvogelshows en demonstraties niet tot het doel van dit rapport behoort, wordt de hierover geldende wetgeving in de Europese landen ter informatie voorgesteld in [Bijlage 2](#).

Tabel 3 toont aan dat het in verschillende Europese landen **verboden** is roofvogels te houden (zoals in Cyprus, Estland en Zweden), in andere landen (zoals in Finland, Frankrijk, Letland, Luxemburg, Oostenrijk en Tsjechië) gelden er **randvoorwaarden** (zie Tabel 3 en Tabel 4), terwijl voor een derde groep van landen er **geen beperkingen** zijn of slechts een soortbeperking geldt (België, Denemarken, Duitsland en Verenigd Koninkrijk). In Oostenrijk is het aanbinden van roofvogels verboden (zie Tabel 4) waarbij enkel een uitzondering wordt gemaakt voor valkeniers: zo is het aanbinden van roofvogels enkel toegelaten bij roofvogels voor vrijvlucht of jacht die om de twee dagen minstens voor een uur gevlogen worden. Indien hieraan niet kan worden voldaan, is het verplicht de dieren in volières te huisvesten. Daarnaast gelden er in Oostenrijk ook wettelijke minimumafmetingen voor deze volières, hiervoor werd de Duitse adviestekst van Brücher (1995) (zie 5.2.1.3) als basis gebruikt. In

vergelijking met deze laatstvernoemde indeling werden in de Oostenrijkse categorieën voor minimumoppervlakten per soort kleine aanpassingen aangebracht (bijvoorbeeld één categorie minder) en grotere oppervlakten geëist. De gehele wetgevingstekst is terug te vinden via <http://www.vu-wien.ac.at/vetrecht/Verordnungen/2.%20TierhaltungsV%20Anl%202.pdf>.

Ook in Zwitserland gelden er strenge regels, vervat in de ‘Ordonnance sur la protection des animaux du 27 mai 1981 - 455.1’. Roofvogels mogen enkel gehouden worden mits een toelating en een aangebonden huisvesting is enkel toegelaten in niet voor het publiek toegankelijke rehabilitatiecentra en bij valkeniers mits de dieren regelmatig gevlogen worden. Daarnaast zijn er per wet ook minimumafmetingen en hokverrijkingen voor volières van roofvogels vastgelegd (voor deze bepalingen zie <http://www.admin.ch/ch/f/rs/4/455.1.fr.pdf>, p. 115 e.v.).

2.2.3.2 Verenigde staten

In de Verenigde Staten van Amerika zijn **toelatingen**, bepaald volgens de ‘Code of Federal Regulations’¹ om roofvogels te bezitten (Section 21.27), de valkerij te beoefenen (Section 21.28, 21.29) en te kweken (Section 21.30) vereist. Een toelating voor het houden van roofvogels wordt gegeven nadat een aanvraag met de reden van het project of de activiteit is ingediend. Voor de opleiding van valkenier bestaan er verschillende niveaus waarbij voor elk niveau aan bepaalde voorwaarden moet voldaan worden (bijvoorbeeld minimumleeftijd, aantal vogels in bezit, aantal jaren ervaring,...). Een toelating voor valkerij wordt gegeven na het slagen in een examen. Daarnaast wordt de huisvesting en de uitrusting voor valkerij geïnspecteerd en gecertificeerd door een afgevaardigde van de ‘state wildlife departement’. Ook voor het kweken van roofvogels is een toelating nodig die wordt verkregen mits te voldoen aan verschillende voorwaarden (huisvesting, leeftijd, ervaring, doel van de kweek,...). In de staat Californië (USA) maakt men gebruik van een standaardformulier om de faciliteiten voor roofvogels en de valkerij-uitrusting te inspecteren en te controleren of ze voldoen aan bovenstaande wetgeving (rapport in bijlage (Bijlage 3), alsook op www.dfg.ca.gov/licensing/specialpermits/specialpermits.html).

---

¹ Code of Federal Regulations-Title 50 (Wildlife and Fisheries)¹, Volume 5, Part 21 (Migratory bird permits) – zie http://www.access.gpo.gov/nara/cfr/waisidx_04/50cfr21_04.html

Tabel 3: Overzicht van de wetgeving in andere Europese landen over het houden van roofvogels door particulieren en een eventuele restrictie wat betreft roofvogelsoort

	Can individuals keep raptors ^a	If yes, restriction of species? ^b
Austria		yes, being on hawking: only 2 species/falconer// keeper: no limitation of number
Belgium		One (of three) regional legislation prohibit the keeping of European species
Bulgaria		no
Cyprus		
Czech Republic	permit (species specification, number of species, identification)	no
Denmark		yes: only not-native species
Estonia		
Finland	allowed by exemption: educational and research purposes	
France	in a "élevage d'agrément" (less than 7 birds used for hunting and reproduction in order to hunt); having a prefectural permission// in an "établissement d'élevage" (more than 6 birds and/or other activities or in case of a profit goal): having a prefectural permission to open and certificate of capacity.	yes, in an "élevage d'agrément", only following species of the Falconiformes: <i>accipiter</i> spp., <i>buteogallus</i> spp., <i>parabuteo</i> spp., <i>buteo</i> spp., <i>aquila</i> spp., <i>hieraaetus</i> spp., <i>spizaetus</i> spp., <i>falco</i> spp. and the Strigiformes: <i>bubo bubo</i>

Germany		yes: indigenous species (and hybrids with native species in the ancestral lines): not allowed or only a limited number (if the falconer has a falconry license), with exceptions of bird been kept before 25/02/2005)
Greece		yes: only species not mentioned on Annex A of EC 338/97
Italy	There are some regional legislation on hunting and animal welfare that are stricter than national law	no, however there are some regional legislation on hunting regulation and animal welfare that are stricter than national law
Latvia	Allowed by exemption: only birds placed by rehabilitations centres, individual receives permission	no
Luxembourg	Allowed by exemption: individual receives permission	no
Portugal		no
Sweden		
Swiss	permit	no
United Kingdom		no

^a Red = not allowed; green = allowed; orange = allowed, but requirements

^b Grey = no application

Tabel 4: Overzicht van de wetgeving in andere Europese landen over het houden van roofvogels door particulieren: randvoorwaarden

	Keeper	Housing	Cage dimensions	Cage enrichment	Flight	Other	Comments
Austria	qualification of the keeper	no tethering allowed, not even temporary (exemption for falconers)// before and after flying performances: birds in aviaries// keeping in group of pairs is required	yes	yes: possibility to retire, screen from view, water bath, shelter, perches in upper area	training devices using electricity: forbidden	keeping a register of medical treatment// obligation of identification by transponder or ring, reporting of keeping those birds, keeping register for monitoring	no artificial breeding for commercial purpose
Belgium	no	No	no	no	no	no	
Bulgary	no	No	no	no	no	no	
Cyprus				N.A. ^a			
Czech Republic	yes, falconer must past test about hunting	yes	yes	yes	no	no	Falconry club approved the Animal Protection Code for Breeding, that contains housing conditions and cage dimensions
Denmark	no	No	no	no	no	no	Blood samples of birds of prey required
Estonia				N.A. ^a			

Finland							N.A. ^a
France	in a "élevage d'agrément": attribution of permission comprises facts about the experience of the keeper, the feed, the housing,.....	in an "etablissement d'élevage": certificate of capacity (having experience and following a start course) and a prefectural permission to open (public services investigate the equipments and installations,.....)	no	no	no		registering the raptors used for hunting in a national register
Germany	no	no	no	no	no		general requirements of the German animal welfare law
Greece	no	no	no	no	no		no
Italy	no	no	no	no	no		no
Latvia	Owner needs animal-related degree	no	Before receiving the permission, infrastructure will be inspected by competent authority	no	no		no
Luxembourg							N.A. ^a
Portugal	official registration	veterinary and welfare criteria	veterinary and welfare criteria	veterinary and welfare criteria	no		
Sweden							N.A. ^a
Swiss	no	no	no tethering allowed, with exemption for rehabilitations centers not	yes	yes		no

---

			accessible for public if the bird has regularly a possibility to fly				
United Kingdom	no	no	no	no	no	no	no

---

^aN.A. = not applicable, because the keeping of raptors by individuals is not allowed in this country.

2.3 Nationale en gewestelijke wetgeving

Hoewel voorgaande regelgevingen rechtstreeks gelden in alle EU-lidstaten, moeten de noodzakelijke **uitvoeringsbepalingen** beschreven en aangevuld worden met **nationale wetten** (zoals de bepaling van straffen bij inbreuken).

In België werden deze uitvoeringsbepalingen voor de CITES-overeenkomst vastgelegd in de gecoördineerde versie van de **wet van 28 juli 1981**¹ houdende goedkeuring van de Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten. Meer concrete aspecten werden vastgelegd in het **KB van 9 april 2003** inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door de controle op het desbetreffende handelsverkeer.

Op federaal niveau gelden verschillende wetgevingen ter uitvoering van de CITES-overeenkomst².

Daarnaast zijn er ook wetten op **gewestelijk** (Vlaams, Waals en Brussel Hoofdstedelijk Gewest) niveau ter bescherming van de vogels van toepassing, namelijk:

- Waalse Gewest: 27 NOVEMBER 2003 - Besluit van de Waalse Regering tot vaststelling van de afwijkingen van de vogelbeschermingsmaatregelen
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest: 25 OKTOBER 1990 - Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Executieve betreffende de bescherming van vogels³
29 AUGUSTUS 1991 – Ordonnantie betreffende de bescherming van de wilde fauna en betreffende de jacht
- Vlaams Gewest: 9 SEPTEMBER 1981 - Koninklijk Besluit betreffende de bescherming van vogels in het Vlaamse Gewest⁴

Deze wetten hebben eveneens betrekking op het houden van roofvogels. Tabel 5 geeft per regio schematisch de respectievelijke wetten weer die van toepassing zijn op roofvogels.

---

¹ Gewijzigd door volgende programmawetten: MB 31/12/2002, MB 31/12/2003, MB 15/07/2004, MB 31/12/2004

² Gecoördineerde versie van de wet van 28 juli 1981, KB van 9 april 2003, MB van 12 februari 2004 (benoeming van de leden van het wetenschappelijk comité) en MB van 6 juni 2005 (benoeming van experts CITES).

³ Op dit ogenblik is men bezig met de herziening van de wetgeving in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (pers. comm., Olivier Beck)

⁴ Vanaf september 2009 zal het besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer (aangehaald als het Soortenbesluit) van 15 mei 2009 in werking treden

Tabel 5: Samenvatting van de gewestelijke wetgeving ter bescherming van de vogels die van toepassing is op levende roofvogels

	Toegepast op roofvogels	Voorwaarden
Waals gewest		
<u>Kweekvogels:</u> In gevangenschap geboren en gekweekte vogels behorend tot één van de soorten die in het wild leven op het Europese grondgebied (incl. hybriden)	Alle in het wild levende Europese roofvogelsoorten	- vogels ringen met ringen van erkende groepering. - lijst met kwekers en aantal afgeleverde ringen wordt bijgehouden door groepering
<u>Niet gewoonlijk gekweekte kweekvogels:</u> Onder bijlage III van besluit	<i>Accipiter gentilis</i> (havik) <i>Accipiter nisus</i> (sperwer) <i>Falco rusticolus</i> (giervalk) <i>Falco subbuteo</i> (boomvalk) <i>Falco biarmicus</i> (lannervalk) <i>Falco peregrinus</i> (slechtvalk) <i>Falco cherrug</i> (sakervalk)	- installatie (verlichting, verluchting, ruimte,...) wordt eerst gecontroleerd en beoordeeld. - vogels ringen met ringen met vooraf bepaalde diameter. - per vogel moet identificatiefiche voorhanden zijn
<u>Kweekvogels van buitenlandse oorsprong:</u> Vogels afkomstig van andere dan het Europees grondgebied van de lidstaten van de Europese Gemeenschap, alsook van de staten aangesloten het Verdrag (1997) inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa	Niet-Europese roofvogelsoorten en niet hierboven vermelde soorten	- aan voorwaarden van kweek in land van oorsprong voldoen - identificatiekaart
Brussels Hoofdstedelijk Gewest		
Alle vogelsoorten, ondersoorten, en op de variëteiten van in wild levende soorten op het Europees grondgebied van de Lidstaten van de Europese Gemeenschap ¹	Alle in het wild levende Europese roofvogelsoorten	- niet bezitten ²
Vlaams Gewest		
In gevangenschap gehouden en gekweekte	Alle in het wild levende Europese	- vogels ringen met gesloten voetring

---

vogels die op het grondgebied van de roofvogelsoorten
lidstaten van de Europese Gemeenschap
behoort¹

- moet afkomstig zijn van legaal verkregen ouderpaar
  - inschrijven van vogel op inventaris, die wordt bijgehouden door erkende verenigingen
  - elke vogel heeft individuele steekkaart
-

¹Niet-Europese soorten: geen bepaling

²In het verleden werden enkele individuele afwijkingen toegestaan onder Minister Gossuin

3. Situatieschets van roofvogelpopulatie en opinies in België

3.1 Belgische roofvogelpopulatie bij particulieren

De volledige Belgische roofvogelpopulatie in gevangenschap in kaart brengen is niet mogelijk, omdat bijvoorbeeld de Europese, nationale of regionale wetgeving niet oplegt om niet-inheemse roofvogels aan te geven. Ook voor Europese soorten die niet worden verhandeld is dit het geval. Om toch een beeld te krijgen van de evolutie die zich de laatste jaren heeft afgespeeld werden op twee manieren gegevens verzameld.

Zo geldt in Europa dat voor handel van roofvogels uit bijlage A (Verordening (EG) nr. 338/97; zie 2.2.1) een certificaat voor elke verhandelde vogel moet aangevraagd worden bij de **dienst CITES** van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid en Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Het **aantal afgeleverde certificaten vanaf 2000** wordt per roofvogelsoort weergegeven in Tabel 6. Het soorttotaal geeft aan dat vanaf 2000 de meeste certificaten (3269 certificaten) werden afgeleverd voor kerkuilen (*Tyto alba*), gevolgd door torenvalken (*Falco tinnunculus*; 794 certificaten), steenuilen (*Athene noctua*; 784 certificaten) en oehoes (*Bubo bubo*; 549 certificaten). Algemeen wordt vastgesteld dat het aantal afgeleverde certificaten voor de roofvogelsoorten van bijlage A **verdrievoudigd is op zeven jaar** tijd. Er moet wel worden benadrukt dat CITES een handelsverdrag is en dat de afgeleverde certificaten enkel noodzakelijk zijn wanneer de roofvogel wordt verhandeld én dat er geen certificaten nodig zijn voor verhandelde soorten van bijlage B van verordening (EG) nr. 338/97.

Tabel 6: Overzicht van de het aantal uitgereikte CITES-certificaten per roofvogelsoort vanaf 2000

Soortnaam	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Soort-totaal
<i>Accipiter gentilis</i>	27	46	25	22	12	27	24	17	200
<i>Accipiter nisus</i>	3	14	16	12	48	42	40	48	223
<i>Aegolius funereus</i>			9		3	14	16	18	60
<i>Aegypius monachus</i>	1			2	2		2	2	9
<i>Aquila chrysaetos</i>	7	5	7	3		4	4	4	34
<i>Aquila chrysaetos x Aquila rapax</i>			1						1
<i>Aquila clanga</i>	2	9							11
<i>Aquila heliaca</i>	3					1	2	5	11
<i>Aquila nipalensis</i>		2							2
<i>Asio flammeus</i>	1	5	6	4	7	7		6	36
<i>Asio otus</i>	10	19	9	33	8	24	11	26	140
<i>Athene noctua</i>	16	55	70	83	117	139	156	146	782
<i>Bubo bengalensis</i>	1								1
<i>Bubo bubo</i>	30	37	45	61	71	85	94	116	539
<i>Bubo bubo sibiricus</i>						12	9	19	40
<i>Bubo bubo tucomanus</i>		2				11	5		18
<i>Buteo buteo</i>	15	8	10	17	19	39	17	45	170
<i>Buteo buteo x Buteo swainsoni</i>								2	2
<i>Buteo jamaicensis</i>		5			1				6

<i>Buteo rufinus</i>	4	1	1			2			8
<i>Buteo rufinus</i> x <i>B. jamaicensis</i> x <i>B. regalis</i>		1							1
<i>Buteogallus meridionalis</i>		1							1
<i>Circus aeruginosus</i>							3	2	5
<i>Elanus caeruleus</i>							4	4	8
<i>Falco biarmicus</i>	7	11	9	8	7	6		13	61
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. biarmicus</i> x <i>F. cherrug</i>	1								1
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. cherrug</i>	1		2				5		8
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. cherrug</i> x <i>F. cherrug</i>	2								2
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. cherrug</i> x <i>F. mexicanus</i>		6	1		5	4	3		19
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. cherrug</i> x <i>F. mexicanus</i> x <i>F. rusticolus</i>					2				2
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. peregrinus</i> x <i>F. rusticolus</i>								2	2
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. rusticolus</i>	2	1			2		1		6
<i>Falco biarmicus</i> x <i>F. rusticolus</i> x <i>F. cherrug</i>								1	1
<i>Falco cherrug</i>	31	16	22	10	10	9	11	8	117
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. cherrug</i> x <i>F. rusticolus</i>	3								3
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. mexicanus</i>	1								1
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. peregrinus</i>	2	2	3						7
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. peregrinus</i> x <i>F. peregrinus</i>		2							2
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. peregrinus</i> x <i>F. rusticolus</i> x <i>F. rusticolus</i>	5								5
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. rusticolus</i>	28	20	32	12	23	11	19	18	163
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. rusticolus</i> x <i>F. peregrinus</i>			3	3	1	3	2	3	15
<i>Falco cherrug</i> x <i>F. rusticolus</i> x <i>F. rusticolus</i>	1								1
<i>Falco columbarius</i>					7	6	6		19
<i>Falco columbarius</i> x <i>F. peregrinus</i>		1							1
<i>Falco femoralis</i> x <i>F. peregrinus</i>	1	2	1						4
<i>Falco jugger</i>	8	12	16	3	4	3	19	13	78
<i>Falco jugger</i> x <i>F. cherrug</i> x <i>F. rusticolus</i>			2						2
<i>Falco jugger</i> x <i>F. mexicanus</i>		1							1
<i>Falco jugger</i> x <i>F. peregrinus</i> x <i>F. rusticolus</i>				1					1
<i>Falco mexicanus</i> x <i>F. biarmicus</i> x <i>F. cherrug</i>	12	1	1						14
<i>Falco mexicanus</i> x <i>F. peregrinus</i>	2		1						3
<i>Falco mexicanus</i> x <i>F. peregrinus</i> x <i>F. pelegrinoides</i>			1	1	1	2		1	6
<i>Falco mexicanus</i> x <i>F. rusticolus</i>	1								1
<i>Falco naumanni</i>							4	11	15
<i>Falco pelegrinoides</i>	3	2							5
<i>Falco pelegrinoides</i> x <i>F. peregrinus</i>			5						5
<i>Falco peregrinus</i>	59	42	54	20	14	17	30	19	255
<i>Falco peregrinus</i> x <i>F. biarmicus</i>			1				1	3	5
<i>Falco rusticolus</i>	3	4		2	9	2	7	5	32
<i>Falco rusticolus</i> x <i>F. cherrug</i> x <i>F. peregrinus</i>	1	1	1		1	9	15	14	42
<i>Falco rusticolus</i> x <i>F. peregrinus</i>	12	6	21	4	2	5	3	1	54
<i>Falco rusticolus</i> x <i>F. peregrinus</i> x <i>F. novaezeelandiae</i>	1								1

<i>Falco sparverius</i>							2		2
<i>Falco subbuteo</i>		3	10	9	9	9	4	13	57
<i>Falco tinnunculus</i>	5	49	69	66	120	200	116	166	791
<i>Falco vespertinus</i>				8	16	3	3	4	34
<i>Glaucidium passerinum</i>					2				2
<i>Gypaetus barbatus</i>							1		1
<i>Gyps fulvus</i>	1		1		2	2	1		7
<i>Haliaeetus albicilla</i>	7	3	1	7	2	3	3	1	27
<i>Haliaeetus leucocephalus</i>					2	2		8	12
<i>Haliaeetus vocifer</i>	4	10	1		8	3	4	4	34
<i>Hieraaetus fasciatus</i>		17	3	2	2	4	4	8	40
<i>Hieraaetus pennatus</i>		2		2	7	7	1	7	26
<i>Milvus migrans</i>	10	4	22	10	27	21	23	44	161
<i>Milvus milvus</i>	10		4		10	21	13	11	69
<i>Neophron percnopterus</i>	1		2	4		2	6	4	19
<i>Ninox novaeseelandiae</i>		4						1	5
<i>Ninox novaeseelandiae undulata</i>							1		1
<i>Nyctea scandiaca</i>	20	48	24	35	52	60	71	84	394
<i>Otus scops</i>		2	8	20	16	16	40	37	139
<i>Parabuteo unicinctus</i>	11	3			4		5	3	26
<i>Phalcoboenus australis</i>		1							1
<i>Strix aluco</i>	14	17	14	47	41	69	42	49	293
<i>Strix nebulosa</i>	9	5	5	3	5	20	12	33	92
<i>Strix uralensis</i>				1	6	5	8	20	40
<i>Surnia ulula</i>						1	2	1	4
<i>Tyto alba</i>	101	227	295	415	433	559	608	640	3278
<i>Vultur gryphus</i>	1	2			1				4
Totaal aan roofvogels per jaar	501	737	834	930	1141	1491	1483	1710	8827

De gewestelijke wetgeving, die verschillend is voor het Waals, Vlaams en Brussel Hoofdstedelijk gewest (zie 2.3) kan het bijhouden van een inventaris eisen.

In het **Waals Gewest** wordt er van de vogelverenigingen verwacht dat ze het aantal afgeleverde ringen melden aan het Waals Gewest. Hierbij wordt een totaal aan ringen doorgegeven en wordt er echter niet gespecificeerd naar soort, zodat een schatting van de populatie niet mogelijk is (pers. comm. Catherine Debruyne).

In het **Brussel Hoofdstedelijk Gewest** is het verboden om in het wild levende Europese roofvogelsoorten te bezitten¹, dus kan het aantal ervan ook niet geteld worden. Niet-Europese soorten kunnen wettelijk wel gehouden worden, maar hiervoor geldt geen registratie (pers. comm. Olivier Beck).

In het **Vlaams Gewest** tenslotte, moeten alle in het wild levende Europese roofvogelsoorten ingeschreven worden op een **inventaris** die wordt bijgehouden door **erkende verenigingen van vogelhouders**; deze worden jaarlijks door die verenigen aan het Vlaams Gewest doorgegeven. Om deze cijfers te verzamelen werd naar de vier verenigingen die ook

¹ In het verleden werden enkele individuele uitzonderingen toegestaan door Minister Gossuin

roofvogelhouders onder hun leden hebben (Algemene Ornithologische Bond van België, Aviornis, Kweekgroepen Europese Vogels en Koninklijke Belgische Ornithologische Federatie) een schrijven gericht. Hierin werd gevraagd naar de inventaris van de Europese roofvogels per soort vanaf 2000 en indien mogelijk van de niet-Europese soorten en de kruisingen. Deze oproep werd beantwoord door de vier verenigingen. De Koninklijke Belgische Ornithologische Federatie had enkel een inventaris van 2007 in zijn bezit, de inventarissen van de jaren daarvoor waren per provincie naar het Vlaams gewest gestuurd. Opvraag van de door de KBOF ingediende lijsten bij de provinciale eenheden van het Vlaams Gewest vanaf 2000 kreeg weinig repons. Tabel 7 is dus opgesteld met de gegevens van AOB, Aviornis, KEV. Ter informatie werden ook de aantalen ingeschreven op de inventaris van het KBOF voor 2007 in de tabel weergegeven. Dit maakt duidelijk dat het aantal roofvogels op de inventaris van het KBOF voor 2007 groter is dan het aantal van de drie andere verenigingen. Zodus liggen de aantallen voor 2000 tot 2007 waarschijnlijk opmerkelijk hoger dan de vermelde aantallen. Bovendien moet benadrukt worden dat het niet wettelijk verplicht is niet-Europese roofvogelsoorten (bijvoorbeeld woestijnbuizerd) te inventariseren. Ook zouden veel roofvogels niet worden aangegeven (pers. comm. Wouter Faveyts) omwille van onwetendheid en om controles te vermijden. Dit maakt dat de verzamelde hoeveelheid dus een minimum is. Daarnaast zijn de inventarissen niet altijd actueel: vogels worden niet uitgeschreven in een databank, hoewel ze worden ingeschreven op een andere (pers. Comm. Roger Vanlook). Voor het totaal van de geïnventariseerde Europese roofvogelsoorten bij vogelverenigingen KEV, Aviornis en AOF geldt een **verzesvoudiging over zeven jaar**.

3.2 Opinies van betrokkenen over roofvogelhouderij in België

Om de opinies van de verschillende betrokken partijen over het houden van roofvogels door particulieren in beeld te brengen, werden er in het najaar van 2007 **interviews** afgenomen van personen die betrokken zijn bij roofvogelhouderij. Zo werden **roofvogelhouders** (incl. personen die roofvogeldemonstraties geven), **valkeniersverenigingen**, **vogelopvangcentra**, een **dierenarts voor roofvogels** en **verenigingen voor vogelbescherming** een reeks open vragen voorgelegd. In totaal werden 11 partijen ondervraagd over het **houden van roofvogels** door particulieren, het invoeren van **randvoorwaarden**, over **roofvogelshows** enz. De uitgetypte versies van de interviews werden opgestuurd naar de geïnterviewden voor nazicht en eventuele aanvullingen. De vragen en antwoorden zijn gebundeld in Bijlage 4 van dit dossier. Samenvattend kan er gesteld worden dat de meerderheid van de partijen voorstander is van **bijkomende maatregelen** voor het houden van roofvogels. Hier werd niet in de richting van strikte afmetingen wat betreft de huisvesting gedacht omwille van grote verschillen tussen roofvogelsoorten betreffende hun behoeften, maar eerder in de richting van een verplichte opleiding voor de roofvogelhouder, omdat het houden van een roofvogel een zekere vakkennis vereist. Tijdens deze interviews werden ook bijkomende pertinente welzijnsvragen gesteld die niet direct tot het doel van dit dossier horen zoals bijvoorbeeld ‘Mogen uilen worden tentoongesteld?’, ‘Moet er een positieve lijst komen voor roofvogels?’.

Tabel 7: Overzicht van het aantal roofvogels ingeschreven op een inventaris bij verenigingen van vogelhouders in het Vlaams gewest vanaf 2000

Latijnse naam	Naam (Nederlands)	2000 ^a	2001 ^a	2002 ^a	2003 ^a	2004 ^a	2005 ^a	2006 ^a	2007 ^a	2007-KBOF
<i>Accipiter gentilis</i>	Havik	52	54	68	81	68	73	76	73	29
<i>Accipiter nisus</i>	Sperwer	2	5	9	22	38	75	72	51	23
<i>Aegolius funereus</i>	Ruigpootuil				8	8	5	18	13	7
<i>Aquila chrysaetos</i>	Steenarend	1	1	5	5	7	10	2	4	11
<i>Aquila clanga</i>	Bastaardarend		2	2	1	2			3	3
<i>Aquila heliaca</i>	Keizersarend									1
<i>Asio flammeus</i>	Velduil					4	6	11	2	
<i>Asio otus</i>	Ransuil	3	7	19	30	30	35	40	29	12
<i>Athene noctua</i>	Steenuil	4	16	46	75	101	95	112	102	236
<i>Bubo bubo</i>	Oehoe	28	25	43	76	113	102	141	140	194
<i>Buteo buteo</i>	Buizerd	5	9	24	15	26	30	37	28	37
<i>Buteo rufinus</i>	Arendbuizerd						2	2	4	7
<i>Circus aeruginosus</i>	Bruine kiekendief						2	2	4	2
<i>Falco biarmicus</i>	Lannervalk	3	10	12	21	37	31	30	28	39
<i>Falco cherrug</i>	Sakervalk	8	24	25	42	51	49	43	45	47
<i>Falco columbarius</i>	Smelleken	3	2	2	2	8	7	21	20	
<i>Falco jugger</i>	Indische lannervalk	2		3	8	8	11	16	21	2
<i>Falco naumanni</i>	Kleine torenvalk									3
<i>Falco peregrinoides</i>	Barbarijse valk		1	1	2	2	2	2	2	
<i>Falco peregrinus</i>	Slechtvalk	36	54	66	76	79	67	81	82	22
<i>Falco rusticolus</i>	Giervalk	2	3	4	5	20	20	12	19	
<i>Falco subbuteo</i>	Boomvalk	2	2	3	9	13	22	16	34	85
<i>Falco tinnunculus</i>	Torenvalk	3	13	40	101	105	96	88	62	218
<i>Falco vespertinus</i>	Roodpootvalk								10	
<i>Glaucidium passerinum</i>	Dwerguil					2		1	5	16
<i>Gyps fulvus</i>	Vale gier	2	2	2	2	2	8	8	6	
<i>Haliaeetus albicilla</i>	Zeearend									4
<i>Haliaeetus leucocephalus</i>	Amerikaanse Zeearend					1	1	3	4	1
<i>Hieraaetus fasciatus</i>	Havikarend	1	8	1	1				1	2
<i>Milvus migrans</i>	Zwarte Wouw								2	
<i>Milvus milvus</i>	Rode wouw				2	2	2	2	2	3
<i>Ninox novaeseelandiae</i>	Boeboek				6	4	6	8	7	1
<i>Nyctea scandiaca</i>	Sneeuwuil	10	17	24	65	72	70	100	107	57
<i>Otus scops</i>	Dwergooruil	5	3	9	26	58	41	47	50	1
<i>Strix aluco</i>	Bosuil	7	10	20	29	82	95	98	75	61
<i>Strix nebulosa</i>	Laplандuil	3	4	8	8	36	18	30	33	21

<i>Strix uralensis</i>	Oeraluil				1	20	6	10	16	0
<i>Surnia ulula</i>	Sperweruil					4		2	11	0
<i>Tyto alba</i>	Kerkuil	45	68	136	162	290	289	433	322	498
<i>Vultur gryphus</i>	Andes-condor					1	2	2	2	0
<i>Aquila rapax</i>	Steppearend	3	6	8	8	9	10	15	15	2
<i>Athene cunicularia</i>	Holenuil									1
<i>Bubo africanus</i>	Afrikaanse Oehoe									12
<i>Bubo bengalensis</i>	Bengaalse oehoe				1	2	3			11
<i>Bubo bubo sibiricus</i>	Siberische oehoe			4	4	11	6	13	10	12
<i>Bubo bubo tucomanus</i>	Turkmeense oehoe	3	1	1	4	8	5	1	10	0
<i>Bubo capensis</i>	Kaapse oehoe					2				1
<i>Buteo jamaicensis</i>	Roodstaartbuijerd	2	4	2	6	8	5	10	12	14
<i>Buteo regalis</i>	Rosse ruigpootbuijerd			1	2	1	1	1	1	9
<i>Falco mexicanus</i>	Prairievalk						1	1		0
<i>Falco sparverius</i>	Amerikaanse Torenvalk	2	5	5	7	14	32	50	38	35
<i>Otus (Ptilopsis) leucotis</i>	Witwangdwergooruil									9
<i>Otus choliba</i>	Schreeuwuil							1	4	0
<i>Parabuteo unicinctus</i>	Woestijnbuijerd	4	8	9	11	13	11	13	12	64
<i>Tyto alba pratincola</i>	Amerikaanse kerkuil			2	5	5	2	6	8	2
<i>Vultur aura</i>	Kalkoengier								1	1
<i>Buteo jamaicensis x Buteo regalis</i>	Roodstaart- x Koningsbuijerd	1	3	1	1	1	1	1	1	3
<i>F. biarmicus x F. cherrug</i>	Lanner- x Sakervalk		4	5	1	5	14	6	5	0
<i>F. biarmicus x F. peregrinus</i>	Lanner- x Slechtvalk				1			2	2	0
<i>F. cherrug x F. mexicanus</i>	Sakervalk x Prairievalk				1	1				0
<i>F. cherrug x F. peregrinus</i>	Sakervalk x Slechtvalk	1	1	3	2	2	3	3	4	3
<i>F. cherrug x F. rusticolus</i>	Sakervalk x Giervalk	1	6	8	11	14	17	19	14	10
<i>F. cherrug x F. rusticolus x F. peregrinus</i>	Saker- x Gier- x Slechtvalk									1
<i>F. jugger x F. cherrug x F. rusticolus</i>	Indische lanner- x Saker- x Giervalk									1
<i>F. mexicanus x F. biarmicus</i>	Prairievalk x Lannervalk			2	1	2	3		2	0
<i>F. mexicanus x F. biarmicus x F. cherrug</i>	Prairie- x Lanner- x Sakervalk									1
<i>F. mexicanus x F. peregrinus</i>	Prairie- x Slechtvalk						1	2	1	0
<i>F. peregrinus x F. cherrug x F. peregrinus</i>	Slecht- x Saker- x Slechtvalk									1
<i>F. peregrinus x F. columbarius</i>	Slechtvalk x Smelleken								1	0
<i>F. rusticolus x F. biarmicus</i>	Gier- x Lannervalk						2	2	3	0
<i>F. rusticolus x F. peregrinus</i>	Gier- x Slechtvalk	2	4	5	6	4	6	12	7	16
TOTAAL		246	382	628	953	1396	1401	1724	1570	1852

^aInventaris van Koninklijke Belgische Ornithologische Federatie (KBOF) niet opgenomen in aantallen van 2000 t.e.m. 2007

4. Vereiste voorkennis over het gedrag van roofvogels

4.1 Gedragscomponenten

Om de invloeden van gevangenschap op natuurlijk gedrag te bediscussiëren en gedrag in gevangenschap te interpreteren, is het nuttig om de **ontwikkeling van het gedrag** bij roofvogels te begrijpen (Park, 2003).

Het gedrag van een roofvogel is het product van **drie componenten** en zijn interacties: **geërfd of aangeboren gedrag**, **imprint gedrag** en **aangeleerd gedrag** (Fox, 1995b). Deze componenten kunnen als volgt worden opgelijst:

(a) geërfd en aangeboren gedrag

- specifieke instincten, karakteristieken van een soort, waaronder temperament en eerste stappen tot vliegen
- individueel temperament
- biologische prikkels en drang
- geheugen

(b) imprint gedrag

- imprint op ouders
- imprint op bloedverwanten
- de angstreactie
- imprint op toekomstige seksuele partner
- imprint op nesttype, omgeving en habitat

(c) aangeleerd gedrag

onwillekeurig leren

- gewenning
- klassiek conditionering
- operant conditionering
- associatie
- leren uit trauma

willekeurig leren

- inzicht
- ervaring

Het *aangeboren gedrag* biedt de vogels de mogelijkheid om zich op bepaalde manieren te gedragen, indien en wanneer de geschikte situatie zich voordoet (Fox, 1995b).

Fox (1995b) definieerde *imprint gedrag* als volgt: “A distinct genetically programmed learning mechanism in which there is a permanent attachment, during a specific sensitive period, of an innate behaviour pattern to specific object which thereafter become important elicitors of that behaviour pattern”. Tabel 8 toont de verschillende manieren van imprints, waaronder de twee extremen, namelijk een natuurlijke imprintvogel (vogels gevangen uit het wild)¹ en een roofvogel die volledig op de hand werd opgevoed door een mens. Chronologisch overlappend worden achtereenvolgens ingeprent: de ouders, de soortgenoten, angstreacties op bepaalde gebeurtenissen, potentiële paartpartners en de fysieke omgeving (het nesttype, de nestplaats en de habitat). Het **imprintproces** gebeurt natuurlijk op een heel jonge leeftijd in het leven van de meeste nestblijvers, waaronder roofvogels, en is soort- en tijdsafhankelijk (Jones, 2001). Tussen deze twee extremen van natuurlijk en onnatuurlijk

¹Wildvang is verboden in Europese Unie volgens Richtlijn van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (79/409/EEG) (voor bepaalde soorten gelden er wel uitzonderingen).

imprinten bestaat er een uitgebreide variatie van mogelijke combinaties van (mal)imprinting (zie Box 3) afhankelijk van de behandeling die een vogel krijgt in de verschillende stadia van zijn ontwikkeling.

Tabel 8: Verschillende fasen van het imprintproces voor verschillende imprintwijzen

	Vogel uit het wild gevangen	Vogel openlijk opgevoed door de mens vanaf geboorte	Gedomesticeerde roofvogel
Imprint van ouders	Bedelt voor voedsel bij soortgenoten	Bedelt voor voedsel bij mensen, en verwerpt dat van soortgenoten	Bedelt bij soortgenoten, schreeuwt niet naar mensen, negeert hen
Imprint van soortgenoten	Toont competitieve agressie/ jaloersheid, mantelen ¹ t.o.v. soortgenoten	Behandelt mensen als bloedverwanten Vertoont instinctieve predatorrespons om te doden naar eigen soortgenoten toe	Geen agressie of jaloersheid over voedsel naar mensen toe
Angstreactie	Angst van andere predators, in het bijzonder de mens	Geen angst van mensen, in het bijzonder van de verzorger. Kan eigen soortgenoten vrezen	Geen angst van mensen, soortgenoten, honden, ...
Imprint van paartpartner	Wanneer volwassen: vrouwtje verzoekt mannetje van eigen soort, mannetje maakt het hof van het vrouwtje	Vrouwtje roept op het mensen-‘manneling’ voor eten in de lente, mannetje maakt mensen-’vrouw’ het hof	Reageert seksueel enkel op soortgenoten
Imprint van nestomgeving	Prefereert natuurlijke nestomgevingen	Verkiest een artificieel nesttype waarin het werd grootgebracht	Geeft voorkeur aan een artificieel nest en is ontspannen in een volière

Bron: Fox (1995b)

Het derde component van het gedrag bij roofvogels, namelijk het *aangeleerd gedrag* is een concept dat niet volledig gevat is (Jones, 2001). Aangeleerde gedragingen kunnen wijzigen in de loop van het leven van de vogel en omvat **onwillekeurig en willekeurig leren** (Fox, 1995b). Het eerste creëert een niet-gewilde respons of geen respons door het autonoom deel van het zenuwstelsel dat niet onderworpen is aan het bewustzijn. Willekeurig leren, daarentegen, resulteert in bewuste en gewilde reponsen welke niet automatisch zijn en niet noodzakelijk onmiddellijk plaatsvinden.

¹ vleugels en pluimen van de staart spreiden over het voedsel om te vermijden dat andere roofvogels het voedsel zien of stelen (Fox, 1995a)

Box 3 - "Human malimprint"

Zoals uit voorgaande tekst blijkt is imprint een aspect van het natuurlijk leerproces, welke gebeurt tijdens een kritieke korte periode in het nest. Hierdoor zal het kuiken zich identificeren met zijn soortgenoten (ouders en bloedverwanten) en andere objecten. 'Malimprinting' is het gevolg van het blootstellen aan mensen tijdens de kritieke periode wanneer de roofvogel objecten en individuen imprint. De vogel zal zich dan identificeren met de mens en niet met zijn soortgenoten, en zal mensen beschouwen als surrogaatouders, verwanten en/of toekomstige gezellen, afhankelijk van het moment van imprint. Dit resulteert in abnormaal gedrag zoals het verlies van angst voor mensen (met als gevolg buitengewone tamheid of het aanvallen van mensen), het bedelen van voedsel van mensen, constant gekrijs naar mensen voor voedsel, het aanvallen van mensen om het territorium te verdedigen, redirigeren van seksueel gedrag naar mensen,... (Jones, 2001; Park, 2003).

4.2 Gedragsproblemen bij roofvogels

Gedragsproblemen bij de vogelfamilie *Psittacidae* (waaronder parkieten en papegaaien) zijn goed bestudeerd¹. Ook bij roofvogels komen problemen voor, maar deze worden ofwel minder gerapporteerd of zijn niet zo goed gedocumenteerd. Vele gedragsproblemen bij roofvogels in gevangenschap zijn volgens Jones (2001) een rechtstreeks gevolg van een **onjuiste behandeling** of van **beoordelingsfouten** van de houder.

In wat volgt worden gedragsproblemen kort beschreven volgens de indeling en omschrijving van Jones (2001).

4.2.1 Infantiel gedrag

Het voorkomen van infantiel gedrag is niet ongewoon bij roofvogels en er zijn vele redenen voor het vertonen van dit juveniel gedrag, zelfs door volwassen roofvogels die pas in gevangenschap worden gehouden. Indien de analogie met kinderen mag gemaakt worden, is de terugkeer naar het infantiel of juveniel gedrag een manier om om te gaan met **stressvolle situaties**.

4.2.1.1 Bedelen voor voedsel (Eng. 'food begging')

Het bedelen voor voedsel wordt meestal waargenomen bij roofvogels die zijn ingeprent door mensen en die op hun surrogaat-mensouder roepen als reactie op honger. Ook wilde vogels die worden behandeld voor medische of heelkundige problemen in een rehabilitatiecentrum zullen juveniel gedrag vertonen eens zij mensen erkennen als een **voedselbron**.

4.2.1.2 Bedekken van voedsel, mantelen (Eng. 'mantling')

Hierbij zal een roofvogel zijn vleugels en staart spreiden om datgene wat hij aan het eten is te beschermen. Dit gedrag wordt aangewend om te voorkomen dat andere roofvogels of potentiële dieven het eten stelen, daarnaast wordt het ook gebruikt om een prooi in te sluiten zodat deze niet uit de greep van de roofvogel kan ontsnappen. Dit is een **natuurlijk proces**, maar dit gedrag kan **extreem** gesteld worden en wordt een **gedragsprobleem** indien de vogel te bezitterig wordt en alles in zijn klauwen agressief beschermt. Oorzaken van dit gedrag zijn een sterke vermindering van de hoeveelheid aangeboden voedsel, een sterke reductie van het gewicht zodat hij te geëxciteerd is tijdens het eten van een prooi, pogingen om het voedsel of

¹ zie ook van Hoek, C.S., and C. ten Cate. 1998. Abnormal behavior in caged birds kept as pets. Journal of Applied Animal Welfare Science 1:51-64.

de prooi weg te nemen tijdens de maaltijd of over de vogel staan tijdens de maaltijd waardoor hij zich geïntimideerd voelt. Dit gedrag vermindert naarmate de vogel ouder en rijper wordt, ook is dit gedrag omkeerbaar.

4.2.1.3 Schreeuwen (Eng. 'screaming')

Schreeuwen is een **normaal gedrag** dat dikwijls door juveniele roofvogels wordt gesteld in relatie met hun ouders als vraag naar voedsel of als herkenning. In gevangenschap kunnen zowel juveniele als volwassen roofvogels die de mens als **voedselbron** erkennen schreeuwen. Dit kan resulteren in een buitensporig schreeuwen voor lange periodes, vaak uren. McDermott (1998) suggereerde dat, in het geval van een havik, het schreeuwen zal verminderen wanneer de periode –die niet gerelateerd is aan voedsel- in aanwezigheid van de houder stijgt. Deze auteur vermeldde ook dat het schreeuwen het resultaat is van frustratie die de roofvogels ervaart omdat hij niet is staat is activiteiten die in zijn natuur liggen uit te voeren (zoals het vangen van prooien). Hoe vroeger een jonge roofvogel zijn eigen prooien vangt, hoe minder hij geneigd is te schreeuwen.

4.2.1.4 Infantiel gedrag als component van hofmakerij

Vrouwelijke roofvogels kunnen juveniel gedrag, zoals bedelen voor voedsel en schreeuwen, vertonen als een deel van de **partnerbinding**. Ze vertonen dit gedrag om te bekomen dat een mannetje hen voedt, alsook om minder intimiderend over te komen bij de kleinere mannetjes. Roofvogels in gevangenschap die zijn ingeprent op mensen en ermee een band hebben gevormd, kunnen deze gedragingen ook naar mensen toe vertonen.

4.2.2 Agressie

Agressie bij roofvogels in het wild is normaal, indien deze gericht is op een nagejaagde prooi. In gevangenschap is deze agressie echter vaak gericht op andere roofvogels of zelfs mensen.

4.2.2.1 Agressie binnen een soort

Deze agressie is dikwijls te wijten aan het **omgekeerde seksuele dimorfisme** (het mannetje is gewoonlijk een derde kleiner dan het vrouwtje). Voorbeelden van deze agressievorm zijn een vrouwtjeshavik in gevangenschap dat niet geïnteresseerd is in de avances van het mannetje, hem kan verwonden of zelfs doden. Ook het niet respecteren van de **natuurlijke hiërarchie** binnen een groep woestijnbuizerds en tussen individuen is een voorbeeld. Deze hiërarchie is in dalende dominantie: volwassen vrouwtjes, volwassen mannetjes, juveniele vrouwtjes en juveniele mannetjes, welke in gevangenschap niet altijd wordt gerespecteerd. Ook kunnen jongere nestgenoten worden **gedood door oudere**, omdat die wegens het vroeger uitkippen ook fysiek groter zijn. In gevangenschap kan **menselijk ingrijpen** hier noodzakelijk zijn.

4.2.2.2 Agressie tussen soorten

Deze vorm van agressie houdt gewoonlijk een confrontatie in gevangenschap in, omdat **agressieve neigingen niet kunnen gekanaliseerd worden** op natuurlijke activiteiten zoals het zoeken naar voedsel en het vangen van een prooi.

4.2.2.3 Agressie gericht naar mensen

Agressie kan gericht zijn naar mensen en is meestal het resultaat van een **gestopte ontwikkeling** op een stadium dat de jonge roofvogel een “ouder” fysiek zou aanvallen voor voedsel, territorium of bezit. Aanvallen gebeuren als gevolg van het indringen in het territorium van de vogel waarbij jongen of een nest worden verdedigd. **Een andere zorg van biologen en vogelverzorgers** is het vrijlaten van roofvogels die onjuist zijn grootgebracht (in

het bijzonder imprints) en die mogelijk argeloze mensen kunnen aanvallen of verwonden voor voedsel. Hierbij bedelt de vogel bij de mens om voedsel met de hoop op de hand eten te krijgen. Anderen verklaren het gedrag als verdediging van het territorium (pers. comm. René Motmans).

4.2.3 Bezit en territorium

Het oprichten en beschermen van **voortplantings- en foeriergebieden** is een natuurlijke tendens bij roofvogels en is noodzakelijk om te overleven. Beide geslachten bakenen extreem hun terrein af, maar in het wild is het meestal het mannetje die een territorium maakt, hermaakt en behoudt. Bij roofvogels in gevangenschap houdt het bezitterig of territoriaal gedrag een soort van agressieve houding of geroep in wanneer het territorium wordt benaderd en kan het gedrag mogelijk resulteren in fysiek geweld.

4.2.4 Vederpikken, kauwen of zelfverminking

Verderpikken en **zelfverminking** worden minder vaak waargenomen bij roofvogels dan bij de vogelfamilie *Psittacidae*. Deze gedragsproblemen wordt meestal geobserveerd bij vogels die reeds voor lange periode in gevangenschap leven en/of vogels die in extreem stressvolle situaties leven (bijvoorbeeld naast een drukke weg, blaffende honden of bij afwezigheid van sociale interactie). De oorzaken van vederpikken kunnen zowel medisch als gedragsgerelateerd zijn. Zo kan bij roofvogels het gebrek aan gepaste beweging een significante oorzaak zijn van vederpikken.

Hoewel de oorzaak van gedragsproblemen even moeilijk te determineren is als bij de vogelfamilie *Psittacidae* blijven de principes om ze te behandelen in essentie dezelfde, namelijk het **probleem identificeren** en de **onderliggende oorzaak** behandelen.

In geval van vederpikken of automutilatie zouden de behandelingen zich moeten concentreren op een gepaste stimulatie in de vorm van **omgevingsverrijking** gedurende langere periodes van verplichte inactiviteit of jagen indien het een valkerijvogel betreft. Voldoende beweging, talrijke mogelijkheden om te baden en een gecontroleerde blootstelling aan buiten (Eng. 'outdoor exposure') kunnen nuttig zijn (Jones, 2001). Toch komt dit laatste gedrag slechts zelden voor (pers. comm. René Motmans).

5. Managementaspecten in relatie tot de behoeften van roofvogels

Weinig studies wagen zich aan het vergelijken van stressniveaus bij roofvogels in vrijheid en in gevangenschap. Dufty and Belthoff (1997) vergeleken het **corticosteronniveau**, dat wordt beschouwd als het stresshormoon bij vogels (Ruckebusch et al., 1991), bij jonge Westelijke schreeuwuilen (*Otus kennicottii*) in gevangenschap en in vrijheid. Uit deze studie bleek dat het corticosteronniveau en de respons op vangen en manipuleren vergelijkbaar was tussen de twee groepen (d.w.z. een basaal niveau ongeveer 15 ng/ml, gevolgd door een stijging van de corticosteronconcentratie gedurende de volgende 30 minuten). Hieruit werd besloten dat de **uilen in gevangenschap niet werden blootgesteld aan chronische hoge stressniveaus**. Wegens fundamentele verschillen in het verzamelprotocol van de stalen werden de gegevens niet statistisch vergeleken. Ook moet er voorzichtig worden omgesprongen met deze resultaten, want de proefuilen in gevangenschap waren jong en leefden pas drie maanden in gevangenschap.

Marra et al. (1995) vergeleken de plasmacorticosteronconcentraties van gevangen spreeuwen en van in het wild levende spreeuwen: de gevangen vogels hadden een twee- à driemaal hogere corticosteronconcentratie dan de in het wild levende vogels. De auteurs suggereerden dat gevangen genomen vogels nooit volledig acclimatiseren aan hun omstandigheden in gevangenschap. Er dient opgemerkt te worden dat de groep gevangen spreeuwen een adaptatieperiode had van slechts 35 dagen en deze vogels niet in gevangenschap zijn geboren en dus ook geen contact met mensen gewoon zijn.

Algemeen gezien worden roofvogels als **solitair** beschouwd, uitgezonderd tijdens periodes van migreren, paren en nesten (Jones, 2001). Omdat ze eerder solitair zijn dan sociaal, kunnen ze vlug gestresseerd zijn in gevangenschap (Fox, 1995b; Park, 2003). Park (2003) schreef dat personen uit het rehabilitatiecentrum van New South Wales (Australië) opmerkten dat **stress** bij roofvogels gehuisvest in voliëres of kleine kooien geuit werd door **stil te zitten** (voornamelijk bij kerkuil (*Tyto alba*) en grote valkuil (*Ninox strenua*)) en door **razernij** (bijvoorbeeld bij haviken en sperwers). Binnen bepaalde roofvogelsoorten zoals bijvoorbeeld de haviken zijn er grote individuele verschillen waar te nemen (pers. comm. René Motmans).

Comfortgedragingen die wijzen op niet-gestresseerde roofvogels zijn: het gladstrijken van de veren, het opschudden ervan (alle veren opliften en ze dan weer neerschudden) en één poot optrekken bij het roesten (Arent and Martell, 1996; Park, 2003). Roofvogels zijn predators en hebben dus behoefte aan **observatiemogelijkheden**, zonder bij voorkeur geobserveerd te worden (Gibson, 1996).

Er zouden inspanningen moeten geleverd worden om de **stress** gerelateerd aan management, hokomgeving of voliërehabitat **te minimaliseren** (door bijvoorbeeld afgeschermd plaatsen voor privacy, zicht uit de kooi, geluid, menselijke beweging rond de vogels) (Park, 2003). Tijdens het broedseizoen moet er bijzondere aandacht besteed worden aan een **rustige omgeving**, opdat de vogels erin slagen zich voort te planten en zichzelf niet verwonden aan de voliëre (Forbes, 2002).

In een toestand van laag welzijn kan zich **abnormaal gedrag** ontwikkelen, en omgekeerd, de aanwezigheid van abnormaal gedrag kan een expressie zijn van **een laag welzijn**. Maar niet alle abnormale gedragspatronen kunnen geïnterpreteerd worden als veroorzaakt door een laag welzijn, terwijl welzijnsreductie niet altijd hoeft te resulteren in abnormaal gedrag (Dawkins, 1980; Mason and Turner, 1993). Algemeen worden bij vogels **zelfmutilatie**, **vederpijken** en **stereotiep gedrag** ontwikkeld in kale omgevingen beschouwd als sterke indicators voor een verlaagd welzijn (van Hoek and ten Cate, 1998). Bij de roofvogels zijn geen stereotypieën gekend (Richter, 1993).

Huckabee (2000) rapporteerde dat wilde roofvogels vaak veterinaire verzorging nodig hebben omwille van fysieke verwonding ten gevolge van aanvaringen met voertuigen, ramen, elektriciteitsdraden en andere voorwerpen. Daarnaast maken metabolische, toxicologische en infectieuze oorzaken een belangrijk deel uit van opnames van wilde roofvogels. Roofvogels in gevangenschap, daarentegen, vertonen dikwijks **management-gerelateerde aandoeningen** eigen aan hun situatie in gevangenschap.

Burke et al. (2002) vatten samen dat roofvogels gebruikt voor valkerij of gehouden in gevangenschap kunnen lijden aan verwondingen tengevolge van slecht management of ongeschikte huisvesting, huidproblemen tengevolge van nutritionele deficiënties, bijtonden veroorzaakt door andere dieren in gevangenschap of door huisdieren en van verwondingen tijdens het transporteren.

De **Belgische dierenwelzijnswet**¹ maakt duidelijk welke maatregelen een persoon in acht moet nemen **bij het houden of verzorgen van een dier** in België:

Art. 4. § 1. Ieder persoon die een dier houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, moet de nodige maatregelen nemen om het dier een in overeenstemming met zijn aard, zijn fysiologische en ethologische behoeften, zijn gezondheidstoestand en zijn graad van ontwikkeling, aanpassing of domesticatie, *aangepaste voeding, verzorging en huisvesting* te verschaffen.

§ 2. Niemand mag de *bewegingsvrijheid* van het dier dat hij houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, zodanig beperken dat het aan vermijdbare pijnen, lijden of letsels is blootgesteld.

Wanneer een dier gewoonlijk of voortdurend wordt vastgemaakt of opgesloten, moet het voldoende ruimte en bewegingsvrijheid krijgen, in overeenstemming met zijn fysiologische en ethologische behoeften.

§ 3. De *verlichting*, de *temperatuur*, de *vochtigheidsgraad*, de *verluchting*, de *luchtcirculatie* en de overige milieuvoorwaarden van het verblijf der dieren moeten overeenstemmen met de fysiologische en ethologische behoeften van de soort.

Deze minimale vereisten zullen als basis gebruikt worden voor de beschrijving van de noden van roofvogels beschreven in de (wetenschappelijke) literatuur.

5.1 Voedsel- en watervoorziening

Een **gevarieerde voedselopname** wordt aanbevolen: naast een mogelijke stimulatie van de vogels omwille van de variatie in voedsel, wordt ook de kans op deficiënties van mineralen en sporenelementen gereduceerd. Indien mogelijk moet het toegediende voedsel van in gevangenschap levende vogels dat van in het wild levende vogels sterk benaderen (Forbes, 2002). Valkama et al. (2005) gaven een overzicht van de **voedselsamenstelling** van in het wild levende roofvogels in Europa. Dit varieert van kleine zoogdieren, hazen en konijn, duiven, veerwild tot watervogels. Bepaalde roofvogelsoorten, zoals de wespenbuizerd (*Pernis apivorus*) en de boomvalk (*Falco subbuteo*) vangen insecten, anderen eten vis (bijvoorbeeld de visarend (*Pandion haliaetus*) en de zeearend (*Haliaeetus albicilla*))(Hammer et al., 1989). In praktijk worden de meeste roofvogels gevoederd met **eendagskuikens**. Het uitsluitend voederen van eendagskuikens wordt echter afgeraden, omdat bepaalde mineralen en vitamines ontbreken (Hammer et al., 1989). Bij het voederen van vis of eendagskuikens, is het belangrijk thiamine te **supplementeren** (Huckabee, 2000). Tabaka et al. (1996) besloten nochtans na proeven op metabolische kooien dat het *ad libitum* voeden van in gevangenschap levende volwassen roodstaartbuizerds (*Buteo jamaicensis*), Amerikaanse oehoes (*Bubo virginianus*) en kalkoengieren (*Cathartes aura*) met ééndagskuikens of 3-weken oude hamsters met water de energie- en nutriëntbehoeften van de vogels dekt zonder een bijkomende supplementatie.

In de praktijk wordt het voedsel **diepgevroren** ter bewaring, waarna het ontdooid wordt vooraleer het aan de roofvogel wordt gevoederd (Forbes, 2002). Het invriezen van het voeder verlaagt de kans op overdracht van Trichomoniasis (vooral bij duif) van het voedsel naar de roofvogel (Forbes, 2002).

---

¹ Wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn van dieren

Algemene gezien moeten roofvogels **eenmaal per dag** gevoederd worden en bij hele koude weersomstandigheden wordt aangeraden tweemaal per dag te voederen (Forbes, 2002).

Wat betreft het verwijderen van bepaalde delen van een prooi is er geen eensgezindheid: zo raadde Huckabee (2000) aan om de prooien niet te eviscereren om een nutritioneel compleet voedsel aan te bieden. Hammer et al. (1989) gaven het advies de organen te verwijderen om overdracht van ziektes te vermijden en Forbes (2002) adviseerde om het voedselkanaal van de prooi te verwijderen omwille van hygiëneaspecten. Vanommeslaeghe (2007) vatte het als volgt samen: omwille van de kans op besmetting is het nodig de ingewanden van het dier te verwijderen, bij gekweekte kuikens en muizen is dit echter niet nodig. In het eerste geval kan een mogelijk tekort aan nutriënten door het verwijderen van de ingewanden aangevuld worden met vitaminen- en mineralensupplementen.

Om een propere volière te behouden, raadde Forbes (2002) aan niet-opgegeten **voedselresten dagelijks te verwijderen** (zonder onrust te veroorzaken), uitgezonderd wanneer er jongen worden grootgebracht.

Volgens Richter (1993) zouden kleinere roofvogelsoorten standaard tweemaal per dag moeten gevoederd worden. Om overgewicht te vermijden, wordt voor kleine en middelgrote roofvogelsoorten één, en voor grote roofvogelsoorten twee vastendagen per week aangeraden (Hammer et al., 1989). Als argumentatie werd vermeld dat ook in de vrije natuur deze roofvogelsoorten niet elke dag een prooi vangen (Hammer et al., 1989).

Aan de **waterbehoefte** van roofvogels wordt voldaan doordat ze water aan hun opgenomen voedsel onttrekken. Als gevolg drinken ze zelden water (Kirkwood, 1980; Hammer, 1989). Hoewel roofvogels niet regelmatig drinken, doen ze dit van tijd tot tijd wel, in het bijzonder wanneer ze jong zijn, bij warm weer of wanneer ze ziek zijn. Zodus moet er altijd **proper en vers drinkwater** ter beschikking staan (Forbes, 2002; Hammer et al., 1989). Bovendien **baden** sommige roofvogels graag, zodat vers water in een schaal moet voorzien worden (Hammer et al., 1989; Vanommeslaeghe, 2007). Forbes (2002) adviseerde de waterbaden tenminste eenmaal per week en tijdens de zomermaanden tot driemaal per week te verversen.

5.2 Huisvesting

Dittrich (1988) schreef in een opiniestuk dat de **grootte van huisvestingssystemen** slechts één factor is die de kwaliteit van een kooi of hok bepaald en dat dus niet met een meetlat kan beoordeeld worden of een dier volgens zijn soorteigen behoefte wordt gehouden of niet.

De auteur haalde hierbij het voorbeeld aan van een volière die een perfecte imitatie is van een natuurlijke habitat. Wanneer echter bij reiniging van het hok het dier zich gestoord voelt en in zijn ontsnappingspoging in de netten vliegt, is de volière toch niet aangepast aan de gehuisveste soort, hoewel aan minimumnormen is voldaan. Hij gaf dan de voorkeur aan een kleinere volière waarin de dieren de mogelijkheid hebben zich af te zonderen indien zij zich gestoord voelen. Daarnaast vermeldde hij dat hoe kleiner een huisvestingssysteem is, hoe **hoogwaardiger** het **management** moet zijn.

5.2.1 Niet-aangebonden huisvesting: volières

5.2.1.1 Bouwstructuren

Wanden

Afhankelijk van het doel van de volières, kan men drie types onderscheiden (volgens indeling van Brücher et al. (1995)).

'Open' volière

Bij open volières bestaan alle zijden uit **draad**. Het nadeel aan deze volières is de inkijk van alle kanten, waardoor het belangrijk is om terugtrekmogelijkheden te voorzien (Bertram, 2003), bijvoorbeeld door gepaste plantenbegroeiing. Voor de meese soorten is plantenbegroeiing echter onvoldoende en gaat de voorkeur uit naar gedeeltelijk gesloten volières (pers. comm. René Motmans). De draad mag niet scherp zijn (zoals bij kippendraad) om aanraking van de netten **verwondingen** aan ogen, washuid, veders, poten en klauwen te vermijden bij (Forbes, 2002). Volgens Hammer et al. (1989) zijn met kunststof omgeven draden of sterk opgespannen nylonnetten het meest geschikt. Verder kunnen ook verticale staven gebruikt worden; draden of roosters waarop roofvogels kunnen klimmen zoals op een ladder moeten vermeden worden omdat het kan resulteren in poot- en vederschade (Gibson, 1996). Volgens de aanbevelingen van Brücher et al. (1995) zijn open volières:

- niet geschikt voor roofvogelsoorten met korte ronde vleugels en een lange staart, met snelle startsnellheid en hoge wendbaarheid, zoals havik en sperwer.
- beperkt geschikt (enkel aangepaste individuen) voor soorten met lange, smalle vleugels die relatief langzaam vertrekken, maar snel vliegen, zoals valken.

Gedeeltelijk gesloten volière

Gedeeltelijk gesloten volières hebben naast **gesloten zijwanden** uit hout, glasvezel of metselwerk, één of meerdere (deels) **doorzichtige wanden**. De vaste wanden moeten glad zijn, de overigen zijn van die aard dat de vogel die ertegenaan zou vliegen niet verwond wordt (zie open volière) (Richter, 1993). Volgens de aanbevelingen van deze auteur kunnen aangepaste roofvogels van alle soorten hierin gehuisvest worden, met uitzondering van broedparen. Vanommeslaeghe (2007) schrijft dat de beste volières bestaan uit drie vaste wanden en één wand met opgespannen net. Daarnaast heeft deze volière idealiter een gesloten dak en een hoge zitplaats waar de vogel zich ongestoord kan terugtrekken en die beschutting biedt tegen alle weersomstandigheden, wind, neerslag en zon. Bij voorkeur wordt de opening naar het oosten gericht (pers. comm. René Motmans).

Volledig gesloten volière

Het volledig dichtmaken van alle wanden werd vooral vroeger gedaan en deze soort volière werd **muithuis** (voor het muiten¹ van de vogel) genoemd². Deze volière heeft enkel licht- en luchttoevoer en van buitenaf is er geen inkijk. Het voederen gebeurt via kleppen of buizen (Hammer et al., 1989). Ook moet er aandacht aan het materiaal van het dak besteed worden opdat er geen verwondingen of beschadigen worden veroorzaakt door er tegenaan te vliegen (Richter, 1993).

Richter (1993) vermeldde dat dit type van volière voor alle roofvogelsoorten kan dienen, in het bijzonder tijdens de **kweek**: in het broedseizoen zijn roofvogels gevoelig voor storing en kunnen ze zichzelf verwonden in de volière of er niet in slagen zich voor te planten indien er teveel verstoring is (Forbes, 2002).

Volgens Hammer et al. (1989) moeten volières ofwel twee zijden die weersbescherming bieden en één dakbedekking hebben (zie verder) ofwel een weers- en windafschermende **binneninrichting** bevatten. Deze laatste volièrestructuur wordt frequent als standaard gebruikt in Amerikaanse literatuur (bijvoorbeeld: er wordt een opdeling gemaakt in de

---

¹ Rui, het wisselen van de veren

² Een volière met slechts drie gesloten wanden kan ook voor de rui aangewend worden en wordt ruihuis genoemd (Hammer, W., M. Heidenreich, J. Kösters, and G. Trommer. 1989. Empfehlungen zur tierschutzgerechten Haltung von Greifvögeln und Eulen. Tierärztliche Praxis 17:59-70.

componenten 'indoor facilities' en 'outdoor weathering facilities'). De binnenfaciliteit is een hok uitgerust met zitstokken (geen begroeiing) en eventueel ramen waarin de vogel beschermd wordt tegen weersinvloeden, de buitenfaciliteit geeft de vogel de mogelijkheid om bijvoorbeeld te genieten van de zon.

Dak

De volièren van roofvogels moeten een **gesloten** dak hebben, bedekt met waterbestendig materiaal zodat de vogels een behoorlijke schuilplaats hebben. Transparante daken is een mogelijkheid om extra licht te geven, maar het is beter deze uit de buurt van nestgebieden te plaatsen (Forbes, 2002). Het dak zou voor 1/2 tot 2/3 uit vast materiaal moeten bestaan: een deel van het dak moet open blijven zodat de vogels kunnen zonnebaden, voordeel halen uit de regen om te baden en in sommige gevallen sneeuw kunnen ervaren indien dit natuurlijk is voor hen (Gibson, 1996). Ook kan het dak volledig afgesloten zijn, zodat er geen vuil van bovenaf in de volièrre kan komen. In dit geval zijn lichtdoorlatende platieken dakbedekkingsplaten aan te raden (Vanommeslaeghe, 2007).

Bodem

Als bodembedekkers worden ronde erwt, natuurlijk turf, gras, zand, kiezels... als goede keuzes beschouwd (Gibson, 1996; Richter, 1993; Vanommeslaeghe, 2007). Hooi, zaagsel of houtschilfers worden niet aangeraden, omdat ze moeilijk te reinigen zijn, het voeder contamineren en wanneer ze nat zijn, kunnen ze een bron zijn van *Aspergillus* sp. (Gibson, 1996).

5.2.1.2 Inrichting van een volièrre

Omgevingsverrijking is, bij definitie, de voorziening van biologisch relevante middelen of structuren in een kooi die sterk gemotiveerd natuurlijk gedrag vergemakkelijken of toelaten, zodat het dier zijn omgeving kan controleren en homeostase kan behouden (Olsson and Dahlborn, 2002) (in Garner, 2005). Wel moet er een **balans** zijn tussen de voorziening van een interessante en stimulerende omgeving voor de dieren en bescherming tegen gezondheidsgevaaren (Kohn, 1994): zo zou het interieur van een volièrre zo moeten ingericht zijn dat het vliegen van de vogel niet wordt belemmerd.

Zitstokken

Algemeen zijn roofvogels beter op hun gemak indien ze kunnen **roesten op een zekere hoogte** (Forbes, 2002; Hammer et al., 1989). Wel moet rekening gehouden worden met het feit dat de vogels, indien nodig, moeten gevangen worden op een niet-traumatische wijze. De hoogte van de plaatsing, vorm en afmetingen van zitstokken is echter afhankelijk van de vogelsoort die in het hok wordt gehuisvest: zo verkiest de secretarisvogel om te roesten op de grond, waardoor lage boomstronken of grote rotsen voldoende zijn. Gieren (zowel van de Oude als Nieuwe Wereld) hebben nood aan brede, niet-slipperige zitstokken met veel plaats voor het landen, wegens het ontbreken van poten met goede grip. Ook moet er **voldoende ruimte zijn rond de zitstokken** om veilig te landen en veer- en vleugelschade te vermijden (Forbes, 2002). Andere voordelen van die ruimte zijn betere zichtbaarheid en properdere hokken (Vanommeslaeghe, 2007). Het gebruik van bewegende zitstokken (Eng. 'swinging perches'; bewegen wanneer een vogel erop landt) minimaliseert de impact van de kracht en dus mogelijke poottrauma's (zoals pododermatitis: zie Box 4) (Forbes, 2002). Zitstokken moeten bedekt worden met **lang kunstmatig turf, tapijt of sisaltouw** (Gibson, 1996). De natuurlijke habitat van de vogels zal het type zitstok bepalen. Ook in het wild verkiezen roofvogels het gebruik van zitstokken boven het op de grond zitten: Widen (1994) zette een

observatie-experiment op met in het wild levende buizerds (*Buteo buteo*) om na te gaan of de ruime aanwezigheid van zitstokken een bepalende factor is in het gebruik van habitats door deze foeragerende roofvogels. Hij besloot dat de buizerds de open vlakten met kunstmatige zitstokken (op 6 m hoogte) frequenter gebruikten dan open vlakten zonder zitstokken. Bij het plaatsen van de zitstokken op de andere vlakte, werd deze meer gebruikt.

Box 4 - Pododermatitis (Eng. 'bumblefoot')

Dit is een algemene term voor elke ontsteking of degeneratieve conditie van de vogelpoot en kan variëren van een **zeer lichte roodheid of zwelling** tot een **chronisch, diep abces of botmisvorming**. Deze conditie wordt gewoonlijk waargenomen bij roofvogels in **gevangenschap** en wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een ongeschikte huisvesting of het plaatsnemen op **onaangepaste zitstokken** (Redig en Ackerman (2000) vermeld door Burke et al. (2002)). Volgens Fox (1995a) is pododermatitis in 99% van de gevallen te voorkomen en zijn belangrijke invloedrijke factoren zitstokken, dieet en hygiëne. Muller et al. (2000) bestudeerden het voorkomen en de oorzaken van pododermatitis bij valken in de Verenigde Arabische Emiraten en besloten dat bij uit het wild gevangen valken deze aandoening significant meer voorkwam dan bij valken die in gevangenschap werden geboren. Bij wildvangvogels reduceerde een hogere trainingsfrequentie (tweemaal i.p.v. eenmaal per dag), een gevarieerd dieet (dieet van duiven, trapganzen en eenden i.p.v. enkel kwartels) en aangepaste huisvesting tijdens de ruiperiode (vrije vlucht in een volière i.p.v. gehuisvest op blok) het voorkomen van pododermatitis. Dit verschil werd verklaard door het feit dat in gevangenschap geboren vogels een lager metabolisme hebben en beter aangepast zijn aan de situatie met beperkte bewegingsvrijheid. Op basis van gegevens verzameld in een rehabilitatiecentrum voor wilde roofvogels (Californië, VS) stelden Rodriguez-Lainz (1997) vast dat arendachtigen en buizerdachtigen gevoeliger zijn voor de ontwikkeling van pododermatitis, terwijl uilen het laagste risico vertonen.

Nestruimtes

Sommige roofvogelsoorten verkiezen zich te nestelen op riffen, anderen in bomen, nog anderen in holen of grotten en enkelen nestelen zich op de grond. Door de nestvereisten van individuele soorten na te gaan in kwaliteitsvolle referentieteksten, is het mogelijk te voorzien in de specifieke behoeften van individuen (Forbes, 2002). De nestruimtes moeten **voldoende groot** zijn om zowel de ouderdieren als het hoogst aantal mogelijke jongen comfortabel te huisvesten (Forbes, 2002). In kweekvolières moeten **nest- of terugtrekmogelijkheden** aangebracht worden en voor nestbouwende vogels moet voldoende **nestmateriaal** (takken, twijgen) ter beschikking zijn (Hammer et al., 1989). Uilen in het wild bouwen niet hun eigen nest maar ze gebruiken natuurlijke of artificiële plaatsen of bestaande structuren gebouwd door andere vogelsoorten (del Hoyo et al., 1994). Daarom volstaan voor **uilen waterbestendige nestkastjes** van aangepaste grootte en in voldoende getale (Hammer et al., 1989).

Waterbaden

Zie 5.2

5.2.1.3 Aanbevolen afmetingen voor volières

Algemeen

Everts (1989) vermeldde dat in zoo's niet zozeer de grootte van de leefruimte/kooi de bepalende factor is, maar veeleer de kwaliteit van het **ruimtelijk patroon**. In dit opzicht pleitte hij dat criteria voor het houden van wilde dieren niet bepaald moeten worden door

restrictieve maatregelen, omdat innovaties dan gecompliceerd worden door deze verordeningen. Volgens de auteur worden in de meeste zoo's de roofvogels al in grote kooien gehouden, maar toch wordt er bij die vogels slechts een minimum aan beweging vastgesteld, omdat de motivatie voor beweging ontbreekt (zoeken naar voedsel, spelen, zoeken naar partner...).

Hoewel sommige roofvogelsoorten in gevangenschap voorplanten in relatief kleine kooien, vond **Forbes (2002)** voldoende ruimte voordelig voor de beweging. Tabel 9 geeft een overzicht van zijn geadviseerde groottes **voor volières van kweekvogels**.

Tabel 9: Aanbevolen afmetingen voor volières van kweekvogels volgens Forbes (2002)

Vogelsoort	Spanwijdte van vleugels	Grootte van volièrè (l × b)	Hoogte van volièrè
Arenden, grote gieren	2 – 3 m	8 m × 8 m	6 m
Buizerds, wouwen, grote valken, kleine arenden, haviken	1 – 1,75 m	7 m × 7 m	4 m
Kleine valken, kleine buizerds, kleine wouwen, kleine haviken	0,5 – 1 m	4 m × 4 m	3 m

Hammer et al. (1989) gaven aan dat de vaak gewenste grote volières (in het bijzonder in zoo's en vogelparken) niet voor alle roofvogels aan te bevelen zijn: zo kunnen zenuwachtige en snelvliegende soorten (haviken, sperwers, boomvalken en kiekendieven) in lange kooien hoge snelheden bereiken en tegen de wanden of tralies te pletter vliegen met een beschadiging van hun verenkleed als gevolg. Tabel 10 geeft de aanbevolen minimumafmetingen voor volières bepaald door deze auteurs.

Tabel 10: Aanbevolen minimumafmetingen (l × b × h) voor volières volgens Hammer et al. (1989)

Vogelsoort	Solitair	Per paar	Tot max. vijf exemplaren
Kleine roofvogels en uilen (tot grootte van torenvalken en steenuilen)	3 × 2 × 2 m	3 × 2 × 2 m	4 × 3 × 2 m
Middelgrote roofvogels (tot grootte van buizerds en oehoes)	3 × 2,5 × 2,5 m	4 × 3 × 2,5 m	6 × 3 × 3 m
Grote roofvogels (tot grootte van arenden en gieren)	6 × 4 × 3 m	8 × 5 × 3 m	10 × 6 × 4 m

Adviezen en wetgeving met aanbevolen afmetingen

Fox en Chick (2007) suggereerden dat elke ruimte voor een roofvogel een **minimumbreedte en -lengte** moeten hebben die het **dubbele** is van de **spanwijdte** van de soort die erin wordt gehuisvest. Wanneer mogelijk moet de vogel **meer ruimte** worden gegeven om hem maximale ruimte en comfort te geven. Indien een individu fysieke tekenen van stress of van schade vertoont, is het duidelijk dat de accommodatie niet voldoende is en moet deze veranderd worden.

Omdat een vogel niet het hele jaar rond continu kan gevlogen worden, moet elke roofvogelhouder over een geschikte volièrè beschikken met onaangeboden huisvesting voor de periodes wanneer de vogel niet gevlogen wordt (bijvoorbeeld tijdens de rui).

Brücher et al. (1995) gaven een uitgebreid overzicht van de vereisten voor **volièreafmetingen** en **temperaturen** voor de **dagroofvogelsoorten**. Tabel 13 toont dit overzicht, de normen voor de gebruikte categorieën worden opgesomd in Tabel 11 (oppervlaktevereisten) en Tabel 12 (temperatuurvereisten). Naar analogie werd eveneens een tabel opgemaakt voor **uilen** (Tabel 14).

Tabel 11: Categorieën van minimum oppervlaktevereisten voor de huisvesting van roofvogels (weergegeven per dier; jonge dieren zijn niet inbegrepen tot ze onafhankelijk worden) volgens Brücher et al. (1995)

Cat.	Buitenvolière				Binnenruimte (indien vereist)		
	Opp.	Breedte	Hoogte	Extra per bijkomend dier	Opp.	Breedte	Hoogte
A	2 m ²	1 m	2 m	1 m ²	2 m ² ^a	1 m ² ^a	1 m ^a
B	5 m ²	2 m	2 m	1 m ²	1,5 m ²	1 m	2 m
C	7,5 m ²	2 m	2,5 m	3 m ²	2 m ²	1 m	2 m
D	12 m ²	2 m	2,5 m	6 m ² (dagroofvogel) 3 m ² (uil)	4 m ²	1 m	2 m
E	18 m ²	3 m	2,5 m	6 m ² (dagroofvogel) 3 m ² (uil)	4 m ²	2 m	2 m
F	24 m ²	3 m	3 m	10 m ²	4 m ²	2 m	2 m
G	Voor een paar: minstens 100 m ²						

^a Indien uitsluitend een verwarmde binnenvolière. Per bijkomend dier 1 m² extra.

Tabel 12: Categorieën voor temperatuurvereisten volgens Brücher et al. (1995)

Cat.	Beschrijving
I	Gehard tegen de winter, enkel nood aan bescherming tegen regen en wind
II	Gevoelig voor hele koude temperaturen, vereist een niet-verwarmde omsloten ruimte of kamer
III	Gevoelig aan gematigd koude temperaturen, vereist een binnenruimte beschermd tegen vorst en tocht
IV	Verdraagt geen koude temperaturen, vereist een verwarmde binnenkamer met temperaturen boven +15°C.

Tabel 13: Overzicht van de vereisten voor voliërafmetingen en temperaturen voor dagroofvogelsoorten volgens Brücher et al. (1995)

Familie en Genus (G.)	Soort (Nederlandse + Latijnse naam)	Categorie kooiafmetingen	Categorie temperatuur
GIEREN V. D. NIEUWE WERELD			
<i>Cathartidae</i>			
	Zwarte gier <i>Cathartes atratus</i>	D	III
	Kalkoengier <i>Cathartes aura</i>	D	IV
	Koningsgier <i>Sarcoramphus papa</i>	D	IV (heel vorstgevoelig)
	Andes-condor <i>Vultur gryphus</i>	F	I
VISARENDEN <i>Pandionidae</i>			
	Visarend <i>Pandion haliaetus</i>	D	II
SECRETARISVOGELS <i>Sagittariidae</i>			
	Secretarisvogel <i>Sagittarius serpentarius</i>	G ^a	IV
HAVIKACHTIGEN <i>Accipitridae</i>			
<i>G. Elanus</i>	Grijze wouw <i>Elanus caeruleus</i>	C	IV
<i>G. Milvus</i>	Zwarte wouw <i>Milvus migrans</i>	D	I – II ^b
	Rode wouw <i>Milvus milvus</i>	D	I
	Brahmaanse wouw <i>Haliastur indus</i>	D	IV
<i>G. Ichthyophaga</i>	Grote rivierarend <i>Ichthyophaga ichthyaetus</i>	D	IV
<i>G. Haliaeetus</i>	White-railed sea eagle <i>Haliaeetus albicilla</i>	F	I
	Zeearend <i>Haliaeetus leucocephalus</i>	F	I
	Witbuikzeearend <i>Haliaeetus leucogaster</i>	D	IV
	Witbandzeearend <i>Haliaeetus leucoryphus</i>	D	I
	Afrikaanse zeearend <i>Haliaeetus vocifer</i>	D	IV
<i>G. Gypaetus</i>	Lammergeier <i>Gypaetus barbatus</i>	F	I
<i>G. Aegyptius</i>	Monniksgier <i>Aegyptius monachus</i>	F	I
<i>G. Gypohierax</i>	Palmgier <i>Gypohierax angolensis</i>	D	IV
<i>G. Neophron</i>	Aasgier <i>Neophron percnopterus</i>	D	II-III ^b
<i>G. Necrosyrtes</i>	Kapgier <i>Necrosyrtes monachus</i>	D	IV
<i>G. Sacrogyps</i>	Indische oorgier <i>Sacrogyps calvus</i>	F	IV
<i>G. Torgos</i>	Oorgier <i>Torgos tracheliotus</i>	F	IV
<i>G. Trionocephus</i>	Witkopgier <i>Trionocephus occipitalis</i>	F	III

<i>G. Gyps</i>	Vale gier <i>Gyps fulvus</i>	F	I
	Sneeuwgier <i>Gyps himalayensis</i>	F	I
	Rüppells Gier <i>Gyps rueppellii</i>	F	III
<i>G. Pseudogyps</i>	Bengaalse gier <i>Pseudogyps bengalensis</i>	D	-
	Witruiggier <i>Pseugogyps africanus</i>	D	III
<i>G. Circaetus</i>	Bruine slangenarend <i>Circaetus cinereus</i>	D	IV
	Slangenarend <i>Circaetus gallicus</i>	D	IV
<i>G. Terathopius</i>	Bateleur <i>Terathopius ecaudatus</i>	D	IV
<i>G. Spilornis</i>	Indische slangenarend <i>Spilornis cheela</i>	D	IV
<i>G. Circus</i>	Bruine kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	D	II
	Blauwe kiekendief <i>Circus cyaneus</i>	D	I
<i>G. Melierax</i>	Zanghavik <i>Melierax canorus</i>	D	IV
<i>G. Polyboroides</i>	Kaalkopkiekendief <i>Polyboroides typus</i>	D	IV
<i>G. Accipiter</i>	Havik <i>Accipiter gentilis</i>	D	I
	Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	D	I
<i>G. Kaupifalco</i>	Hagedisbuizerd <i>Kaupifalco monogrammicus</i>	C	IV
<i>G. Geranoaetus</i>	Grijze arendbuizerd <i>Geranoaetus melanoleucus</i>	D	II
<i>G. Buteo</i>	Buizerd <i>Buteo buteo</i>	C ^c	I
	Roodstaartbuizerd <i>Buteo jamaicensis</i>	C ^c	I-II ^b
	Ringpootbuizerd <i>Buteo lagopus</i>	D	I
	Roodrugbuizerd <i>Buteo polyosoma</i>	D	II
	Rosse ringpootbuizerd <i>Buteo regalis</i>	D	I
	Jakhalsbuizerd <i>Buteo rufofuscus</i>	D	III
	Arendbuizerd <i>Buteo rufinus</i>	D	I
<i>G. Pernis</i>	Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	C ^c	III
<i>G. Harpia</i>	Harpj <i>Harpia harpyja</i>	F	III
<i>G. Morphnus</i>	Wurgarend <i>Morphnus guianensis</i>	F	III
<i>G. Pitheophaga</i>	Apenarend <i>Pitheophaga jefferyi</i>	F	IV
<i>G. Polemaetus</i>	Vechtarend <i>Polemaetus bellicosus</i>	F	III
<i>G. Stephanoaetus</i>	Kroonarend <i>Stephanoaetus coronatus</i>	F	IV
<i>G. Lophaelus</i>	Afrikaanse zwarte kuifarend <i>Lophaelus occipitalis</i>	D	IV

<i>G. Hieraaetus</i>	Havikarend <i>Hieraaetus fasciatus</i>	D	I-II ^b
<i>G. Spizaetus</i>	Bonte kuifarend <i>Spizaetus ornatus</i>	D	IV
<i>G. Aquila</i>	Wigstaartarend <i>Aquila audax</i>	F	I
	Bastaardarend <i>Aquila clanga</i>	D	II
	Steenarend <i>Aquila chrysaetos</i>	F	I
	Keizerarend <i>Aquila heliaca</i>	F	I
	Schreeuwarend <i>Aquila pomarina</i>	D	II
	Savannearend <i>Aquila rapax</i>	E	I-II ^b
	Zwarte arend <i>Aquila verreauxii</i>	F	III
VALKEN <i>Falconidae</i>			
<i>G. Milvago</i>	Chimango <i>Milvago chimango</i>	C	III
<i>G. Phalcoboenus</i>	Falklandcaracara <i>Phalcoboenus australis</i>	D	I
	Andescaracara <i>Phalcoboenus megalopterus</i>	D	II
<i>G. Polyborus</i>	Kuifcaracara <i>Polyborus plancus</i>	D	II
<i>G. Poliherax</i>	Afrikaanse dwergvalk <i>Poliherax semitorquatus</i>	B	IV
<i>G. Microhierax</i>	Indische dwergvalk <i>Microhierax caerulescens</i>	A	IV
<i>G. Falco</i>	Lannervalk <i>Falco biarmicus</i>	D	I-II ^b
	Sakervalk <i>Falco cherrug</i>	D	I-III ^b
	Smelleken <i>Falco columbarius</i>	C	I
	Eleonora's valk <i>Falco eleonora</i>	D	III
	Indische lannervalk <i>Falco jugger</i>	D	II
	Prairievalk <i>Falco mexicanus</i>	D	I
	Slechtvalk <i>Falco peregrinus</i>	D	I
	Giervalk <i>Falco rusticolus</i>	D	I
	Amerikaanse torenvalk <i>Falco sparverius</i>	B	II-III ^b
	Boomvalk <i>Falco subbuteo</i>	C ^c	III
	Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	B	I
	Roodpootvalk <i>Falco vespertinus</i>	B	III

^awant grondvogels kunnen ook gehouden worden met unilateraal geknipte vliegvieren.

^bbeschouw oorsprong: temperatuurvereisten zullen variëren naargelang de geografische oorsprong. Andere categorieën kunnen beter geschikt zijn.

^cindividueel gehuisveste vogels vereisen dezelfde oppervlakte als paren: 10,5 m².

Tabel 14: Overzicht van de vereisten voor voliëreafmetingen en temperaturen voor uilen volgens (Brücher et al., 1995)

Familie, onderfamilie (O.), genus (G.)	Soort (Nederlandstalige + Latijnse naam)	Categorie kooiafmetingen	Categorie temperatuur
STRIGIDAE			
O. Tytoninae			
G. Tytoninae	Kerkuil <i>Tyto alba</i>	C	I-II ^e
	Kaapse grasuil <i>Tyto capensis</i>	C ^a	IV
O. Phodilinae			
G. Phodilus	Bruine uil <i>Phodilus badius</i>	B	IV
O. Asioninae			
G. Asio	Afrikaanse velduil <i>Asio capensis</i>	C ^a	III
	Velduil <i>Asio flammeus</i>	C ^a	I
	Ransuil <i>Asio otus</i>	C	I
	Gestreepte ransuil <i>Asio (Rhinoptynx) clamator</i>	C	I-III ^e
O. Striginae			
G. Aegolius	Zaaguil <i>Aegolius acadicus</i>	B	I
	Ringpootuil <i>Aegolius funereus</i>	B	I
G. Athene	Brahaamse steenuil <i>Athene brama</i>	B	IV
	Steenuil <i>Athene noctua</i>	B	I ^e
	Holenuil <i>Athene (Speotyto) cunicularia</i>	B ^b	II
G. Bubo	Afrikaanse oehoe <i>Bubo africanus</i>	C?	IV
	Oehoe <i>Bubo bubo</i>	E	I
	Woestijnoehoe <i>Bubo ascalaphus</i>	E	III
	Bengaalse oehoe <i>Bubo bengalensis</i>	D	IV
	<i>Bubo omissus</i>	E	I
	Kaapse oehoe <i>Bubo capensis</i>	E	III
	Grijze oehoe <i>Bubo lacteus</i>	E	III-IV
	Bosoehoe <i>Bubo nipalensis</i>	D	IV
	Kleine oehoe <i>Bubo poensis</i>	C	IV
	Maleise oehoe <i>Bubo sumatranus</i>	D	IV
	Amerikaanse oehoe <i>Bubo virginianus</i>	E	I-II ^e

G. <i>Glaucidium</i>	Braziliaanse dwerguil <i>Glaucidium brasilianum</i>	A	IV
	Koekoeksdwerguil <i>Glaucidium (Taenioglaux) cuculoides</i>	B	IV
	Dwerguil <i>Glaucidium passerinum</i>	B	I
	Geparelde dwerguil <i>Glaucidium perlatum</i>	A	III-IV ^c
G. <i>Ketupa</i>	Maleise visuil <i>Ketupa ketupu</i>	D	III
	Bruine visuil <i>Ketupa zeylonensis</i>	D	III
G. <i>Micrathene</i>	Cactusuil <i>Micrathene whitneyi</i>	A	IV
G. <i>Ninox</i>	Boeboekuul <i>Ninox novaeseelandiae</i>	C	I
G. <i>Nyctea</i>	Sneeuuil <i>Nyctea scandiaca</i>	E ^c	I
G. <i>Otus</i>	Gestreepte dwergooruil <i>Otus brucei</i>	A	III
	Cholibaschreeuwuil <i>Otus (Megascops) choliba</i>	A	III-IV
	Witwangdwergooruil <i>Otus (Ptilopsis) leucotis</i>	B	III-IV
	Dwergooruil <i>Otus scops</i>	A	III
	Afrikaanse dwergooruil <i>Otus senegalensis</i>	A	III-IV
G. <i>Scotopelia</i>	Pels visuil <i>Scotopelia peli</i>	D	IV
G. <i>Strix</i>	Bosuul <i>Strix aluco</i>	C	I
	Braziliaanse bosuil <i>Strix hylophila</i>	C	IV
	Bruine bosuil <i>Strix leptogrammica</i>	D	III
	Laplanduil <i>Strix nebulosa</i>	E	I
	Briluil <i>Strix (Pulsatrix) perspicillata</i>	D	III
	Oeraluil <i>Strix uralensis</i>	D	I
	Gestreepte bosuil <i>Strix varia</i>	C	I
	Afrikaanse bosuil <i>Strix (Ciccaba) woodfordi</i>	C	IV
G. <i>Surnia</i>	Sperweruil <i>Surnia ulula</i>	D ^d	I

^aoverwegend op de bodem levend, bedekking van de bodem vereist.

^bbehoefte aan graafmogelijkheden in de bodem.

^cdagactief, overwegend bodemlevend, volièrehoogte van 2 m volstaat.

^doverwegend dagactief.

^ebeschouw oorsprong: temperatuurvereisten zullen variëren naargelang de geografische oorsprong. Andere categorieën kunnen beter geschikt zijn.

De basis van deze adviestekst werd overgenomen in de **Oostenrijkse wetgeving** waar op 17 december 2004 de ‘Verordnungen zum Bundesgesetz über den Schutz der Tiere’ werd uitgegeven, met in Bijlage 2 de vereisten **voor het houden van vogels**. Een samenvatting van de vereiste afmetingen wordt voorgesteld in Tabel 15. De wetgeving bevat ook een specifieke bijlage met de **oppervlakte- en temperatuurvereisten per roofvogelsoort** (zie <http://www.vu-wien.ac.at/vetrecht/Verordnungen/2.%20TierhaltungsV%20Anl%202.pdf>). Algemeen vereist de wettekst grotere oppervlakten dan de Duitse adviestekst van Brücher et al. (1995).

Tabel 15: Minimumoppervlakten voor kooien van roofvogels volgens Oostenrijkse wetgeving

Diersoort	Minimumopp., m ²	Minimumhoogte, m	Min. opp. voor elk bijkomend dier, m ²
Condor, grote gier, grote adelaar	60	3	15
Kleine gier (Nieuwe wereld), kleine adelaar	30	2,5	10
Grote valk, buizerd, caracara, kiekendief, wouw, grote uil	10	2,5	5
Kleine valk, middelgrote uil	8	2	3
Dwergvalken, kleine uilen	5	2	1

Bron: Bundesministerin für Gesundheit und Frauen (2004)

In de literatuur wordt er dikwijls verwezen naar de **IWRC/NWRA-standaards** (Miller, 2000) (zie o.a. Gibson, 1996; Greene et al., 2004). Deze zijn ‘minimum standard for wildlife rehabilitations’ opgesteld door de ‘International Wildlife Rehabilitation Council’ en ‘National Wildlife Rehabilitators Association’. Zij werken met drie soorten kooien, gebaseerd op de medische status van het dier, namelijk een **kooi voor beperkte activiteit/mobiliteit**, een **kooi voor begrensde activiteit/mobiliteit** en een **kooi voor onbegrensde activiteit/mobiliteit**. De eerste kooi heeft als doel een dier in een kleine ruimte te houden om bijna alle bewegingen te beperken, maar om voldoende ruimte te voorzien om een normaal rechtopstaande houding aan te nemen en het lichaam, vleugels en staart te strekken, maar niet genoeg om te springen, vliegen of lopen. Voor de volgende fase van rehabilitatie (namelijk fysieke therapie en/of acclimatisatie) is een beperkte beweging toegelaten. De kooien laten korte vluchten en wandelingen/loopjes toe. De laatste en grootste kooi wordt gebruikt in de laatste fase van rehabilitatie en bereidt de vogel voor op een terugkeer naar de natuur door het verbeteren van hun krachten, het ontwikkelen van uithoudingsvermogen en coördinatie, het herstellen van de spierspanning en het aanpassen aan de weerscondities. Tabel 16 toont de minimale afmetingen die IWRC/NWRA aanbeveelt in de drie beschreven fasen van rehabilitatie. Vermits de richtlijnen afkomstig zijn van een Amerikaanse vereniging/raad betreft de lijst inheemse roofvogelsoorten van de Verenigde Staten en zijn er dus ook minder gekende soorten in de lijst vervat.

Andere minimumafmetingen voor kooien met het oog op rehabilitatie, zijn te terug te vinden op volgende websites:

- <http://birds-of-prey.org/cm/2005/09/03/flight-enclosures> (Birds of prey foundation, Colorado, USA)
- <http://www.eagle-hawk.org.au/>

Tabel 16: Minimumafmetingen voor volières voor roofvogels (breedte x lengte x hoogte) met het oog op rehabilitatie volgens Miller (2000)

Soort	Beperkte activiteit	Begrensde activiteit	Onbegrensde activiteit
Coopers sperwer <i>Accipiter cooperii</i>			
Holenuil <i>Speotyto cunicularia</i>			
Schreeuwuil <i>Otus asio</i>			
Cactusuil <i>Micrathene whitneyi</i>			
Braziliaanse dwerguil <i>Glaucidium brasilianum</i>			
Amerikaanse dwergooruil <i>Otus flammeolus</i>	0,30 x 0,43 x 0,41 m	0,91 x 1,8 x 2,4 m	2,4 x 2,4 x 2,4 m
Noordelijke dwerguil <i>Glaucidium californicum</i>			
Zaaguil <i>Aegolius acadicus</i>			
Puertoricaanse schreeuwuil <i>Otus nudipes</i>			
Westelijke schreeuwuil <i>Otus kennicottii</i>			
Gevlekte schreeuwuil <i>Otus trichopsis</i>			
Amerikaanse torenvalk <i>Falco sparverius</i>			
Aplomadovalk <i>Falco femoralis</i>			
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>			
Mexicaanse grijze buizerd <i>Asturina plagiata</i>			
Langsnavelwouw <i>Chondrohierax uncinatus</i>			
Smelleken <i>Falco columbarius</i>			
Mississippiwouw <i>Ictinia mississippiensis</i>	0,41 x 0,58 x 0,48 m	1,8 x 1,8 x 2,4 m	2,4 x 4,9 x 2,4 m
Boomvalk <i>Falco subbuteo</i>			
Sperweruil <i>Surnia ulula</i>			
Wegbuizerd <i>Buteo magnirostris</i>			
Slakkewouw <i>Rostrhamus sociabilis</i>			
Amerikaanse sperwer <i>Accipiter striatus</i>			
Kortstaartbuizerd <i>Buteo brachyurus</i>			
Amerikaanse grijze wouw <i>Elanus leucurus</i>			
Kerkuil <i>Tyto alba</i>	0,41 x 0,69 x 0,56 m	1,8 x 2,4 x 2,4 m	3,0 x 9,1 x 3,7 m
Breedvleugelbuizerd <i>Buteo platypterus</i>			
Coopers sperwer <i>Accipiter cooperii</i>			
Hawaii-buizerd <i>Buteo solitarius</i>			
Ransuil <i>Asio otus</i>			

Roodschouderbuizerd <i>Buteo lineatus</i>			
Velduil <i>Asio flammeus</i>			
Gestreepte bosuil <i>Strix varia</i>			
Zwarte buizerd <i>Buteogallus anthracinus</i>			
Kuifcaracara <i>Polyborus plancus</i>			
Amerikaanse oehoe <i>Bubo virginianus</i>			
Woestijnbuizerd <i>Parabuteo unicinctus</i>			
Havik <i>Accipiter gentilis</i>			
Blauwe kiekendief <i>Circus cyaneus</i>	0,41 x 0,69 x 0,56 m	1,8 x 2,4 x 2,4 m	3,0 x 15,0 x 3,7 m
Ringpootbuizerd <i>Buteo lagopus</i>			
Roodstaartbuizerd <i>Buteo jamaicensis</i>			
Gevlekte bosuil <i>Strix occidentalis</i>			
Zwaluwstaartwouw <i>Elanoides forficatus</i>			
Prairiebuizerd <i>Buteo swainsoni</i>			
Witstaartbuizerd <i>Buteo albicaudatus</i>			
Bandstaartbuizerd <i>Buteo albonotatus</i>			
Amerikaanse zeearend <i>Haliaeetus leucocephalus</i>			
Zwarte gier <i>Coragyps atratus</i>			
Rosse ruigpootbuizerd <i>Buteo regalis</i>			
Laplanduil <i>Strix nebulosa</i>			
Steenarend <i>Aquila chrysaetos</i>			
Giervalk <i>Falco rusticolus</i>			
Visarend <i>Pandion haliaetus</i>	0,91 x 0,91 x 0,91 m	2,4 x 3,0 x 2,4 m	6,1 x 30,0 x 4,9 m
Slechtvalk <i>Falco peregrinus</i>			
Prairievalk <i>Falco mexicanus</i>			
Stellers zeearend <i>Haliaeetus pelagicus</i>			
Sneeuwuil <i>Nyctea scandiaca</i>			
Kalkoengier <i>Cathartes aura</i>			
Zeearend <i>Haliaeetus albicilla</i>			

5.2.2 Aangebonden huisvesting: valkerijhuisvesting

Bij deze soort huisvesting worden de roofvogels aangebonden **rond de tarsometatarsus** via een **leren riempje** (schoentje of manchet), waaraan een langveter met behulp van een draal/wartel wordt bevestigd. Tegenwoordig wordt leder soms vervangen door kunststof omdat het duurzamer is en gemakkelijker in onderhoud. De draad wordt op zijn beurt dan bevestigd aan één van volgende huisvestingssystemen:

5.2.2.1 Blok en sprengel

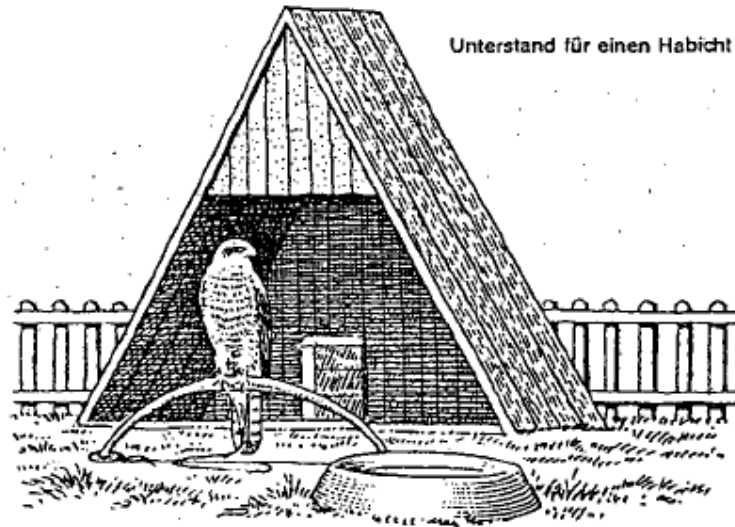
De keuze van het type verplaatsbare zitgelegenheid is afhankelijk van de natuurlijke habitat van de roofvogelsoort. Zo worden rotsbewoners, zoals adelaars en valken op een paddestoelvormig **blok** geplaatst (Figuur 1). **Sprengel** (Figuur 2) en **sprenkel** worden gebruikt voor vogels die in de natuur op takken rusten, zoals bijvoorbeeld de havik (Bertram, 2003). Sprenkels, die algemeen niet meer worden gebruikt, zijn hogere versies van zitstokken, waarbij de boog een kleinere doorsnede heeft en een volledige cirkel vormt die vaststaat op een staaf (Vanommeslaeghe, 2007).

Deze zitplaatsen worden bedekt met **plastic grasmatten, kurk** (bij valken) of **leder**, waarbij voornamelijk **astroturf** wordt aangeraden (Vanommeslaeghe, 2007).

Bij beide huisvestingssystemen is een bescherming tegen weersinvloeden (zon, wind, neerslag) noodzakelijk (Hammer et al., 1989); hiervoor kan een **spitshuis** (omgekeerde V-vorm) worden gebruikt (Figuur 2).

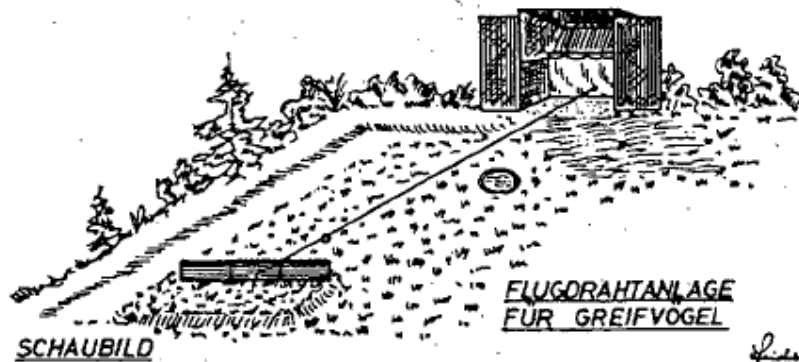
*Figuur 1: Voorstelling van huisvesting op blok
Bron: Bundesamt für Veterinärwesen (1983)*

Figuur 2: Voorstelling van huisvesting op sprengel met spitshuis
Bron: Bundesamt für Veterinärwesen (1983)

5.2.2.2 Trolley of vluchtdraad

Een trolley bestaat uit een **nylon- of draadkabel** tussen twee zitgelegenheden. De roofvogel wordt met behulp van een touw met ring aan de kabel gebonden (Figuur 3). De lengte van de trolley is tussen 4 en 15 m: bij soorten met een hoge startsnelheid mag het touw omwille van het risico van blessures maximaal 6 meter zijn. Om verwondingen door een abrupte afremming te vermijden wordt aangeraden een **flexibel tussenstuk** aan de langveter te bevestigen (Bertram, 2003) of **remmen** te installeren (Hammer et al., 1989). Volgens Hammer et al. (1989) ligt het voordeel van een vluchtdraad in de grote bewegingsvrijheid welke minstens gelijkaardig is aan die in een volière.

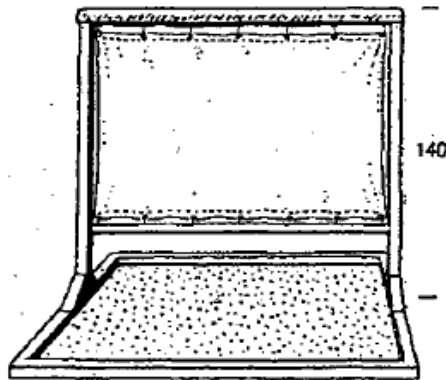
Figuur 3: Voorstelling van trolley
Bron: Bundesamt für Veterinärwesen (1983)

Volgens René Motmans (pers. comm.) is deze huisvestingsvorm enkel geschikt voor zeer rustige roofvogelsoorten zoals gier en arend. Soorten zoals haviken, sperwers of valken hebben hoge startsnelheden resulterend in kwetsuren en pluimbeschadigingen ingeval van huisvesting op een trolley.

5.2.2.3 Hoogterek

Dit is een **horizontale bar** die op twee steunen is vastgemaakt, waarbij de hoogte van het rek ongeveer 1,2 m à 1,5 m bedraagt. Op het verticale vlak onder de vogel hangt men een **stuk leder of**

tapijt om te verhinderen dat de vogel zich opdraait (zie Figuur 4). Wegens een verhoogd risico op beschadigingsgevaar moet de vogel zo aangebonden zijn dat hij de bodem niet kan raken (Hammer et al., 1989; Vanommeslaeghe, 2007). Omdat de bewegingsvrijheid bij het aanbinden van een roofvogel aan het hoogterek enkel bestaat uit een korte draad, is deze vorm van huisvesting volgens Hammer et al. (1989) enkel verantwoordbaar in bijzondere gevallen (bij vogels in africhting om de permanente vluchtreactie af te leren en bij afgerichte vogels om ze tijdens de nacht en bij slecht weer te huisvesten) en enkel voor korte termijn. Vanommeslaeghe (2007) schreef dat dit rek enkel mag gebruikt worden in aanwezigheid van de valkenier.

*Figuur 4: Voorstelling van een hoogterek
Bron: Bundesamt für Veterinärwesen (1983)*

Sommige dierparken tonen naast roofvogels in volières ook aangebonden roofvogels, die in roofvogelshows als extra attractie gepresenteerd worden (Bertram, 2003).

Een andere in België gebruikte vorm van aangebonden huisvesting is aan tablet bevestigd aan de muur (pers. comm. Patrick Morel)

5.3 Hygiëne

Wanneer een **biologische reiniging** van het grondmateriaal kan plaatsvinden (bijvoorbeeld bij gebruik van groenvegetatie), is **slechts twee- tot driemaal per jaar reiniging** nodig (Hammer et al., 1989; Miller, 2000). Bij huisvesting onder een gesloten dak en grondbedekking met grof zand, keien, aarde of schorsbedekking die het vloeibare smetsel goed absorberen moet een grondige reiniging vaker uitgevoerd worden om o.a. ziektes en vederbevuiling te voorkomen. Het reinigingen mag niet plaatsvinden tijdens de rui of het broeiseizoen (Hammer et al., 1989).

Wanneer de dieren aangebonden (valkerijhuisvesting) zijn, geldt eveneens dat de bodem onder hun zitplaats regelmatig moeten gereinigd worden (Hammer et al., 1989).

De makkelijk te reinigen voeder-, drank- en badinrichting moeten zo aangebracht zijn dat ze niet door de uitwerpselen van daarboven zittende volièregenoten worden besmeurd (Bertram, 2003).

5.4 Klimaat

Dagroofvogels zijn dagactief en uilen zijn, afhankelijk van de soort, actief tijdens de dag, nacht of ochtend. Alle roofvogelsoorten houden van een zekere **zonbestraling**, wat dus voor alle huisvestingsvormen mogelijk zou moeten zijn. Daarnaast moeten er ook schaduwmogelijkheden aangeboden worden: dagroofvogels houden van de ochtend- en avondzon, vanaf 's middags rusten ze meestal in de schaduw. Ook in de natuur jagen de meeste soorten tijdens de zomermaanden in de

voormiddag en in de late namiddag (pers. comm. René Motmans). Bij een te felle zonbestraling, trekken nacht- en ochtendactieve uilen zich graag terug in donkere, geborgen hoeken of nestkasten. Bij het gebruik van kunstlicht, bijvoorbeeld bij een tijdelijke huisvesting in een gesloten ruimte, zou het dag-nachtritme moeten aangehouden worden (Hammer et al., 1989).

Sommige roofvogelsoorten uit gebieden met een warm klimaat zijn **vorstgevoelig**. Deze dieren moeten in de winter in een vorstvrije, verwarmbare ruimte worden ondergebracht (zie [Box 5](#)). De temperatuurvereisten voor verschillende roofvogelsoorten werden eveneens bepaald door Brücher et al. (1995) en zijn weergegeven in [Tabel 13](#) en [Tabel 14](#) van dit dossier.

Box 5 - Bevriezing (Eng. 'frostbite')

Bevriezing van de vleugeltippen of vleugeltipodeem wordt occasioneel aangetroffen bij tropische roofvogelsoorten gehuisvest in koelere klimaten (bv. woestijnbuizerds, lannervalken) en in vogels in gevangenschap zonder aangepaste bescherming tegen koude weersomstandigheden. Wanneer de vogel bij vorst de nacht te laag bij de grond doorbrengt, kan de bloedtoevoer naar een vleugeltip en eventueel de tenen verminderen en oedeem veroorzaken. Dit wordt gekenmerkt door zwellingen en blaren (Burke et al., 2002; Vanommeslaeghe, 2007).

5.5 Sociale huisvesting

Algemeen gezien leven roofvogels niet in groep en hebben ze geen sterk uitgesproken sociale structuren (Forbes, 2002). De meeste soorten hebben geen band meer om samen te leven van zodra de jongen als onafhankelijk van hun ouders beschouwd worden. Uitzonderingen hierop zijn woestijnbuizerds (*Parabuteo unicinctus*) die in het wild in een sociale structuur leven (waarbij de oudere jongen de ouders bijstaan in het grootbrengen van de jongsten), zwarte gieren (*Coragyps atratus*) die een sociale patroon hebben in roest- en voederhabitats en zwarte caracara's (*Daptrius ater*) die in groep jagen en voorplanten (Forbes, 2002).

Hammer et al. (1989) waren van mening dat het **paarsgewijs** houden van roofvogels niet noodzakelijk is, omdat de meeste roofvogels in de natuur **solitair** zijn. Sociale levende of onderling verenigbare soorten kunnen in een daaraan beantwoorde grote volière in groep gehouden worden.

De meeste roofvogels vertonen een **omgekeerd sexueel dimorfisme** (het vrouwtje is 30% groter dan het mannetje) en in sommige gevallen is het vrouwtje agressief naar het mannelijk dier toe. In zulke gevallen moeten deze gescheiden gehuisvest worden en enkel tijdens de receptieve periode bij elkaar worden geplaatst (Forbes, 2002).

Kweekvogels worden het jaar rond bij elkaar gezet. Bij gevechtslustige soorten, zoals de adelaar, kan dit af en toe tot interaspecifieke agressiviteit leiden. Daarvoor is het in het bijzonder voor de agressieve soorten noodzakelijk dat er **terugtrekmogelijkheden** aanwezig zijn in het hok.

In een doctoraatsstudie analyseerde Bertram (2003) ziekte- en dissectierapporten van negen verschillende zoölogische instituten in Duitsland en Oostenrijk met vele verschillende roofvogels. Bij 107 vogels of bij 12% van de roofvogels uit de rapporten werden er verwondingen of sterfte veroorzaakt door andere individuen waargenomen. Bij 55% van deze vogels was dit te wijten aan conflicten binnen een roofvogelsoort, bij 38% met andere roofvogelsoorten en bij 7% waren andere vogelsoorten (dan roofvogels) of zoogdieren betrokken. Bij 39 dieren waren de verwondingen dodelijk. Wanneer een onderscheid werd gemaakt naar de huisvestingswijze van de betrokken vogels, werd duidelijk dat verwondingen of sterfte werd waargenomen bij 10% van de dieren die per paar werden gehuisvest, bij 17% van dieren die met meer dan twee werden gehouden en bij 12% van de vogels die volgens de valkerijmethoden werden gehuisvest (op blok of sprengel, inclusief verwondingen tijdens vrije vlucht). Deze percentages duiden aan dat er **aandacht** moet besteed worden aan het in groep huisvesten van roofvogels.

6. Discussie en besluit

6.1 Houden van roofvogels in gevangenschap

Eén van de basisvragen vanuit het standpunt van dierenwelzijn is of **roofvogels in gevangenschap** kunnen gehouden worden. Om de **stressniveaus** van roofvogels in gevangenschap en in het wild levende vogels te vergelijken, is het echter moeilijk om representatieve proefopzetten op te stellen. Dufty en Belthoff (1997) deden een poging (zie 5) en besloten dat uilen in gevangenschap niet werden blootgesteld aan chronische hoge stressniveaus. Andere indicatoren die op een verminderd welzijn bij roofvogels in gevangenschap kunnen wijzen, zijn **gedragsproblemen** zoals vederpikken, kauwen of zelfverminking (zie 4.1.4). Volgens Jones (2001) zijn deze gedragingen zowel medisch als gedragsgerelateerd en kunnen deze vermeden worden door het voorzien van omgevingsverrijking en voldoende bewegingsmogelijkheden. **Stereotiepe gedragingen** worden niet waargenomen bij roofvogels in gevangenschap (Richter, 1993).

Rekening houdend met het **imprintproces** van een roofvogel (zie 4), zou kunnen gesteld worden dat een in gevangenschap geboren vogel zich aanpast aan een leven in gevangenschap. Zo verkiest bijvoorbeeld een gedomesticeerde roofvogel een artificieel nest boven een natuurlijk nest en is de vogel ontspannen in een volière (Fox, 1995b). Wel moet vermeden worden dat een vogel een mens als zijn ouder gaat beschouwen en een **malimprint** wordt (zie Box 3 en 4.1). Wanneer een (volwassen) roofvogel uit het wild gevangen wordt (wat verboden is in België), dan is deze niet ingeprent op de omstandigheden in gevangenschap, waardoor de kans op stress en een verlaagd welzijn groter is.

Op basis van het voorgaande kan besloten worden dat er **geen wetenschappelijke indicaties** (stressindicaties zoals fysiologie en gedrag) zijn **om het houden van in gevangenschap geboren roofvogels te verbieden**. Van de verenigingen en personen die werden geïnterviewd in het kader van dit dossier (zie 3.2) was enkel Vogelbescherming Vlaanderen tegen het houden van roofvogels in gevangenschap. Er werd wel opgemerkt dat een verbod niet meer mogelijk is.

6.2 Vliegmogelijkheden voor roofvogels in gevangenschap

Als het houden van roofvogels in gevangenschap is toegelaten, dan moet men er zeker van zijn dat **het welzijn van de dieren gewaarborgd is**. Een belangrijke vraag in de discussie van een goed welzijn is de noodzakelijkheid van vliegmogelijkheden bij roofvogels in gevangenschap. Deze variëren naargelang hun huisvestingswijze (zie 5.2). De benadering van het antwoord op deze vraag is afhankelijk van welke strekking over dierenwelzijn er wordt gevolgd.

Deze discussie kan opgedeeld worden in de deeldiscussies ‘is vliegen een natuurlijk gedraging voor roofvogels?’ of ‘is vliegen een noodzakelijk gedrag voor roofvogels?’

‘Is vliegen een natuurlijk gedraging voor roofvogels?’

Een bepaalde benadering van het dierenwelzijn zegt dat een dier moet worden gehouden op een manier die overeenkomt met de natuur ervan zodat het de gedragingen uit de natuur kan uitvoeren (Duncan, 1997). Zo stelde Rollin (1993) dat elk dier een inherente, genetisch bepaalde natuur heeft die zijn ‘telos’ wordt genoemd. Vanuit deze strekking zit het ook in natuur van vogels om te vliegen en moet hieraan voldaan worden bij het welzijnsvriendelijk houden van deze dieren (zie ook Lidfors et al., 2005). Volgens Algers (1992) is **natuurlijk gedrag** het gedrag waarvoor het dier sterk gemotiveerd is en geeft het een functionele feedback aan het dier (i.e. het vermindert de motivatie) wanneer het wordt uitgevoerd.

Het natuurlijk gedrag (o.a. vlieggedrag) van de roofvogel in zijn natuurlijke habitat zou kunnen beschouwd worden en dan geëxtrapoleerd naar roofvogels in gevangenschap. De vraag blijft of het

vliegen¹ in zijn voorgaande definitie als natuurlijk gedrag (en dus een functionele feedback geeft) kan beschouwd worden of het vliegen door de roofvogel enkel wordt uitgevoerd om voedsel of een partner te vinden. In gevangenschap wordt voedsel en eventueel een paartpartner namelijk aangeboden, waardoor (een deel van) de nood aan het vliegen (als zoeken naar voedsel, paartpartner) wegvalt (zie volgend).

‘Is vliegen een noodzakelijk gedrag voor roofvogels?’

Vanuit de benadering van de nood aan een bepaald gedrag (Eng. ‘behavioural need’, bijvoorbeeld het nestgedrag bij zeugen, scharrelgedrag bij kippen) waarvan de uitvoering noodzakelijk is voor een goed dierenwelzijn, moet de **motivatie** van dit gedrag bepaald worden (Petherick and Rushen, 1997). Welke factoren bepalen het aanvangen van dit gedrag en welke veroorzaken het beëindigen ervan? Ook deze benadering valt terug op de basisvraag: ‘vliegt een roofvogel voor het **vinden van voedsel** en zoeken van een **partner** of voor zijn **comfort**?’.

Verschillende auteurs beweerden dat de beweging van vogels in gevangenschap minder groot is dan aangenomen (Hammer et al., 1989; Heidenreich, 1988). Del Hoyo et al. (1994) schreven dat veel roofvogels (specifiek van de familie *Accipitridae*) een groot deel van de dag besteden aan rusten of op zijn minst niet actief bewegen, waarschijnlijk omdat het vliegen energie kost. Ze brengen de tijd door met het gladstrijken van de veren, baden en zonnebaden (in de vroege ochtend). Daarnaast vermeldden de auteurs dat bij mooi weer soorten met lange vleugels een vermeldenswaardige tijd besteden aan het zweven, zonder een andere duidelijke motivatie dan plezier, hoewel dit ook als territoriaal gedrag kan beschouwd worden. Uilenparen van de familie van de *Tytonidae* verdedigen slechts een oppervlakte van 5-10 m rond het nest en zullen zelfs eerder sterven van honger dan zich in een ander territorium te begeven (del Hoyo et al., 1994). Hammer et al. (1989) stelden dat de vogels geen pijn, onvermijdbaar leiden en schade wordt toegebracht wanneer het vliegen door de huisvestingswijze beperkt wordt.

Wetenschappelijke studies die het **vlieggedrag** van dagelijks gevoederde vogels in vrijheid (niet aangeboden of in volière) bestuurdeerden, werden bij het opstellen van dit rapport niet gevonden. Wel werd door Kösters et al. (1995) beschreven dat gieren vrij werden gehouden in dierenparken. Volgens de auteurs bleven deze opportunistische vogels steeds rond de voederplaats rondhangen. Verder werd er ook bericht over wandervalken (*Hierofalco peregrinus*) en hybridevalken (*Hierofalco peregrinus x rusticolus*) die werden gevoederd, en ondanks een vliegradius van 40 km regelmatig naar huis terugkeerden.

Er dient wel opgemerkt te worden dat het vliegen ook een cardiovasculaire oefening ten voordele van de gezondheid toelaat, alsook het ontsnappen aan predators (bijvoorbeeld honden en katten) (Engebretson, 2006).

Uit de hierboven aangehaalde literatuur blijkt dat er niet éénduidig kan besloten worden of het vliegen een noodzakelijk gedrag en/of natuurlijk gedrag is voor de roofvogel in gevangenschap (waar voedsel en een paartpartner worden aangeboden). De beoordeling over de nood die het dier heeft aan het vliegen (als comfortgedrag) is dus eerder afhankelijk van de **gevolgde benadering van het dierenwelzijn**.

6.3 Nood aan minimumnormen voor roofvogels in gevangenschap?

Bertram (2003) stelde dat er is nood aan **minimumnormen** ondanks de kleinere bewegingsdrang dan algemeen aangenomen en het niet voorkomen van stereotypieën bij roofvogels.

---

¹ de voortbeweging door de lucht van één plaats naar een andere zonder contact met de grond. Dit gebeurt op eigen kracht met behulp van een lichaameigen vleugel, hoewel ook gebruik kan gemaakt worden van de fysieke toestand van de lucht (thermiek, wind) (Hammer, 1989).

Ook hier zijn er weinig studies voorhanden die het welzijn van roofvogels in zijn verschillende huisvestingsvormen bestudeerden en zijn het **meer ervaringsgerichte aanbevelingen en adviezen** die werden teruggevonden. Zoals vermeld in '5. Managementaspecten in relatie tot de behoeften van roofvogels' moet volgens art. 4 van de dierenwelzijnswet¹ aan bepaalde voorwaarden voldaan worden indien een dier wordt gehouden. In dat hoofdstuk wordt ook verduidelijkt wat hieronder wordt verstaan bij het houden van roofvogels.

Heidenrich (1988), een valkenier, legde de handelingen van het jagen met een vogel uit. Hij stelde dat het **permanent houden van een vogel op blok of op sprenkel** met een touw van 1,2 tot 1,5 m lang in strijd is met de Duitse dierenwelzijnswet omdat de soorteigen bewegingsbehoefte van de dieren drastisch beperkt is. Hij raadde een dagelijkse vrijheid gecombineerd met een huisvesting op blok of sprengel aan tijdens jachtseizoen, terwijl buiten het jachtseizoen de vogel in volière of aan een trolley (zie verder) moet gehouden worden. Hammer et al. (1989) (de auteurs van artikel zijn respectievelijk valkenier, roofvogelkweker en/of verzorger in een opvangcentrum met roofvogels en uilen) beweerden dat een **regelmatige vrije vlucht** bij het uitoefenen van de valkenjacht en training de beste voorwaarde is voor soorteigen beweging. De daarvoor noodzakelijke valkerijaanbinding beschouwden ze als een beschermende huisvestingswijze. De frequentie van vliegen verschilt naargelang de bron: dagelijks (Bundesamt für Veterinärwesen, 1983), drie maal per week (Richter, 1993), om de twee dagen (Brücher et al., 1995), met uitzondering van de rui- en broedtijd. Volgens René Motmans (pers. comm.) is de frequentie van vliegen afhankelijk van de roofvogelsoort en van de hoeveelheid en de kwaliteit van het voedsel dat de vogel de dag voordien kreeg. In de regel kan men met kleinere soorten zoals smelleken en sperwer dagelijks vliegen/jagen, met grotere soorten moet men regelmatig rustdagen inlassen (naar analogie met het vlieg- en jachtgedrag in de natuur). Er werd geen wetenschappelijke aanwijzing gevonden die aangeeft dat het houden van roofvogels aan blok of sprengel niet toelaatbaar is. Wanneer het vliegen echter als **één van de basisbehoeften** van een vogel beschouwd moet het dier dat volgens de valkerijmethoden gehuisvest worden op regelmatige basis de kans geboden worden om deze behoefte in te vullen. Wel moet de opmerking gemaakt worden dat de personen die deze mening neerschrijven (het aanbinden van de roofvogels volgens de valkerijmethoden is enkel nodig en toelaatbaar indien het dier gevlogen wordt) dikwijls valkeniers zijn en dus ook de voor hun meest praktische huisvestingswijze verdedigen, namelijk het tijdelijk aanbinden. In Oostenrijk is het aanbinden van roofvogels verboden, zelfs tijdelijk is het niet toegelaten: voor en na een vliegessessie moeten de vogels in een volière worden gehuisvest (zie 2.2.3.1). Voor valkeniers wordt er wel een uitzondering gemaakt. Uit de interviews afgenomen bij Belgische betrokkenen van de roofvogelhouderij kwam zoals verwacht naar voren dat mensen die beroepshalve of in de vrije tijd met roofvogels bezig zijn pleitten voor 'geen richtlijnen voor het aangeboden huisvesten' tot 'het enkel aanbinden in geval de vogel wordt gevlogen'. Volgens één van de geïnterviewden kan nagegaan worden of een aangeboden dier daadwerkelijk gevlogen wordt of in africhting is, door respectievelijk te vragen of de vogel los mag vliegen. Indien dit niet kan (omdat de vogel nog in africhting is) kan men een maand later teruggaan en dan het los vliegen nagaan. Sommigen betrokken vermeldden dat een opleiding zou nuttig zijn, omdat het aanbinden van roofvogels enige vakkennis vereist en een verplichte opleiding impulsaankopen kan verminderen. Vogelbeschermingsorganisaties en opvangcentra gaven aan dat vogels minimaal of niet mogen aangeboden worden. In het advies van Brücher et al. (1995) werd er gesteld dat vogels die niet kunnen gevlogen worden, in volière of op een trolley moeten gehuisvest worden. Deze laatste huisvestingswijze (zie ook 5.2.2.2) is volgens de adviestekst ook toepasbaar tijdens de balts- en ruitijd. Er wordt wel bij opgemerkt dat vogels waar dit niet bij past in een volière moeten ondergebracht worden. Vanuit de praktijk klinkt er kritiek op dit systeem omdat het bij soorten met een hoge vertreksnelheid kwetsuren aan de poten kan veroorzaken (pers. comm.).

---

¹ Wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn van dieren

Het huisvesten van jachtvogels buiten het jachtseizoen en van kweekvogels op permanente wijze gebeurt in volières. In 5.2.1 wordt uiteengezet welke soorten volières er zijn en aan welke voorwaarden die moeten voldoen. In het kader van dierenwelzijnsinspecties is er vraag naar richtlijnen wat betreft **afmetingen van volières** voor roofvogels (pers. comm.). Algemeen zijn vogelbescherming en vogelopvangcentra ook voor het opstellen van minimumafmetingen, de andere betrokken partijen eerder niet; het is duidelijk dat hierover overleg binnen een werkgroep nodig is. Hammer et al. (1989), Brücher et al. (1995) en Forbes (2002) waagden zich aan voorstellen van minimumafmetingen voor volièrekooien. Wederom moet de opmerking gemaakt worden dat deze afmetingen ervaringsgericht werden opgesteld en niet op basis van wetenschappelijk onderzoek.

Van de geïnterviewden duiden de meeste de richting aan van een **bekwaamheidsbewijs** voor de roofvogelhouder, zoals in Frankrijk ook een ‘certificat de capacité’ bestaat. De geïnterviewden opperden ook dat personen die **roofvogeldemonstraties** en **shows** geven dit bewijs ook moeten kunnen voorleggen om het risico te verkleinen dat er op deze shows onwaarheden worden verteld. Brücher et al. (1995) adviseerden dat personen die hun vogels volgens de valkerijmethoden huisvesten in het bezit zouden moeten zijn van een jachtverlof (met uitzondering van opvangcentra, dierenartsen- en klinieken).

6.4 Besluit

Er is **geen sterke wetenschappelijke indicatie** die aangeeft dat het dierenwelzijn van **roofvogels in gevangenschap** in gevaar is. Wel worden er soms gedragsproblemen vastgesteld, welke men in bepaalde gevallen met gepaste maatregelen kan verhelpen.

Indien de roofvogel in gevangenschap wordt gehouden, dan is een vereiste dat zijn dierenwelzijn moet gewaarborgd worden. De vraag naar de noodzakelijkheid van vliegmogelijkheden is afhankelijk van de gehandeerde definitie (van natuurlijk gedrag). Hoewel er geen wetenschappelijk studies bestaan over het **permanent aangeboden huisvesten** (op blok of sprengel) van roofvogels, wordt er toch algemeen aanvaard dat deze huisvesting in strijd is met de dierenwelzijnswet. **Regelmatige vluchten** worden als minimumvereiste gesteld.

Verschillende auteurs stelden **minimumafmetingen** voor voor volières. Landen als Zwitserland en Oostenrijk geven aan dat dit als wettelijke norm kan geëist worden. Het al dan niet **wettelijk implementeren** van deze normen of **andere beperkingen** (bijvoorbeeld een verplichte opleiding) zal moeten besproken worden in een **werkgroep**.

Referentielijst

- Algers, B. 1992. [Natural behavior--a natural concept?]. *Berl Munch Tierarztl Wochenschr* 105:372-4.
- Arent, L., and M. Martell. 1996. Care and Management of captive raptors The Raptor Center at the University of Minnesota, Minneapolis, NM, USA.
- Bertram, C. 2003. Retrospektive Analyse von Datensätzen über Erkrankungen und Todesursachen von Greifvögeln in Zoologischen Gärten unter besonderer Berücksichtigung ihrer Haltung, pp. 218, 1st ed. VVB Laufersweiler Verlag, Wettenberg.
- Brücher, H., R. van den Elzen, H. Niesters, T. Richter, A. Schreyer, U. Schürer, J. Styrie, and K.-L. Schuchmann. 1995. Mindestanforderungen an die Haltung von Greifvögeln und Eulen., *In* L. u. V. Bundesministerium für Ernährung, (ed.). Sachverständigengruppe Gutachten über die tierschutzgerechte Haltung von Vögeln, Bonn, Germany.
- Bundesamt für Veterinärwesen. 1983. Falknerische Haltung von Greifvögeln, *In* E. Volkswirtschaftsdepartement, (ed.), Liebefeld-Bern, Swiss.
- Bundesministerin für Gesundheit und Frauen. 2004. Mindestanforderungen an die Haltung von Vögeln, *In* Austria, (ed.) BGBl. II. Nr. 486.
- Burke, H.E., S.E. Swaim, and T. Amalsadvala. 2002. Review of wound management in raptors. *Journal of Avian Medicine and Surgery* 16:180-191.
- Dawkins, M.S. 1980. Animal suffering Chapman & Hall, London, U.K.
- del Hoyo, J., A. Elliott, and J. Sargatal. 1994. Handbook of the birds of the world Volume 2 New World Vulture to Guinea-fowl. Lynx Edicions, Barcelona, Spain.
- Dittrich, L. 1988. [Estimation of the keeping of wild animals--also in private hands and in small establishments--after the German animal welfare act and Lower Saxony ordinance about the keeping of dangerous animals]. *Dtsch Tierarztl Wochenschr* 95:79-81.
- Duffy, A.M., and J.R. Belthoff. 1997. Corticosterone and the stress response in young western screech-owls: effects of captivity, gender, and activity period. *Physiological Zoology* 70:143-149.
- Duncan, I.J. 1997. Chapter 2: Understanding animal welfare, *In* M. C. Appleby and B. O. Hughes, eds. Animal Welfare. CAB International, Oxon, United Kingdom.
- Engebretson, M. 2006. The welfare and suitability of parrots as companion animals: a review. *Animal Welfare* 15:263-276.
- Everts, W. 1989. [Living space in zoos--criteria for species-specific animal husbandry]. *Dtsch Tierarztl Wochenschr* 96:125-6.
- Forbes, F.A. 2002. Captive raptor propagation. *The Veterinary Clinics Exotic Animal Practice* 5:649-676.
- Fox, N. 1995a. Equipment and Facilities, p. 112-175, *In* N. Fox, ed. Understanding the Bird of Prey. Hancock House Publishers, Blain, WA.
- Fox, N. 1995b. Development and behavior, p. 176-195, *In* N. Fox, ed. Understanding the Bird of Prey. Hancock House Publishers, Blain, WA.
- Fox, N.C., and J. Chick. 2007. Falconry in the United Kingdom: An audit of the current position prepared by the Hawk Board, pp. 44. Hawk Board Publications.
- Gibson, M.J. 1996. The ABC's of housing raptors. *Journal of Wildlife Rehabilitation* 19:23-31.
- Greene, D.A., M. Engelmann, and T.R. Steck. 2004. An assessment of cage flight as an exercise method for raptors. *Journal of Raptor Research* 38:125-132.
- Hammer, W., M. Heidenreich, J. Kösters, and G. Trommer. 1989. Empfehlungen zur tierschutzgerechten Haltung von Greifvögeln und Eulen. *Tieraerztliche Praxis* 17:59-70.
- Heidenreich, M. 1988. [Legal animal welfare aspects in falconry]. *Dtsch Tierarztl Wochenschr* 95:56-8.
- Huckabee, J.R. 2000. Raptor Therapeutics. *Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice* 3:91-116.
- Jones, M.P. 2001. Behavioral aspects of captive birds of prey. *Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice* 4:613-632.
- Kohn, B. 1994. Zoo animal welfare. *Rev Sci Tech* 13:233-45.

- Kösters, J., J.R. Jakiby, and F. Grimm. 1995. Einige rechtliche Aspekte der Wild- oder Freiflughaltung verschiedener Vogelarten. *Tieraerztliche Praxis* 23:263-266.
- Lidfors, L., C. Berg, and B. Algers. 2005. Integration of natural behavior in housing systems. *Ambio* 34:325-30.
- Marra, P.P., K.T. Lampe, and B.L. Tedford. 1995. Plasma corticosterone levels in two species of *Zonotrichia* sparrows under captive and free-living conditions *Wilson Bull.* 107:296-305.
- Mason, G.J., and M.A. Turner. 1993. Mechanisms involved in the development and control of stereotypies, p. 53-79, *In* P. Bateson, Klopfer, H., and Thompson, N.S., ed. *Perspectives in ethology*, Vol. 10. Plenum, New York, U.S.A.
- McDermott, M. 1998. Problems, p. 143-168, *In* M. McDermott, ed. *The Imprint Accipiter*. Publisher, Cedar Hill, MO, Verenigde Staten van Amerika.
- Miller, E.A. 2000. Minimum standards for wildlife rehabilitation. 3rd ed. National Wildlife Rehabilitators Association, St Cloud, MN, USA.
- Muller, M.G., U. Wernery, and J. Kusters. 2000. Bumblefoot and lack of exercise among wild and captive-bred falcons tested in the United Arab Emirates. *Avian Dis* 44:676-80.
- Nicholson, M.G.G. 1996. The raptor as a patient. *Irish Veterinary Journal* 49:87-90.
- Olsson, A., and K. Dahlborn. 2002. Improving housing conditions for laboratory mice: a review of "environmental enrichment". *Laboratory animals* 36:243-270.
- Park, F. 2003. Behavior and behavioral problems of Australian raptors in captivity. *Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine* 12:232-241.
- Petherick, J.C., and J. Rushen. 1997. Behavioural restriction, *In* M. C. Appleby and B. O. Hughes, eds. *Animal Welfare*. CAB International, Oxon, United Kingdom.
- Richter, T. 1993. Mindestanforderungen an die Haltung von Greifvögeln. *Tierärztliche Vereinigung für Tierschutz e.V.*
- Rodriguez-Lainz, A.J., D.W. Hird, P.H. Kass, and D.L. Brooks. 1997. Incidence and risk factors for bumblefoot (pododermatitis) in rehabilitated raptors. *Prev Vet Med* 31:175-84.
- Rollin, B.E. 1993. Animal welfare, science and value. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 6 (supplement 2):44-50.
- Ruckebusch, Y., L.P. Phaneuf, and R. Dunlop. 1991. *Physiology of small and large animals*. B.C. Decker, Hamilton, Ontario, Canada.
- Sibley, C.G., and B.L. Monroe. 1990. *Distribution and taxonomy of Birds of the World* Yale University Press, New Haven & London, USA.
- Tabaka, C.S., D.E. Ullrey, J.G. Sikarskie, S.R. DeBar, and P.K. Ku. 1996. Diet, cast composition, and energy and nutrient intake of red-tailed hawks (*Buteo jamaicensis*), great horned owls (*Bubo virginianus*), and turkey vultures (*Cathartes aura*). *Journal of Zoo and Wildlife Medicine* 27:187-196.
- Valkama, J., E. Korpimäki, B. Arroyo, P. Beja, V. Bretagnolle, E. Bro, R. Kenward, S. Manosa, S.M. Redpath, S. Thirgood, and J. Vinuela. 2005. Birds of prey as limiting factors of gamebird populations in Europe: a review. *Biological Reviews* 80:171-203.
- van Hoek, C.S., and C. ten Cate. 1998. Abnormal behavior in caged birds kept as pets. *Journal of Applied Animal Welfare Science* 1:51-64.
- Vanommeslaeghe, K. 2007. Dit is valkerij, Roofvogels en mensen, theorie en praktijk Kune, lulu.com.
- Vogelbescherming Vlaanderen. 2003. Advies: Wijziging van de regelgeving betreffende het bezit en de registratie van gekweekte Europese vogels, Lokeren.
- Widen, P. 1994. Habitat quality for raptors: a field experiment. *Journal of Avian Biology* 25:219-223.

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst rondgestuurd naar administraties van Europese landen over wetgeving betreffende het houden van roofvogels en roofvogeldemonstraties

Questionnaire: Study on the legislation concerning birds of prey in captivity

Name of the person who completed this questionnaire: .....

Organisation: .....

Country: .....

E-mail: .....

Question 1: General

1. Are individuals allowed to keep raptors in captivity according to your country's legislation?

- No: For animal welfare reasons. Please specify: .....
.....
 For species protection reasons (e.g. national law based on the council directive on the conservation of wild birds 79/409/EEG). Please specify: .....
.....

If you answered 'no', please go to Question 3

- Yes: according to
 a national legislation based on the council directive of 2 April 1979 on the conservation of wild birds 79/409/EEG. Please specify: .....
.....
 Other legislation. Please specify: .....
.....

If you answered 'yes', please answer Questions 2 and 3

Question 2: Limitations/requirements

2. a) Does it impose any limitations concerning the species (e.g. list with a limited number of species allowed to keep)?

- No
 Yes, please specify: .....
.....

b) Are there any requirements to keep birds of prey and owls?

- No
 Yes, in relation to
 The keeper (e.g. age, experience, compulsory course): .....
.....
 Housing (e.g. type of housing: cage, bow-perch, block): .....
.....
 Cage dimensions (e.g. L × W × H, volume): .....
.....
 Cage enrichment (e.g. perches, water bath, shelter): .....
.....
 Flight (e.g. use of telemetry, contact address, flight frequency, education): .....

.....
Other (please specify): .....
.....

Question 3 : Raptor demonstrations/presentations

Please specify your answers in case you answer 'No' or 'Yes, with requirement'.

3.a) Are raptor demonstrations (i.e. showing and flying the birds while the demonstrator gives some educational information) allowed in your country?

- Yes
 No, ...
 Yes, with requirements (e.g. with official permit, only by professionals...):
.....
.....

b) Is the presentations of raptors to the public allowed (not flying and just presenting the birds, i.e. birds of prey sitting on block, bow-perch or in a cage) on a fair or event?

- Yes
 No, ...
 Yes, with requirements:
.....
.....

c) Are individuals allowed to have their raptors accompany them in public?

- Yes
 No, ...
 Yes, with requirements:
.....
.....

NOTE: In case your country has legal texts describing these issues, please give more details and add or mention this legislation.

Please fill in and send it by **email or fax** to following address:

Federal Public Service Health, Food chain safety and Environment
DG 4 Section Animal Welfare
EUROSTATION - Block II - 7th stage
Victor Hortaplein 40 box 10
B-1060 Brussel- Belgium
Fax: +32 (0)2/524.74.48
Email : Ester.Peeters@health.fgov.be

Thank you for your collaboration!

Bijlage 2: Overzicht van de wetgeving in andere Europese landen over roofvogeldemonstraties

	Birds of prey demonstration ^a	Present raptors to public ^a	Individuals allowed to take raptors to public places? ^a	Comments
Austria	with official permit, check by official vet once/year (in case of infringements, disqualification of keeper); only tethering during the show; out of performance, keeping in aviaries is stipulated; requirement as a zoo category B, fulfill certain requirements on the place of his permanent	official permit is needed, not allowed to last longer than 3 days, under control of official vet	only suring performances like hawking or shows/ under official permit	
Belgium				
Bulgary				
Cyprus				
Czech Republic	yes, organizer must approve the Animal Protection Code for Animal Gatherings and Public Performances	yes, organizer must approve the Animal Protection Code for Animal Gatherings and Public Performances		
Denmark				
Estonia	Animals demonstrations are regulated by animal protection act			
Finland				There are no raptor demonstrations in Finland
France	only in establishments with a permission to open and if the responsible person has a certificate of capacity	no, only as part of a show		
Germany				General requirements of the German animal welfare law
Greece				
Italy			the holder must have an hunting licence	
Latvia	permission to keep bird (see before)	permission to keep bird (see before)	permission to keep bird (see before)	permission to keep bird (see before)
Luxembourg				Regularly request for authorisations of shows, but being refused
Portugal	demonstrator need to give educational info		only legalised demonstrators, with special authorization of veterinary bodies	

Sweden	Red			Only zoos are allowed to keep raptors and have raptor demonstrations
United Kingdom	Green		Orange	

^a Red = not allowed; green = allowed; orange = allowed, but requirements

Bijlage 3: Voorbeeld van inspectierapport voor huisvesting van roofvogels en uitrusting voor valkerij (van Californië - Verenigde Staten)

State of California—The Resources Agency
 DEPARTMENT OF FISH AND GAME
 RAPTOR FACILITIES AND FALCONRY EQUIPMENT INSPECTION REPORT

SEE INSTRUCTIONS ON REVERSE. TYPE OR PRINT CLEARLY.

FIRST NAME	M.I.	LAST NAME	INSPECTION DATE
MAILING ADDRESS			DAY TELEPHONE ( )
CITY	STATE	ZIP CODE +4	BIRDS IN POSSESSION
STREET ADDRESS WHERE RAPTORS WILL BE HOUSED		CITY	ZIP CODE +4 COUNTY

PART I - FACILITIES

A. MEWS (INDOOR FACILITY)	YES	NO
1. Space to allow easy access and maintenance	☐	☐
2. Space to allow raptor(s) to fully extend wings	☐	☐
3. At least one window provided	☐	☐
4. Each window with vertical bars/rods on inside	☐	☐
5. At least one secure door - can be easily closed	☐	☐
6. Other doors, if any, serve to protect facility	☐	☐
7. Floor surface dry or well drained - can be easily cleaned	☐	☐
8. One perch of an acceptable design for each raptor	☐	☐
B. WEATHERING AREA		
1. Space to allow tethered raptor(s) to bathe (attempted flight) without striking wings on side or top of facility	☐	☐
2. Sides of facility fenced with suitable material to exclude predators	☐	☐
3. Top of facility covered with netting, wire, or roofed to exclude predators	☐	☐
4. Top of facility open <u>provided</u> weathering perch(es) are greater than 6.5 feet in height	☐	☐
C. ENVIRONMENTAL PROTECTION - The facilities, singly or in combination, provide adequate protection to the raptor(s) from:		
1. Excessive heat	☐	☐
2. High winds and winter storms	☐	☐
3. Avian and ground predators	☐	☐
4. Disturbance which would likely cause injury	☐	☐

PART II - EQUIPMENT

A. RAPTOR EQUIPMENT		
1. One pair of Alymeri (style) jesses for each raptor. (An Alymeri jess consists of an anklet, grommet, and a removable strap for attaching the anklet and grommet to the swivel)	☐	☐
2. One swivel of an acceptable design for each raptor. (Dog leash/fishing snap-swivels, and swivels with soft copper/aluminum rivets are rarely acceptable, except for use on kestrels.)	☐	☐
3. One leash of quality leather or synthetic material for each raptor	☐	☐
B. REQUIRED ANCILLARY EQUIPMENT		
1. One bath container, 2 - 6 inches deep and wider than length of the raptor for each bird	☐	☐
2. One outdoor perch of an acceptable design for each raptor	☐	☐
3. A reliable weighing scale or balance graduated in increments of not more than .5 ounce (15 grams)	☐	☐

- APPROVED - Facilities and equipment meet federal/state standards.
- PROVISIONAL APPROVAL - Except as indicated below, facilities and equipment meet federal/state standards.
- NOT APPROVED - Facilities and equipment fail to meet federal/state standards.
- DEFICIENCIES _____
_____
_____

Pursuant to Section 670 (c)(1)(J), Title 14, of the CCR equipment or housing that does not meet the minimum standards required by regulations shall not be certified by a sponsor.

CERTIFYING OFFICER/SPONSOR

FIRST NAME	M.I.	LAST NAME	
TITLE		SIGNATURE X	DATE

APPLICANT

I agree to correct deficiencies, if any, within 30 days and to maintain facilities/equipment at or above federal/state standards. I understand the Department's employees may enter my premises at any reasonable hour to inspect the facilities/equipment.

SIGNATURE X	DATE
-----------------------	------

INSTRUCTIONS FOR COMPLETING THE RAPTOR FACILITIES AND FALCONRY EQUIPMENT INSPECTION REPORT

1. Complete and sign the Raptor Facilities and Falconry Equipment Inspection Report.
2. After taking the exam and passing, have your facilities and equipment inspected by either Department of Fish and Game personnel or a Department authorized sponsor.
3. Once your facilities have been approved, you must submit all copies of the approved Falconry License Application, Raptor Facilities and Falconry Equipment Inspection Report with the license fee to the Department of Fish and Game, License and Revenue Branch, 1740 N. Market Blvd., Sacramento, CA 95834.
4. Contact the License and Revenue Branch at (916) 928-5849 or SPU@dfg.ca.gov if you need more information on falconry licenses.

Bijlage 4: Interviews met betrokken partijen van roofvogelhouderij in België

Interview met René Motmans

Datum: 07/09/2007

Belgische Vereniging van Vlaamse Valkeniers en Havikeniers (BVVVH)

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Ja, roofvogels zijn rustige vogelsoorten en zijn makkelijker te houden dan de meeste andere soorten. Deze vogels zijn gedomesticeerd, worden in gevangenschap geboren en zijn dit leven gewoon. Dat is hun vertrouwde omgeving waar ze zich goed voelen. De natuur is voor hen even vreemd en angstaanjagend als voor onze andere huisdieren. Alleen in de natuur - zonder de valkenier - voelen zij zich net zo ontheemd en radeloos als een verloren of achtergelaten hond of kat. Het grootste argument van tegenstanders is dat roofvogels in de natuur een groot territorium bestrijken, wat in gevangenschap niet mogelijk is. Deze ruimte is echter nodig om voldoende voedsel te vinden. Het hoog vliegen wordt gedaan voor het afbakenen van hun territorium. Wanneer een vogel (bv. een duif) een prooi gevangen heeft, zal het enkele dagen niet meer bewegen of uitvliegen. Onderzoek naar het dagelijks ritme van vogels heeft uitgewezen dat roofvogels in de natuur zich niet nutteloos verplaatsen. Met te vliegen verbruiken ze energie. Hun energieverbruik mag niet groter zijn dan de energie die ze eruit kunnen genereren. Daarom beperken zij hun verplaatsingen tot het strikt noodzakelijke.

Van roofdieren is bekend dat als zij na de jacht verzadigd zijn dat zij zich terugtrekken op een plaats waar zij ongestoord kunnen rusten en luieren. Roofvogels doen net hetzelfde. Een uil verstopt zich in een boomholte of op een zolder, een valk in een rotsholte, toren of nestkast. Dat is de reden waarom ze zo gemakkelijk in gevangenschap kunnen gehouden worden. Daarom is het houden van roofvogels ook zo populair. Indien zij moeilijk, wild, schuw of weerspannig waren zouden ze veel minder geliefd zijn.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*

Roofvogels worden gehouden op twee verschillende manieren:

1. in een volière: opleiding niet nodig.
2. op een sprengel of blok. opleiding wel nodig.

Voor het houden van roofvogels *in een volière* is er geen speciale opleiding nodig. Wij zien geen enkele reden om een andere houding aan te nemen ten aanzien van het houden van roofvogels in een volière dan voor het houden van andere vogelsoorten. Roofvogels zijn dieren, net zoals alle andere dieren die in gevangenschap gehouden worden. Het zou verkeerd zijn om ons op grond van uiterlijke kenmerken te laten (mis)leiden.

Het houden op *sprengel of blok* is een valkerijtechniek. Het toepassen van valkerijtechnieken – aankleden met schoentjes, lederen riempjes om de poten en vastmaken - vergt speciale kennis en vaardigheden. Indien hiermee geëxperimenteerd wordt dan kan dat het welzijn van de vogel schaden. De Belgische Vereniging van Vlaamse Valkeniers en Havikeniers (BVVVH) vindt dat hiervoor een opleiding wel vereist is.

Deze opleiding zou er moeten komen, omdat de valkeniers ongerust zijn dat het zo ver zou komen als bij katten, honden, paarden,... waarbij iedereen deze dieren mag houden en er dikwijls wantoestanden worden vastgesteld. Elke vogel vereist een andere aanpak op basis van de observatie van het karakter van de vogel. Dit zou een persoon moeten weten uit opgedane kennis. Wanneer een vogel wordt aangekocht door een onwetend persoon, moet deze met het dier experimenteren wat nefast kan zijn voor de roofvogel. Inhoudelijk zou de

opleiding een initiatie zijn die wordt afgesloten met een examen. Bij Syntra wordt ook al een tweejarige opleiding aangeboden, deze is echter gericht op het beroep van valkenier en deze uitgebreide kennis is niet nodig voor hobbyvalkeniers en vogelliefhebbers. Een opleiding is noodzakelijk want zowel de roofvogel als de valkenier/vogelliefhebber varen er wel bij. Indien een vogel wordt aangekocht door een houder zonder kennis, wordt er geëxperimenteerd met het dier. Elke vogel vereist een andere aanpak, omdat hun gedrag individueel verschillend is; een observatie van het karakter is nodig.

- *het houden op sprengel, blok of in kooi*

Zoals reeds is vermeld in vorig punt is er een opleiding nodig bij het houden van roofvogels op blok of sprengel en niet bij het houden in een volière.

Het houden op sprengel of blok wordt in de valkerij al eeuwen lang toegepast bij roofvogels die afgericht zijn voor de jacht. Uit ervaring is gebleken dat dit het meest probate middel is om jachtvogels in goede conditie te houden met de geringste kans op beschadiging van veren en op kwetsuren. De vogels zijn de uitrusting vlug gewoon, net zoals wij gewoon zijn om kleding, schoenen enz. te dragen, zoals een hond aan de leiband en een paard aan tuig en bit.

Een volière is oké, maar in de periode dat met de vogels wordt gejaagd of vrij gevlogen is het los in de kooien houden niet optimaal omdat de dieren dan tegen de tralies kunnen opvliegen of aan de draad gaan hangen om naar de valkenier toe te vliegen als die in de buurt van de volière komt – zo zijn ze getraind. Daarbij beschadigen zij hun staart en vleugelpennen. Daarom worden ze in die periode aan de sprengel of de blok gehouden. Zo zijn blok en sprengel enkel verantwoord in een periode dat er wordt gevlogen met de vogel.

- *afmetingen van de kooi*

Wie een volière bouwt bevraagt zich. Men doet dat niet impulsief. Het is tenslotte een investering. BVVVH gaat ervan uit dat iemand die een volière bouwt het beste met zijn dieren voorheeft. De volière moet aangepast zijn aan de soort. Wanneer vogels in een te grote volière worden gehuisvest, dan kunnen sommige vogelsoorten een te grote snelheid behalen bij het vliegen. Wanneer deze dan willen afremmen, is de remafstand te kort waardoor ze bij het landen te hard met hun poten op de zitstokken neerkomen. Op termijn kan daardoor “bumblefoot” ontstaan - vorming van een eeltlaag onder de voetzool die kan ontsteken.

- *hokvoorzieningen*

Geen richtlijnen nodig. Idem als vorig punt. Het welzijn van de roofvogels ligt ons, valkeniers, nauw aan het hart. Indien in de toekomst toestanden vastgesteld worden waarbij roofvogels in te kleine of niet aangepaste kooien gehouden worden, en daarbij denkt BVVVH aan toestanden zoals bij de vele paarden die in te kleine stallen (boxen) staan, aan de duizenden honden die hun leven lang rondjes draaien in een ren van een paar m², enz....., dan zal BVVVH onmiddellijk richtlijnen per soortengroep uitwerken en maatregelen voorstellen, net zoals BVVVH dit gedaan hebben voor het houden aan de sprengel en de blok.

- *vlucht*

Geen richtlijnen nodig, de roofvogelhouder zou moeten weten wat optimaal is, waaruit de noodzaak van opleiding blijkt (zie opleiding). De vlucht moet een vast gegeven zijn waarop de vogel wordt getraind. Voor een vogel die afgericht wordt voor vrije vlucht of voor de jacht moet het een constante zijn: valkenier is voedsel, om voedsel te krijgen moet hij telkens naar de valkenier - handschoen of loer - toe vliegen of jagen. Als men die regelmaat niet consequent aanhoudt dan betekent dit voor de vogel dat de ene keer het voedsel naar hem toekomt en dat hij er de andere keer zelf moet naartoe vliegen. Dat snapt hij niet. Indien je een vogel niet regelmatig laat vliegen, dan verlaat hij het baasje vanaf het moment dit mogelijk is. Buiten het jachtseizoen of de periode dat men de vogel vrije vluchten geeft is

dat stramien niet nodig. Men zet ze dan vrij in een volière waar hun voedsel dagelijks neergelegd wordt. Ze zijn dan niet meer in jachtconditie en ze zijn lichtjes oververzadigd. Ze eten omdat het voedsel daar neergelegd wordt maar ze zijn niet bereid om daar enige moeite voor te doen. Na hun rustseizoen, dat samenvalt met de rui, worden ze met een aangepast dieet en training terug in jachtconditie gebracht.

3) Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Deze moeten niet verboden worden. Als dat op een correcte manier door vakbekwame mensen gebracht wordt heeft dat zeer zeker een belangrijke educatieve waarde.

Uit ervaringen bij schoolbezoeken weet Mr. Motmans dat het de kinderen bijzonder boeit. Anders dan bij een documentaire film zijn de leerlingen daarbij betrokken: er is interactie. Ze kunnen zaken aanraken en vragen stellen. Het draagt in bijzondere mate bij tot respect voor de dieren en de natuur. Leerkrachten zijn daarover zeer lovend.

Ook op volwassenen heeft het een positief effect, want onbekend is onbemind.

Er zijn bij BVVVH genoeg mensen die goed opgeleid zijn en ook mensen die dat op professionele basis doen. Het probleem is dat beroepsvalkeniers geld moeten vragen voor deze shows, omdat ze dit doen om hun dagelijkse kost te verdienen. Zij worden echter vaak voor de voeten gelopen door onbekwame amateurs, vogelhouders die dit voor minder geld doen en foute informatie geven. Daarom zou de vereiste voor het geven van een show met roofvogels het volgen van reeds genoemde opleiding zijn.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*

Wanneer dit met de nodige voorzichtigheid gedaan wordt, is dit geen probleem (voorziening van schaduw, bevochtigen van de dieren,...). Sommige uilen zijn ook overdag actief.

4) Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Dit mag niet verboden worden. Wij zien geen enkele reden om een andere houding aan te nemen ten aanzien van roofvogels dan die t.a.v. andere vogelsoorten. Roofvogels zijn dieren, net zoals alle andere dieren die in gevangenschap gehouden worden. Het zou verkeerd zijn om ons op grond van uiterlijke kenmerken te laten (mis)leiden.

5) Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?

Dit is niet nodig. Roofvogels laten zich goed houden in gevangenschap. Al deze vogels zijn in gevangenschap geboren en opgegroeid. Zij leven in hun vertrouwde omgeving, bij mensen, en voelen zich daar goed. Vermits het om een populatie in gevangenschap gaat heeft het geen invloed op de natuurlijke populaties. Het houdt ook geen gevaar in voor de mens of voor de volksgezondheid. In de ons omringende landen is het houden van al deze soorten eveneens toegestaan. Er is dan ook geen reden voor verbodsbepalingen.

Vogels die moeilijker in gevangenschap te houden zijn (bijvoorbeeld havik en sperwer), zullen door liefhebbers minder gehouden worden omdat het genot ervan kleiner is. Anderzijds worden deze vogels met hun onstuimig temperament bijzonder gewaardeerd door valkeniers voor de jacht.

Opmerkingen:

- In 2006 hebben de Vlaamse valkerijverenigingen een vraag aan de Minister Peeters gericht (toenmalig Minister van Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur) met de vraag een bekwaamheidsproef wettelijk te verplichten. Deze vraag is nu herhaald is bij Minister Crevits. Het voorstel is de bekwaamheidsproef te integreren in het jachtexamen en het slagen in het examen als voorwaarde te stellen voor het houden van dag- en nachtroofvogels volgens de methoden en technieken toegepast in de valkerij.

- Deze vraag wordt ondersteunt door Belgische Vereniging van Vlaamse Valkeniers en Havikeniers (BVVVH), Vluchtbedrijf de Valkenier (VBdV), Studiegroep Behoud Valkerij (SBV), Flanders Valkerij Academie (FVA).
- Dieren kunnen eenvoudig gemerkt worden via een metalen plaatje met telefoonnummer van de eigenaar dat aan de schoentjes wordt bevestigd. Sommige houders bevestigen dit niet uit angst voor de gevolgen wanneer de vogel een ongeval veroorzaakt. Wanneer men echter een verzekering afsluit tegen dergelijke ongevallen, moet men geen angst hebben voor de mogelijk financiële gevolgen. Een dergelijke verzekering is niet duur. In het voorstel aangaande een valkerijexamen dat BVVVH en andere valkerijverenigingen gedaan hebben aan Minister Peeters en Minister Crevits stelt BVVVH een verplichte verzekering B.A. voor.
- Categorieën roofvogelhouders.
  1. Liefhebbers en kwekers die roofvogels en uilen in volières houden. Te vergelijken met houders van andere vogels, parkieten, hoenders, watervogels, insecteneters enz...
  2. Liefhebbers die hun vogels africhten en laten los of vrij vliegen op een loer of kunstprooi. Velen hebben geen opleiding gehad en experimenteren met het africhten van roofvogels en uilen. Vaak missen zij de “feeling” om een vogel goed te kunnen africhten. Hier loopt het soms fout en vliegen vogels weg.

In categorie 1 en 2 zijn de meesten lid van “speciaalclubs” onder het patronaat van de grote vogelliefhebbersverenigingen, KBOF en AOB.

3. Personen die demonstraties en shows geven met roofvogels en uilen. Hierin onderscheiden we twee categorieën:
  - Liefhebbers, hobbyisten;
  - Beroepsmensen.
4. Valkeniers:
  - zij die jagen met afgerichte roofvogels op wild;
  - zij die aan overlastbestrijding doen met behulp van afgerichte roofvogels, verjagen van duiven in steden, meeuwen op stortplaatsen en industrieterreinen, vogels op vliegvelden enz....Een klein aantal van deze mensen doet dit als beroep.

De definitie van de valkerij is internationaal erkend en luidt: “De valkerij is de kunst om met een afgerichte roofvogel te jagen op wild in zijn natuurlijk leefgebied.” Valkerij is een cultuurhistorisch erfgoed dat meer dan 4000 jaar geleden is ontstaan. Valkeniers zijn aangesloten bij een valkerijvereniging waar ze worden opgeleid. Het zijn deskundigen op dit gebied. Zij beheersen de kunst van het africhten en het jagen. Hun vogels zijn goed afgericht, fysisch en mentaal in goede conditie. Dat zijn essentiële voorwaarden om te kunnen jagen.
- Aantal valkeniers en roofvogelhouders: Vanwege de ver doorgedreven specialisatie die vereist is om met roofvogels te kunnen jagen, vertegenwoordigen de valkeniers slechts een kleine minderheid - ongeveer 50 valkeniers in Vlaanderen - die effectief met hun vogels jagen tijdens het jachtseizoen. Deze vogels zijn perfect afgericht en zij dragen tijdens het jagen een zendertje. Goed afgerichte jachtvogels vliegen niet weg, zij komen altijd terug. Dit zendertje is soms nodig om de jachtvogel, als hij een prooi gevangen heeft, in het bos of in het struweel terug te vinden.

Daar tegenover staan honderden liefhebbers die het hele jaar door hun roofvogels en uilen vrije vluchten geven. Sommigen geven zelfs roofvogeldemonstraties en shows. De meesten zijn niet deskundig en experimenteren. Heel wat vogels kennen geen regelmaat en mogen enkel tijdens de weekends wat vrij vliegen. Ze dragen meestal geen zender. Nu en dan vliegt hier een vogel weg en komt dan in een opvangcentrum terecht.

Als er zoiets misloopt dan wordt dit vaak buiten proporties uitvergroot in de media. Roofvogels zijn nu eenmaal mediatiek attractief.

Interview met Peter Coutteel

Datum: 19/09/2007

Dierenarts voor vogels

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Chapeau voor de mensen die het doen, want deze mensen gaan beter om met hun vogels dan honden- en katteneigenaars. Zo weten roofvogeleigenaars standaard het gewicht van hun dier, wat niet het geval is voor eigenaars van katten en honden. Een kleine bemerking is wel dat voor alle diersoorten geldt dat de eigenaars die met hun dier naar de dierenarts gaan mensen zijn die omkijken naar hun dier.

Reeds van in de oudheid bestaat er een relatie tussen mens en dier (als nuts- of gezelschapdier), vanuit deze invalshoek kan men het houden van roofvogels niet verbieden.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*
Deze kan gesuggereerd maar niet verplicht worden. Op dit ogenblik wordt er reeds een opleiding ingericht door Syntra voor het opleiden van beroepsvalkeniers. De verworven kennis en materie waarover wordt geëxamineerd zijn zeer uitgebreid. Een bondigere opleiding zou ook nog voldoen aan de eisen. Mr. Coutteel maakt de opmerking dat wanneer voor het houden van roofvogels een opleiding nodig is, waarom dan niet voor andere diersoorten?
- *het houden op sprengel, blok of in kooi*
Geen richtlijnen nodig, houder zou moeten weten hoe bijvoorbeeld een blok moet gebruikt worden.
- *afmetingen van de kooi*
Personen die roofvogels houden kunnen algemeen ingedeeld in drie groepen, namelijk 1) de amateurs die roofvogels houden als hobby, voor de fascinatie. Daarnaast zijn er 2) de valkeniers die hun dieren trainen en er met jagen en tenslotte zijn er 3) de kwekers. Deze laatsten geven dikwijls ook demonstraties met hun roofvogels. Wanneer men effectief met de vogels kweekt moeten de afmetingen van de kooien bijvoorbeeld voldoen aan grotere normen. Dit schept al een variatie waarmee rekening zou moeten gehouden worden. Een andere vraag die zich dan stelt is: voor welke groepen zouden de richtlijnen dan moeten opgelegd worden? Wanneer de huidige gebruikte huisvestingsvormen worden overschouwd, dan zou er een mogelijk welzijnsprobleem kunnen optreden bij uilen die in een kooi in de huiskamer worden gehouden.
- *Hokvoorzieningen*
Geen richtlijnen nodig, omdat de familie van de roofvogels teveel species bevat met elk andere behoeften. Je kan dus voor al die soorten geen universele normen opleggen.
- *vlucht*
Geen richtlijnen nodig, want welke maatregelen moeten er dan bijvoorbeeld genomen worden voor uilen (als nachtroofvogels)? Bovendien zouden de vogels kunnen ontsnappen bij verplicht vliegen. In de natuur hebben roofvogels een latent leven waarbij enkel wordt gevlogen in de zoektocht naar eten. Vermits de mens het dier tijdig van eten voorziet, is er geen vliegbehoefte.

3) Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Deze roofvogelshows komen er op vraag van de mensen, er is dus interesse naar. Bovendien hebben deze een educatieve waarde die kan vergeleken worden met de educatieve functie van dierentuinen. Een mogelijk nadeel is dat bepaalde personen gefascineerd geraken door de roofvogels en overgaan tot een ondoordachte aankoop.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*
Uilen slapen zeer veel, wat ook wordt waargenomen op deze shows. Wel kan het niet goedgekeurd worden dat deze vogels in volle zon zitten. Bij de meeste shows/tentoonstellingen worden deze uilen/roofvogels echter overdekt tentoongesteld (voorziening van schaduw, tenten,...).

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Een verbod zou discriminatie zijn, omdat het voor honden ook niet verboden is. Bovendien is het aantal personen dat zich op de openbare weg vertoont met een vogel op de arm verwaarloosbaar.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Indien de CITES-wetgeving goed wordt uitgevoerd, is er geen behoefte aan een positief- of negatieflijst. Ook het feit dat vogels moeten geïdentificeerd worden maakt het opstellen van een lijst overbodig. Het invoeren van vogelspecies in de EU is op dit ogenblik verboden wegens maatregelen tegen aviaire influenza, dus exoten kunnen op dit ogenblik niet ingevoerd worden. Mr. Coutteel is van mening dat bij een verbod algemeen gezien een zwarte markt ontstaat. Een beter vereiste is een goed controlesysteem.

Opmerkingen:

- De groep van roofvogelhouders wordt geïdentificeerd.
- Waarom moeten er bepalingen komen voor roofvogels en mogen andere diersoorten zonder voorwaarden gehouden worden (bijvoorbeeld honden, katten)?

Interview met Rudi Oyen
Datum: 20/09/2007
Vogel- & Zoogdierenopvangcentrum Heusden-Zolder

1) *Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering*

Omdat extreme maatregelen fout zijn, moet dit kunnen. Wel moeten er voorwaarden zijn (zie verder).

2) *Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?*

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*

Ja, de cursus kan opgesplitst worden in een basiscursus (waarna men bijvoorbeeld kerkuil, ransuil kan houden), gevolgd door een specificatiecursus voor de huisvestingen van gevaarlijke soorten (bijvoorbeeld steppearend), voor het vliegen, en voor het demonstreren van roofvogels. De cursusduur is bijvoorbeeld een jaar, gevolgd door een officieel examen. In deze cursus moeten o.a. de huisvesting, kosten, de ziekten aan bod komen. Het verplicht volgen van deze cursus biedt twee voordelen. Ten eerste wordt er op deze manier een selectie van de kopers gemaakt en zijn impulsieve aankopen uitgesloten. Ten tweede hebben houders, na het volgen van dergelijke cursus reeds een voorkennis.

Mr. Oyen stelt voor dat de betrokken persoon na het slagen in het examen een certificaat krijgt met daarop een barcode. Dit moet steeds voorgelegd worden bij aankoop van een vogel. Dit systeem heeft als nadeel dat er een zwart circuit kan ontstaan van houders zonder certificaat. Hierop kan gerepliceerd worden dat er op dit ogenblik ook reeds een zwart circuit bestaat in de roofvogelhandel. Hoewel sinds het arrest Vergy de handel van in gevangenschap geboren roofvogels vrij is, is er toch nog een grote markt omdat ook het aantal potentiële klanten groter is. Als overgangsmaatregel stelt Mr. Oyen voor dat iedereen die roofvogels huisvest zich moet bekwamen binnen een tijdsspanne van bijvoorbeeld vijf jaar.

- *het houden op sprengel, blok of in kooi*

De tijd dat dieren werden vastgeketend is voorbij (zoals vroeger de hond aan de ketting werd gelegd). Een van de instincten van een dier is een territorium afbakenen. Met het geketend huisvesten kan dit instinct niet worden uitgevoerd en belet je een bewegingsvrijheid. Daarom zouden dieren niet meer geketend mogen gehouden worden, met uitzondering van tijdens het vervoer. Ook wanneer met een dier wordt gejaagd of gevlogen zou je ze in een kooi kunnen houden, waarbij het tegen de draad vliegen wordt vermeden door beplanting in de kooi.

- *afmetingen van de kooi*

Zulke maatregelen zijn nodig omdat controlediensten anders niet kunnen ingrijpen in geval van te kleine huisvestingsvormen.

- *hokvoorzieningen*

Er mogen richtlijnen komen over hokvoorzieningen, namelijk een verplichte afscherming tegen alle weersomstandigheden (zon, regen, sneeuw,...).

Over de dikte en afmetingen van zitstokken zijn geen richtlijn nodig.

- *vlucht*

Nee, indien de vogels in een volière worden gehouden, wordt aan hun behoefte voldaan. Dit omdat het dier in gevangenschap is geboren en niet beter weet.

Indien men met de vogel vliegt, dan moet de houder een cursus gevolgd hebben (cursus jachttechnieken, zie opleiding).

Het opvangcentrum ontvangt namelijk veel oproepen om uilen, torenvalken,... uit bomen te halen. Deze vogels zijn ontsnapt na het doorbijten van hun touw bij huisvesting op blok of sprengel of ze zijn gaan vliegen tijdens de vlucht.

3) *Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Mensen die roofvogelshows geven moeten mensen met kwalificaties zijn en hiervoor dus een zware cursus hebben gevolgd (zie opleiding). Op dit ogenblik worden teveel jongeren aangezet tot het houden van roofvogels waarbij er te weinig of foute informatie wordt doorgegeven op dergelijke shows.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*
Voor bepaalde soorten, die tevens ook overdag jagen, is dit sowieso geen probleem. In elk geval moet er rekening gehouden worden met de aanwezige verlichting.

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Het vertonen van roofvogels in het openbaar zou enkel mogelijk mogen zijn mensen met kwalificatie (dus geslaagd zijn voor cursus), anderen zouden zich moeten beperken tot hun tuin.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Bij een verbod gaat er een zwarte markt ontstaan voor de verboden diersoorten. Het nut van een aantal soorten te verbieden is niet direct duidelijk, terwijl dit bij het verbod op het houden van een leeuw, een schorpioen wel duidelijk is: een gevaar door de maatschappij (ziekten en gevaar (fysisch of een giftige diersoort)).

Opmerkingen:

- De roofvogelhouderij wordt niet geïncouragerd: binnen de eigen rangen is er nood aan een selectie omdat er op dit ogenblik teveel mensen die het niet serieus menen met bezig zijn.
- Een controle zonder huiszoekingsbevel zou moeten mogelijk zijn, zodat op eenvoudige wijze een controle kan uitgevoerd worden.
- Indien er een wettelijke bepaling komt, moet er ook een goede strafmaatbepaling worden voorzien, m.a.w. een uitvoeringsbesluit.
- Regelmatig krijgt het Vogel- & Zoogdierenopvangcentrum uit Heusden-Zolder melding van ontsnapte roofvogels die verstrikt zijn in bomen door touwen, lederen riemen. Indien deze vogels niet gevonden worden, dan sterven deze een hongersdood. Indien wordt verondersteld dat slechts een gedeelte van deze verstrikte vogels kan worden opgemerkt, dan gaat het in realiteit over een veel groter aantal roofvogels dat op deze manier aan hun eind komt.

Interview met Dries Damiaens en Sil Janssen

Datum: 20/09/2007

Natuurhulpcentrum Opglabbeek

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Dit is mogelijk, indien dit terug kleinschaliger wordt.

Vroeger was er een handvol zeer professionele valkeniers en havikeniers, terwijl tegenwoordig de roofvogel een speelgoed is voor kinderen (een uil voor een goed rapport) en er een grote handel bestaat (op beurzen). Dat dergelijke vogels tot de verbeelding spreken is normaal, maar dat tegenwoordig jan en alleman dergelijke vogels mag en kan houden, kopen en verkopen is voor het natuurhulpcentrum een stap te ver. Volgens de werknemers is tijdens de 31-jarige werking van dit centrum het aantal 'valkeniersvogels' exponentieel gestegen. Hierdoor ontstaat er niet enkel een probleem van dierenwelzijn, maar ook van genetische vervuiling indien de vogel terecht komt in de vrije natuur (geval gekend van Amerikaanse roodstaartbuizerd die kruiste met inheemse soorten of van inheemse kerkuilen met 'exotische' kerkuilen). Ook op het internet treft men meer en meer advertenties aan van te koop aangeboden en van gezochte ontsnapte vogels.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*

Ja, onder voorwaarden: de cursus moet georganiseerd worden door de overheid en niet door verschillende clubs of houders en moet gevolgd worden door een examen. Wel moet men er aandacht aan besteden dat een basiscursus niet te zwaar en uitgebreid is.

- *het houden op sprengel, blok of in kooi*

Er zouden maatregelen moeten komen die ervoor zorgen dat dieren zo weinig mogelijk aan koorden gehouden worden en zoveel mogelijk in hoge kooien. Richtlijnen over huisvesting zijn nodig om te kunnen controleren, verbaliseren en straffen.

- *afmetingen van de kooi*

Ja, per soort zouden er afmetingen moeten worden voorgeschreven naar analogie van de dierentuinwetgeving.

- *hokvoorzieningen*

idem, afmetingen volière

- *vlucht*

geen richtlijnen nodig

3) Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Educatie wordt dikwijls verkeerd voorgesteld, de roofvogels zouden moeten geassocieerd worden met de vrije natuur. Het natuurhulpcentrum beschouwt educatie als het vrijlaten van gerevalideerde dieren onder publieksbelangstelling, omdat hierbij de boodschap wordt meegegeven dat de roofvogels prachtige dieren zijn die thuishoren in de natuur en niet in een kooi.

Volgens het natuurhulpcentrum zijn roofvogelshows pure dierenmishandeling omdat de vogels enkele dagen voor de show volledig worden uitgehongerd met als doel de zekerheid dat de vogel op de handschoenen met voedsel gaat zitten. De roofvogels zitten vaak onnodeloos lang in een transportkist, omdat de valkeniers het Vlaamse land doorkruisen met de shows.

De roofvogels zouden enkel mogen worden gegeven door professionals die hiervoor een beroepsopleiding hebben gevolgd. Ook zou het aantal moeten beperkt worden en zouden ze enkel mogen tentoongesteld worden indien er een link is met het evenement waarop ze worden tentoongesteld (dus niet op bijvoorbeeld braderie).

Het enkel tentoonstellen van vogels waarbij geen vliegdemostratie wordt gegeven zou moeten verboden worden.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*
Het tentoonstellen van nachtroofvogels (uilen) moet verboden worden.

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Verbod met uitzonderingen voor mensen waarbij dit noodzakelijk is voor hun beroep, bijvoorbeeld tijdens vervoer naar een show. Het verkopen van hondjes op markten is ook afgeschaft. Met een uil zou men overdag niet mogen buitenkomen.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Het natuurhulpcentrum is voor, waarbij twee overwegingen moeten beschouwd worden voor het al dan niet plaatsen van een vogel op een positieflijst:

- Vormt de soort een risico om te kruisen met een inheemse vogel?
- Is de soort gemakkelijk te houden?

Opmerkingen:

- Er is een groot probleem met ontsnapte roofvogels. Zo kunnen ze de plaatselijke fauna verdringen (zoals bijvoorbeeld de holenbroeders), waarbij de gevolgen moeilijk in te schatten zijn. De vergelijking met de expansie van de brulkickers en halsbandparkieten wordt gemaakt.
- Roofvogels zijn niet gedomesticeerd. Ze zijn bij de mens grootgebracht, maar de vogel kent zijn plaats niet. Er wordt de vergelijking gemaakt met een hond en een wolf. Wanneer de vogel imprint is, bestaat het gevaar dat andere huisgenoten van het baasje worden aangevallen. Daarnaast kan dergelijke vogel een gevaar zijn voor maatschappij bij ontsnapping.
- Indien er een wetgeving over het houden van roofvogels komt, zou die vrij streng moeten zijn, om dan naar gelang de evolutie de maatregelen te verlichten.
- De roofvogel is een speciaal dier waar ook een speciale wetgeving zou moeten voor gelden, omwille van volgende redenen:
  - ter preventie dat andere mensen het ook kopen
  - risico voor gevaar (stepparend, oehoe) (gevallen bekend van ontsnapte oehoe's die kleine honden aanvallen of zich proberen te vergrijpen aan kippen en ganzen).
- Het ontsnappen van roofvogels gebeurt vooral bij onervaren amateurhouders die impulsief een roofvogel hebben aangekocht. Daarnaast worden ook ontsnapte vogels van professionals gemeld. Dit is voor het natuurhulpcentrum een teken dat zij hun vogels niet zo perfect onder controle hebben als zij beweren. Doordat de ontsnapte vogels touwen, riemen, bellen en zenders dragen kunnen zij niet jagen waardoor zij kunnen sterven aan een langzame hongersdood. Ook kan het dier verstrikt geraken in bomen door de attributen.
- Het natuurhulpcentrum ving al enkele Europese roofvogels op die niet over een wettelijke voeding beschikten, maar wel waren voorzien van valkeniersriemen, zodat ze zich vragen stellen bij de legale afkomst van sommige roofvogels.
- Verkopers van roofvogels laten uitschijnen dat dergelijke dieren gemakkelijk te houden te zijn, wat niet het geval is. Zo ontstaan er bij een te eenzijdig dieet (bijvoorbeeld enkel eendagskuikens) gezondheidsproblemen.
- Doordat uilen frequent worden verkocht aan kinderen, wordt het bioritme van deze dieren verstoord: overdag wordt er met de uilen gespeeld, terwijl deze nachtroofvogel overdag zou moeten slapen.

Interview met Jan Rodts
Datum: 21/09/2007
Vogelbescherming Vlaanderen

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Nee, roofvogels zijn geen dieren om aan ketting te houden omdat ze nood hebben aan bewegingsvrijheid. In kooien vliegen sperwers en haviken tegen de draad. De Belgische wet op de Dierenbescherming schrijft voor dat elke persoon die een dier houdt de nodige maatregelen moet treffen en voeding, verzorging en huisvesting moet verschaffen in overeenstemming met zijn aard zijn fysiologische en ethische behoeften enz. Ook mag niemand de bewegingsvrijheid van het dier beperken zodanig dat het aan vermijdbare pijnen, lijden of letsels is blootgesteld. Wanneer het dier wordt vastgemaakt of opgesloten moet het over voldoende ruimte en bewegingsvrijheid kunnen beschikken en moeten de milieuvorwaarden overeenstemmen met de fysiologische en ethologische behoeften van het dier: bij het houden van roofvogels in gevangenschap wordt volgens Vogelbescherming Vlaanderen niet voldaan aan deze regelgevingen. In de vrije natuur hebben de dieren een groot territorium (zo is bij kerkuilen met zenders vastgesteld dat hun territorium gemiddeld 188 ha bedraagt in broedtijd en gemiddeld 303 ha na het grootbrengen van de jongen), gaan ze op zoek naar partner en voedsel, hebben ze genot van het vliegen. In een volière kan hieraan niet voldaan worden.

Uilen en roofvogels zijn geen gedomesticeerde dieren. Hoewel ze in gevangenschap geboren zijn, blijft genen van het 'wilde' dier aanwezig.

Vogelbescherming Vlaanderen is er zich van bewust dat het houden van roofvogels in gevangenschap afschaffen niet realiseerbaar is.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*

Een opleiding invoeren kan ook een stimulans zijn voor bepaalde mensen om de opleiding te volgen, zodat meer mensen dit zullen doen en de commercie in roofvogels kan stijgen. Het resultaat van een opleiding is dus afhankelijk van de degelijkheid van de oplossing. In geval van een opleiding, moest deze heel degelijk zijn, gevolgd worden door een streng examen en moet het aspect natuurbehoud aan bod komen. Ook moeten de nadelen van het houden van roofvogels (bv. verzorging naar behoeften, financieel aspect) besproken worden.

- *het houden op sprengel, blok of in kooi*

Ja, maar er moet goed nagedacht worden over de aard van de maatregelen. Zo blijft een kerkuil wel op een sprengel zitten, terwijl een actievere roofvogel aan het touw zal trekken, waardoor stress ontstaat. Het huisvesten van roofvogels op blok en sprengel zijn een doorn in het oog van publiek.

- *afmetingen van de kooi*

Ja, alsook over de bouwwijze en het gebruik van soorten draad/netten moeten er richtlijnen komen.

- *hokvoorzieningen*

Ja, zoals bijvoorbeeld de zitstokken: deze zijn afhankelijk van de grootte van de poten van de vogelsoort. Zo zijn er door IATA (International Air Transport Association) maten voorgesteld voor zitstokken voor het transporteren van (roof)vogels.

- *vlucht*

De vlucht is delicaat omdat tijdens deze actie de vogels dikwijls ontsnappen. Deze komen dan in de natuur terecht wat kan leiden tot faunavervalsing (mogelijk met woestijnbuizerds, roodstaartbuizerds, kalkoengieren) omwille van:

- gevaar voor het bejagen van soorten die er normaal leven (bijvoorbeeld oehoe die eekhoorns vangt)

- kruisingen met inheemse soorten.

Ook het dierenwelzijn komt in het gedrang wanneer het dier met zijn riemen komt vast te zitten.

3) *Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Vogelbescherming Vlaanderen is tegen roofvogelshows, wat ook kenbaar wordt gemaakt op hun website. Bondig samengevat zijn ze van mening dat de shows, die onder het mom van educatie worden gegeven, slechts een beperkte educatieve boodschap hebben. Zo:

- komen roofvogels normaal niet in de buurt van mensen
- is op de hand vliegen geen natuurlijke eigenschap
- krijzen dieren (omdat dieren worden uitgehongerd om te vliegen tijdens shows)

Op dit ogenblik worden roofvogeldemonstraties door jan en alleman gegeven.

Deze shows zouden niet mogen toegelaten worden wegens de kans op het ontsnappen van vogels en de magere educatieve aspecten.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*
idem

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Op dit ogenblik ziet men dat particulieren met hun uil een wandeling maken. In Oostende is er een verordening waarin een beperking op het vertonen van wilde dieren (Mr. Rodts heeft deze verordening doorgestuurd, hierin staat vermeld: “Het is verboden op het grondgebied van de Stad circusvoorstellingen, rondrijdende tentoonstellingen, kermessen, wedstrijden en soortgelijke spektakels te organiseren waarbij op welke wijze ook gebruik wordt gemaakt van wilde dieren (o.a. papegaaien, roofvogels en uilen)”). Vogelbescherming Vlaanderen zou graag ook andere gemeenten hiertoe aanzetten, omwille van volgende redenen:

- Ontsnapping van roofvogels
- Stimulatie van voorbijganger en publiek: zo krijgt Vogelbescherming Vlaanderen na roofvogelshows enerzijds mensen die vragen naar een opleiding en anderzijds mensen die verontwaardigd zijn omdat roofvogels toch beschermde vogelsoorten zijn.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

De positieflijst voor zoogdieren wordt als positief ervaren, naar analogie zou een positieflijst voor vogels veel duidelijkheid scheppen. Vogelbescherming Vlaanderen is voorstander van een positieflijst, waarbij roofvogels en uilen niet op de lijst voorkomen. Het probleem bij het opstellen van dergelijke lijst zijn de criteria die moeten gebruikt worden door het toelaten van de vogelsoorten.

Opmerkingen:

- Er bestaan roofvogelhouders die zelf nestkastjes omhoog hangen. Er is 90% kans dat dit kastje zal bevolkt worden door een torenvalk, die dan wordt geringd door de houder en beschouwd wordt als een in gevangenschap geboren vogel.
- Vogelbescherming Vlaanderen is tegen de impulsieve aankoop van roofvogels door particulieren.
- Genetische vervuiling door ontsnapte in gevangenschap geboren roofvogels leidt tot een verzwakking van de bestaande populatie (bv. inteeltuilen gaan kweken met roofvogels)
- Vogelbescherming Vlaanderen is tevreden dat de overheid het probleem dat zich stelt met roofvogels erkent. Over dit probleem moet rationeel worden nagedacht waarbij het welzijn van

de dieren en het natuurbehoud moeten worden in acht genomen. Bij wetvorming moet er aandacht besteed worden aan een goed handhavingsbeleid én controlebeleid.

- Elk land is vrij om strengere regels inzake vogelbescherming op te stellen dan de Europese Unie. Zo is in het Groothertogdom Luxemburg het arrest Vergy niet geïmplementeerd.

Interview met Frank Thiels

Datum: 25/09/2007

Roofvogelkweker

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Ja, deze vogels zijn in gevangenschap geboren, wat niet te vergelijken is met vogels die in de natuur opgroeien. Zo worden de eieren van in gevangenschap geboren dieren in een broedkast gelegd en nadien worden de uitgekomen vogels door de mens grootgebracht.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*

Nee, want waarom moet iemand die roofvogels in een volière in de tuin houdt een opleiding volgen? Deze persoon kan zijn kennis uit een boek halen. Een roofvogel wordt veel gehouden, omdat het dieren zijn die eenvoudig te houden zijn.

Indien er met de dieren gevlogen wordt, dan is er wel voldoende kennis nodig omdat het risico om het dier te verliezen groot is. In dit geval zou een basiscursus wel nuttig zijn, waarin moet onderricht worden over huisvesting, voeding, wetgeving, praktijk, ziekten. Wanneer een vogel gevlogen wordt, wordt deze anders gehouden en zijn er meer attributen nodig.

- *het houden op sprengel, blok of in kooi*

Nee, want iedereen die met het houden van roofvogels begint komt in contact met andere personen die roofvogels houden.

Het specifiek houden van dieren op blok of sprengel is nodig wanneer je met de vogel vliegt: wanneer je elke dag de vogel uit de kooi moet vangen om te vliegen, gaat de vogel schrik krijgen.

Een roofvogel is meester in het gebruik-verbruik van energie en gaat ook in de natuur zo weinig mogelijk bewegen en enkel vliegen als hij honger heeft. Een blok of sprengel kan dus beschouwd worden als een rustplaats voor het dier.

- *afmetingen van de kooi*

Nee, want wanneer er richtlijnen komen over afmetingen van kooien, gaat alles veel moeilijker worden. Bovendien zijn té grote kooien ook niet optimaal: de dieren zullen verwilderen, tegen de tralies/netten vliegen (tenzij je de kooien 'blind' maakt) en zich verwonden.

Elke roofvogelhouder zou voor zichzelf moeten kunnen uitmaken welke kooiafmetingen ideaal zijn, waarbij grote vogels thuishoren in grote kooien.

- *hokvoorzieningen*

Nee, wat betreft het waterbad, hebben de dieren enkel af en toe behoefte aan een bad (dikwijls bij extreme hitte).

De dikte van de zitstokken is inderdaad belangrijk voor bepaalde soorten die bijvoorbeeld onderhevig zijn aan 'bumblefoot', maar de eigenaar moet weten wat het beste is voor zijn vogel.

- *vlucht*

Nee, vogels kunnen met twee doelen gehouden worden, namelijk om te vliegen en om te kweken (en in de roofvogelwereld wordt de roofvogel ook door sommigen gebruikt om te paraderen). Met vogels voor de kweek moet niet gevlogen worden.

3) Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Roofvogelshows hebben een educatieve waarde, zoals bij demonstraties op scholen. De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van deze shows ligt bij de kweker. Omdat de personen die

deze demonstraties voorzien, ook vliegen met hun vogel, zou hiervoor eveneens gelden dat deze een cursus volgen waarin de basisprincipes worden aangeleerd.

Ook is een zekere vaardigheid vereist omdat de roofvogels wordt losgelaten tussen mensen.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*
Uilen mogen op tentoonstellingen. Wel mogen ze niet in volle zon gezet worden, maar in aangepaste omstandigheden. Het bioritme van uilen is al deels omgedraaid, omdat deze steeds overdag gevoederd worden.

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Iedereen heeft zijn vrijheid; je kan gebruik maken van de drukte op openbare plaatsen om de dieren hieraan te laten wennen. Bepaalde vogels zijn geschikt om te vertonen op openbare plaatsen, andere niet, de eigenaar moet bepalen of zijn vogel hiervoor geschikt is.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Mr. Thiels ziet het nut hiervan niet in: als de dieren in gevangenschap kunnen gekweekt worden en ze worden gekweekt, waarom is er dan een probleem? Het feit dat de vogels kweken betekent dat ze gelukkig zijn. Bovendien kunnen bepaalde, met uitsterven bedreigde vogelsoorten, worden in stand gehouden door valkeniers.

Opmerkingen:

- Er is nood aan een samenwerking met vogelopvangcentra: wanneer er contact wordt opgenomen met bepaalde centra bij het verlies van een vogel, wordt er niet altijd even vriendelijk gereageerd. In sommige gevallen wordt de vogel niet terugbezorgd aan de eigenaar.

<p style="text-align: center;">Interview met Geroen De Smet Datum: 26/09/2007 Verzorgt roofvogeldemonstraties</p>
--

1) *Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering*

Het kan onder bepaalde voorwaarden:

- getuigen van de nodige kennis, de nodige accommodatie en de nodige middelen (plaats, geld)
- een verantwoorde bedoeling (zo zijn er bijvoorbeeld mensen die roofvogels kweken om ze op te zetten)

Zo moet men in Frankrijk aan bepaalde voorwaarden voldoen om roofvogels te mogen houden (zie verder).

2) *Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?*

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*
ja, het meest ideale zou zijn dat je moeten slagen in een examen voor houder, demonstrator of valkenier, afhankelijk van je situatie. Dit alles kan geregeld worden met één examen omdat een demonstrator sowieso een houder is van roofvogels. Deze laatste moet dan bijvoorbeeld een aantal vragen minder oplossen.
Daarnaast zou er ook een doorlichtingsdossier moeten opgesteld worden: verhandeling waarin mensen het doel van het houden moeten verklaren, wat maakt dat mensen moeite doen om roofvogels te houden en dus bepaalde mensen afgeschrikt worden dit te doen.
In Frankrijk moet een ‘certificat de capacité’ worden voorgelegd en in Duitsland moeten valkeniers verplicht een ‘Falcherschein’ bezitten.
- *het houden op sprengel, blok of in kooi*
Het huisvesten op sprengel en blok moet toegelaten worden op voorwaarden dat deze vogels afgericht zijn (d.w.z. ze kunnen los vliegen) of in africhting zijn én moet diegene die dit doet de materie beheren om vogels af te richten. Nagaan of een vogelhouder effectief bezig is met een vogel af te richten kan men testen door een maand later terug te komen en testen of de vogels los kan vliegen.
Algemeen gezien moet een kooi hygiënisch zijn en moeten de vogels die erin gehuisvest zijn uiting geven van een goede conditie. De eigenaar moet de kooi onderhouden als een goede huisvader.
- *afmetingen van de kooi*
Voor particulieren is er geen behoefte aan verplichte hokafmetingen. Om tijdens een controle effectief na te gaan of roofvogels in een voldoende grote kooi leven en goed verzorgd worden, kan men gebruik maken van een controlelijst waarbij bijvoorbeeld wordt aangeduid of de dieren over water beschikken, of er slagpennen gebroken zijn. In Frankrijk wordt dergelijke controlelijst (vogels code rural) gebruikt bij het uitvoeren van controles. De verplicht afmetingen van de hokken voor roofvogels in dierentuinen zijn te groot. Wel positief aan de dierentuinwetgeving is dat sommige roofvogelsoorten verplicht met twee moeten gehuisvest worden.
- *hokvoorzieningen*
Deze mogen wel in een richtlijn opgenomen worden, waarbij men bijvoorbeeld moet onderzoeken wat de vliegkracht is van een vogel op blok of sprengel om de lengte van het touw te bepalen.
- *vlucht*
Vogels die los worden gevlogen moeten telkens uitgerust zijn met een label waarmee de eigenaar kan worden opgespoord (opsporing zou moeten vastgelegd worden in een

voorafbepaalde procedure). Een kweekvogel mag niet gevlogen worden, dus het uitrusten van dier met dergelijk label moet niet verplicht worden.

Valken zou met verplicht met zender moeten laten vliegen, omdat deze soort ver kan vliegen (in tegenstelling tot bijvoorbeeld een woestijnbuizerd).

3) *Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Dit moet kunnen, maar men moet meer controles uitvoeren op de huidige wetgeving: voornamelijk het controleren van het BTW-nummer. Er wordt geld verdiend aan het geven van demonstraties, dus zijn de personen BTW-plichtig. Bij invoering van controles zullen er sowieso al demonstrators van tussen vallen.

In Frankrijk wordt gebruik gemaakt van een waterdicht systeem: vooraleer men shows mag geven moet men aan een aantal voorwaarden voldoen:

1) bekwaamheidscertificaat ('certificat de capacité') (wordt uitgereikt voor een periode van 1 jaar, indien geen incidenten verlenging voor 5 jaar en daarna voor altijd). De voorwaarden om dit te behalen zijn vrij complex: er moet een dossier worden samengesteld met o.a. plattegrond van huis, financiën van de afgelopen 5 jaar, auto waarmee vervoerd wordt,...)

2) uitbatingsvergunning ('permit d'ouverture')

3) BTW-nummer

4) standaardagenda waarin de 'bewegingen' van de vogels in worden genoteerd: welke vogels worden vervoerd, de datum van heen- en terugreis. Elke bladzijde uit de agenda is getekend door de politiecommissaris van het district van je woonplaats.

5) schrift met ongevallen ('journal des accidents'), eveneens getekend: hierin moeten processen-verbaal genoteerd worden.

6) schrift met veterinaire ingrepen.

Dit systeem is té streng om toe te passen in België, maar kan wel als voorbeeld gebruikt worden.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*

De algemene opinie over het natuurlijk gedrag van uilen is dat deze overdag slapen en 's nachts jagen. Er bestaan echter soortverschillen: algemeen kan wel gesteld worden dat uilen 's nachts meest actief zijn en overdag slapen: dit laatste is echter een slaap van enkele minuten waarna de uil weer enkele minuten wakker is. Dit laat toe waakzaam te zijn en werd gedurende de evolutie vastgelegd. Uilen jagen ook overdag (bijvoorbeeld de Europese oehoe) omdat bepaalde prooidieren dan actief zijn (zie ook vogels in Scandinavië).

Uilen op tentoonstellingen worden dus niet zo verstoord dan wordt aangenomen. Bovendien zijn deze vogels ook afgericht, waardoor ze geen schrik hebben en tussen mensen slapen.

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Ethisch gezien hoort dit niet, omdat je met je dieren in de kijker loopt. Wat betreft het aspect dierenwelzijn vormt dit geen probleem voor de vogel indien de vogel is afgericht.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Mr. De Smet ziet het nut er niet van in. Er bestaat een kans op faunavervalsing (bijvoorbeeld ontstaan van een natuurlijke populatie van een uitheemse vogelsoort), maar deze zou theorie theoretisch moeten berekend worden. Hij acht de kans eerder klein en gelooft dat de invloed beperkt blijft door natuurlijke selectie.

Opmerkingen:

- Voor controles zou er een controlelijst/standaardlijst moeten opgesteld worden waardoor politieele diensten eenvoudig controles kunnen uitvoeren. Ook moet dergelijke controlelijst

ter beschikking worden gesteld aan de houders, zodat die weten aan welke eisen ze moeten voldoen.

- <http://www.i-a-f.org>: internationale vereniging voor valkerij (International Association for Falconry and Conservation of Birds of Prey)
- Personen die aan duivenbestrijding doen, moeten hiervoor wettelijk gezien een jachtverlof hebben, wat ook zou moeten gecontroleerd worden.
- Een roofvogel is niet gedomesticeerd, waarbij je de vergelijking kan maken van een gedomesticeerde hond en een niet-gedomesticeerde vos. Een roofvogel is eveneens niet gedomesticeerd, maar is wild (De Franse wet beschouwt een roofvogel als een niet-gedomesticeerd dier).

Interview met Dirk Verbesselt
Datum: 27/09/2007
Roofvogelhandelaar

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Ja, indien de dieren op een goede manier gehouden worden, d.w.z. legaal en in een gepaste huisvesting (zowel voor de vogel als voor de eigenaar).

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*
ja, maar enkel voor bepaalde groepen, namelijk:
  - mensen die jagen met hun vogel
  - mensen die er beroepshalve met bezig zijn
  - mensen die vliegen met hun vogels (voor deze groep wel beperkt in kost en tijd)Voor iemand die gewoon de vogel in een kooi houdt, is er geen opleiding nodig.
- *het houden op sprengel, blok of in kooi*
Dit moet toegelaten worden voor
  - mensen die jagen met hun vogel
  - mensen die er beroepshalve met bezig zijn
  - mensen die vliegen met hun vogels
- *afmetingen van de kooi*
Nee, omdat de meerderheid van de houders het dier houdt voor het kweken. Binnen de groep van roofvogelhouders is er een zelfcontrole tussen de mensen die met hun vogels naar buiten treden. Een houder heeft er ook baat bij dat zijn vogel in orde is.
- *hokvoorzieningen*
Normaal gezien moet een houder weten welke voorzieningen in een huisvesting moeten aanwezig zijn. Een slechte huisvesting heeft ook gevolgen (zieke vogels, financiële gevolgen,...). Als een houder beredeneerd te werk gaat, is er geen probleem.
- *vlucht*
Als er met de vogel gevlogen wordt, zou deze laatste verplicht een naamkaartje (met contactgegevens van eigenaar) moeten dragen. Voor valk- en havikachtigen zou het gebruik van telemetrie moeten verplicht zijn (voor een buizerd bijvoorbeeld niet, omdat die niet zo ver vliegt). Personen die vliegen zouden een beperkte opleiding in kost en tijd moeten gevolgd hebben (zie opleiding).

3) Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen

- 1) tentoonstellen van roofvogels op braderijen en markten: hiervoor zijn een inschrijving in het handelsregister en een BTW-kaart nodig. Dit is reeds wettelijk vereist, maar hierop moet meer gecontroleerd worden.
- 2) geven van demonstraties met vlucht: eveneens een BTW-nr. en handelsregister vereist, wat maakt dat er automatisch al een selectie zal gebeuren.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*

Uilen jagen ook overdag en zitten al eens graag in de zon. Wanneer uilen worden tentoongesteld, dan bieden de verantwoordelijken al een zekere fysieke bescherming tegen de weersomstandigheden en dan worden de dieren eventueel besproeid ter verkoeling.

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Je verwacht een zekere bekwaamheid en uitstraling van de personen die zich in het openbaar vertonen met hun roofvogel, maar je kan dit niet wettelijk verplichten.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Nee, want de argumenten voor het opstellen van een positief- of negatieflijst zijn niet duidelijk in het geval van roofvogels.

Opmerkingen:

- Bij in gevangenschap geboren roofvogels is het jachtinstinct er niet. Ouders hebben de dieren het jagen niet aangeleerd. Dit laatste is zeker het geval bij valken. Bij buizerds geldt dit bijvoorbeeld niet omdat deze een aaseter is (dus prooi moet niet bejaagd worden).
- Er moet plaats zijn voor een opbouwende dialoog, want op dit ogenblik is het een oneerlijke strijd: fouten worden uitvergroot, de roofvogelhouderij wordt gevisieerd. Doordat er geen overkoepelende organisatie is voor de valkeniers en roofvogelhouders hebben deze minder mogelijkheden tot verdediging.
- Er loopt niet zoveel fout als wordt beweerd in de roofvogelhouderij.
- Natuurhulpcentra zouden moeten verplicht worden om geringde roofvogels onmiddellijk aan de eigenaar terug te geven.
- De importhandel door particulieren zou aan banden moeten gelegd worden.

Interview met Robert Steigrad

Datum: 01/10/2007

Uilenkweker

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Ja, dit kan perfect: de nakweek is het beste bewijs dat het kan. Vogels kweken zelfs beter dan in de natuur. Een vogel vliegt met het doel zich te voeden, maar zit van nature uit veel stil.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*

Ja, maar er moet een onderscheid gemaakt worden: personen die valkerijtechnieken gebruiken bij hun roofvogels hebben een opleiding nodig, personen die roofvogels enkel houden voor kweek niet. Dit omdat het houden van roofvogels op zich zeer gemakkelijk is, terwijl voor het toepassen van valkerijtechnieken enige kunde vereist is, bijvoorbeeld bij het aanbinden van de riempjes. Deze laatste mogen niet te groot of te klein zijn, of de vogel gaat respectievelijk vliegen of wordt beschadigd.

Bij een controle kan je makkelijk nagaan of de houder al dan niet vliegt met de vogel (en dus al dan niet een opleiding moet gevolgd hebben): indien de vogel op blok of op sprengel zit, moet verondersteld worden dat hierop valkerijtechnieken worden toegepast. Indien de vogel in kooi zit, dan wordt er met gekweekt.

Voor houden van een kat of een hond is er ook geen opleiding nodig, dus waarom voor personen die roofvogels houden?

Indien een opleiding verplicht wordt, dan kan men als overgangsmaatregel voorstellen dat diegene die reeds vijf jaar lid zijn van een erkende valkerijvereniging geen opleiding meer moeten volgen.

- *het houden op sprengel, blok of in kooi*

De keuze om een roofvogel te huisvesten op blok of sprengel is afhankelijk van de vogelsoort: een valk wordt bijvoorbeeld op blok geplaatst, terwijl een havik op sprengel. Voor de kennis van zulke zaken is een opleiding nodig.

- *afmetingen van de kooi*

Nee, want dit kan op gemeentelijk vlak tot verbodsbepalingen leiden: een hok kan bijvoorbeeld omwille van locale richtlijnen niet zo lang zijn als voorgeschreven, wat kan worden opgelost worden door het hok breder te maken. Deze flexibiliteit is niet mogelijk bij wettelijke bepalingen voor volièreafmetingen.

- *hokvoorzieningen*

Nee, omdat je geen standaard kan voorzien: de behoefte is hier per dier verschillend. Indien je voor elke soort een richtlijn moet bepalen, dan zal deze té gevarieerd en niet controleerbaar zijn.

- *vlucht*

Als een vogel op blok of op sprengel wordt gehouden dan moet de vogel gevlogen worden. Als controle kan je een afspraak maken met de persoon om vogel te laten vliegen.

Het uitrusten van een vogel met zender kan je niet aan iedereen opleggen omdat het te kostelijk is.

Wel zou iedere vogel moeten uitgerust zijn met een naamplaatje of identificatiewijze waarop telefoonnummer en eventueel de naam van eigenaar vermeld zijn.

3) Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Ja, op voorwaarde dat de vogels in conditie zijn en dat de persoon een correcte uitleg geeft. Dit laatste kan worden gerealiseerd door volgende eisen voor persoon die de show geeft: een Syntra-opleiding, een aantal jaren ervaring of een opleiding 'valkerijtechnieken' (zie vraag opleiding).

Indien de show gratis wordt aangeboden (bijvoorbeeld in scholen), dan is het niet nodig een bekwaamheidsattest voor te leggen. In Frankrijk is er naar analogie een ‘certificat de capacité’ vereist vooraleer men shows mag geven.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*

Als vogels dit gewend zijn, is dit geen enkel probleem: kerkuilen zitten sinds mensheugenis in kerktorens waarin de klokken elk uur luid worden geluiden. Ze zijn m.a.w. mensengeluiden gewoon. Ook worden er bijvoorbeeld veel uilen doodgereden, omdat ze te dicht tegen de autostrade zitten, wat bewijst dat ze niet mensenschuw zijn.

Uilen hebben een filter in hun ogen om het zonlicht te filteren, zodat ze er minder hinder van ondervinden. Een ander argument is dat een sneeuwuil in zijn natuurlijke habitat (Noordpool) gedurende een half jaar in het licht zit. Indien uilen het te warm hebben op tentoonstellingen, dan wordt het dier met water besproeid en wordt er voor gezorgd dat het niet in de zon zit.

4) Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Dit mag niet verboden worden, omdat de Europese wetgeving het vervoer in gans de EU toelaat. Mr. Steigrad vraagt zich af wat er verkeerd is aan het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen, omdat dit voor een hond of paard toch ook niet wordt verboden.

5) Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?

Nee, want in het kader van de Europese wetgeving kan dit niet. Men kan niet terug naar af gaan, d.w.z. de tijd voor het arrest Vergy. Toen werd beslist dat een verbod een inbreuk is op het handelsverkeer. Ook zijn er praktische bezwaren, wat gaat men bijvoorbeeld doen met de vogels die er reeds zijn, hoe gaat men CITES-aanvragen kunnen regelen in landen waar die maatregel niet geldt.

Opmerkingen:

- Ooit al een gehoord van verwaarloosde roofvogels?
- Er moet vermeden worden dat men terugkeert naar de vroegere situatie (namelijk verbodsbepalingen op het houden van vogels), omdat er dan een illegaliteit wordt gecreëerd die minder controleerbaar is.
- Ontsnapte gekweekte vogels of vrijwillig afgestane vogels die worden opgevangen in vogelasielen- of opvangcentra moeten onder de wetgeving van verloren voorwerpen vallen. Dit wil zeggen dat ze niet in de natuur mogen vrijgelaten worden en dat ze ten voordele van de staat openbaar moeten verkocht worden indien niet opgehaald. Als wordt opgemerkt dat een gekweekte vogel wordt losgelaten in de natuur, dan moet de vergunning van opvangcentra worden afgenomen. Een asielhond mag geadopteerd worden, waarom een roofvogel niet?
- Impulsaankopen ga je met alles hebben.
- Verlies (of het terugvinden) van een roofvogel wordt door de media buiten proporties uitgegroot. Dit gebeurt niet bij honden, katten, papegaaien –welke ook een kromme snavel hebben- of reisduiven, waarvan jaarlijks honderden (of meer) niet terug thuis komen.

Interview met Christian Dubuisson

Datum: 03/10/2007

Valkenier

1) *Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering*

Ja, indien de persoon die ze bezit gepassioneerd is. De vogels moeten ook vrij kunnen vliegen.

2) *Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?*

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*

Ja, want een roofvogel kan niet door iedereen gehouden worden

Omdat ten eerste een roofvogel een carnivoor is, en ten tweede een roofvogel heel sterk is, maar tegelijkertijd ook heel fragiel.

Indien men een roofvogel houdt, dan zou men kennis moeten hebben van wat ze bijvoorbeeld eten. Naar analogie met het 'certificat de capacité' in Frankrijk is in dit opzicht een opleiding gevolgd door een examen interessant. Zaken die in een opleiding aan bod moeten komen zijn oa. wetgeving, ethiek, anatomie van de vogels.

- *het houden op sprenghel, blok of in kooi*

Indien men roofvogels houdt, dan moet men er met vliegen. De vogels die gevlogen worden moeten op blok of op sprenghel gehouden worden. Het houden van vogels in een volière is slecht, omdat vogels tegen de tralies vliegen en zo hun pluimen beschadigen.

- *afmetingen van de kooi*

Mr. Dubuisson is tegen het gebruik van een volière.

- *hokvoorzieningen*

Nee, want indien men niet weet wat het beste is voor de vogel die men koopt, dan moet men geen roofvogel kopen. Het verwerven van de juiste kennis over roofvogels kan je bereiken door het eisen van een 'bekwaamheidscertificaat' voor de roofvogelhouder (zie opleiding).

- *vlucht*

Bij het vliegen van valken zou telemetrie moeten verplicht zijn.

3) *Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Ja, op voorwaarde dat personen die show geven een bekwaamheidscertificaat hebben: vliegen voor een publiek is niet hetzelfde als vliegen in een bos, want er kan veel gebeuren. Er zijn ook grotere risico's op ontsnapping omwille van bijvoorbeeld een hond in publiek, een paraplu.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*

Mensen die voorstellen om roofvogels te verbieden op tentoonstellingen kennen niets van roofvogels.

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Geen mening. Gedurende heel de geschiedenis heeft men de roofvogels nooit als gezelschapsdier aanvaardt, Mr. Dubuisson vindt dat ze wel als gezelschapsdier kunnen beschouwd worden. Als argument haalt hij aan dat zijn vogels die losgelaten worden niet wegvliegen, bij hem binnenshuis kunnen zitten. Ook is hij van mening dat roofvogels vriendelijker dan honden en katten.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Tegen, men verbiedt al alles in België: België is het land van het verbod.

Opmerkingen:

- Indien je vogel wordt opgevangen door de 'Ligue Royale Belge pour la Protection des Oiseaux', dan krijg je het dier niet meer terug.

Interview met Patrick Morel en Christian de Coune
Datum: 04/10/2007
Belgische Vereniging voor Valkerij: Club Maria van Bourgondië
Club Association Belge de Fauconnerie: Club Marie de Bourgogne

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Ja, onder voorwaarde dat de vogels gevlogen worden. Het beoefenen van de valkerij gebeurt sinds eeuwen en kan niet afgeschaft worden. De valkerij kan ook een positieve bijdrage leveren tot de natuur: zo is in het verleden de slechtvalk in de Verenigde Staten door valkeniers uitgezet in de natuur. Intussen is de populatie zo toegenomen dat daar 5% van de populatie uit de natuur mag gevangen worden voor valkerij. De valkerij is op internationaal vlak legaal erkend (Mr. Morel en Mr. de Coune toont dit aan via citaties van wetteksten en internationale organisaties van conferentie gegeven in Abu-Dhabi), wat aanduidt dat het bezit van roofvogels geen problemen is. Een vogel in gevangenschap kan geen mentale abstractie maken van datgene dat er zich zou kunnen voordoen indien hij vrij is en hij kan geen vergelijking maken met zijn huidige situatie.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*
Dit is een risico omdat bepaalde mensen dan een monopolie kunnen krijgen (zo worden er in de lessenreeks van Syntra naast het lesgeven ook vogels verkocht)
Club Maria van Bourgondië (CMB) is voor een opleiding indien de lessenreeks onderricht wordt door een vereniging en indien er wettelijke normen worden vastgelegd over de inhoud van de cursus. Een examen is niet vereist.
- *het houden op sprengel, blok of in kooi*
Nee, omdat elk geval van roofvogelhouderij verschillend is. Zo zitten roofvogels van valkeniers doorgaans op blok en op sprengel en enkel in een voliëre tijdens de rui. Daarnaast is het bijvoorbeeld ook zinloos om bepalingen voor de lengte van een langveter op te leggen, omdat bij sommige vogels een lange veter kan, terwijl bij andere een korte noodzakelijk is (bv. bij zenuwachtig dier: dier kan zichzelf dood trekken).
- *afmetingen van de kooi*
Nee, omdat dit niet haalbaar is in de praktijk. CMB vertelt een anekdote uit Frankrijk waar de wet $x \text{ m}^3$ voorschrijft voor de huisvesting van een havik. Een valkenier heeft problemen gehad toen hij zijn vogel in de kofferruimte van zijn wagen plaatste -iets wat vogels graag doen, gezien ze zelf in de kofferruimte springen. De valkenier werd toen verweten dan hij zijn vogels hield in een kleiner volume dan wettelijk voorgeschreven. Hiermee wil Club Maria van Bourgondië aantonen dat wetten moeilijk op te stellen en praktisch toepasbaar zijn. Er zijn teveel verschillen in vereisten tussen de verschillende soorten.
- *hokvoorzieningen*
Nee, omwille van voorgaande redenen.
- *vlucht*
Een vogel waarmee gevlogen wordt moet principieel een naamkaartje hebben met de contactgegevens van de eigenaar. Een valk moet uitgerust zijn met telemetrie. Club Maria van Bourgondië vindt wel dat je dit niet wettelijk kan verplichten.

Algemeen is CMB van mening dat de expansie van de roofvogelhouderij niet zal stoppen door dergelijke maatregelen. Er bestaan reeds normen bepaald door de Europese Conventie over het welzijn van gezelschapsdieren. Deze normen schrijven een goede verzorging, voldoende eten en drinken, voldoende leefruimte enz. voor door de dieren. Dit is voldoende voor het bezit van valkerijvogels te reglementeren. Volgens CMB kunnen clubs bovendien voldoende selectief zijn in het selecteren van hun leden. Zo vraagt CMB via een intern

reglement aan zijn leden om geen andere leden te rekruteren, geen publiciteit te maken voor de valkerij, geen publieksdemonstraties of interviews te geven, omdat ze het aantal valkeniers niet willen verhogen.

3) *Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Algemeen is het doel van het tentoonstellen van roofvogels in het openbaar de verkoop/handel. Daarom zijn er beperkingen nodig bij het tentoonstellen van roofvogels. CMB stelt dat, naar analogie van het verbod op het verkoop van katten en honden in winkels, een verbod op de verkoop van roofvogels aan het publiek al veel zou oplossen van de roofvogelproblematiek.

Ook zouden personen die de roofvogeldemonstraties geven zich niet mogen uitgeven als valkenier, omdat ze de jacht niet beoefenen en die ook niet kunnen tonen aan de toeschouwers.

De shows en tentoonstellingen leveren niet direct educatief materiaal op en op deze voorstellingen wordt de roofvogelhouderij té gemakkelijk en té artificieel voorgesteld.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*

Zie antwoord voorgaande vraag

4) *Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?*

Club van Maria van Bourgondië heeft niet graag dat de roofvogels in het openbaar worden vertoond en vraagt aan hun leden dit niet te doen. De reden van dit verbod is een beperking van de publiciteit voor de valkerij/roofvogelhouderij. De Club vraagt wel geen wettelijk verbod op openbaar bezit of vertoon uit angst voor directe of indirecte schade aan de valkerij.

5) *Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?*

Een positieflijst is tegen de grondprincipes van het recht. De strafcode is een negatieflijst, het somt op wat je niet mag doen, in dictaturen daarentegen bestaan een positieflijst. Indien je iets doet wat er niet in vermeld staat, word je gestraft.

Een positieflijst is gevaarlijk omdat men altijd het risico loopt bepaalde soorten te vergeten. Als argument wordt het volgende aangehaald:

- in Nederland werd in de jaren 30 vastgelegd dat de jacht enkel mocht beoefend worden met slechtvalk en havik. Zeventig jaar later is men, ondanks opdringerige pogingen, er nog steeds niet in geslaagd er een soort aan toe te voegen. De Nederlanders mogen de dieren wel houden, maar ze mogen er niet met jagen (bijvoorbeeld Harris Hawk (woestijnbuizerd) is ook heel populair voor de jacht, maar daar verboden).
- In het Waalse gewest is men vergeten het smelleken en de steenarend toe te voegen aan lijst van roofvogels waarmee mag gejaagd worden.

Het nut van een negatieflijst voor roofvogels is niet duidelijk.

Opmerkingen:

- Omdat we in een democratie leven, wil Club Maria van Bourgondië het houden van vogels niet enkel voor valkeniers voorbehouden, maar ze zouden wel graag willen dat niet iedereen zich valkenier mag noemen. Ze verkiezen dat iemand zich slechts valkenier mag noemen indien hij voldoet aan volgende definitie: 'L'art de capturer un animal sauvage dans son milieu naturel à l'aide d'un rapace dressé à cet effect'. Vanuit valkeniersstandpunt is de wet zoals ze nu is goed en is er geen behoefte aan verandering.
- In België zijn er 13 verenigen voor roofvogelhouders, waarvan er vijf ook valkeniersverenigingen zijn. Er is één nationale vereniging (Club Maria van Bourgondië), één Waalse vereniging en de rest zijn Vlaamse verenigingen.

- Mr. Morel schat dat er in Wallonië slechts 50 mensen roofvogels houden, tegenover 3000 mensen in Vlaanderen. Hij verklaart dit verschil door de vogeltraditie in Vlaanderen en door het succes van de vele roofvogelshows in dit gewest.
- In Frankrijk bestaat er een 'certificat de capacité'. Valkeniers moeten lid zijn van een vereniging en mogen maximaal over 6 vogels bezitten. Kwekers (die ook valkenier moeten zijn), hebben een ander certificaat en mogen meer dan 6 vogels houden. In Duitsland, Frankrijk (arrest Vergy is niet toegepast in Frankrijk) en Zwitserland gelden er strengere normen voor het houden van roofvogels.
- Het opschrift op de ringen zou gestandaardiseerd moeten zijn volgens een Europees systeem. Hiermee zou een ontsnapte of gevonden vogel gemakkelijk terug aan de eigenaar kunnen bezorgd worden (zeker indien de vogel afkomstig is uit het buitenland en dus een ring met opschrift uit dat land rond poot heeft).

Interview met Guy Robbrecht
Datum: 04/10/2007
Fonds voor Instandhouding van Roofvogels (FIR)

1) Kunnen roofvogels in gevangenschap gehouden worden? + motivering

Nee, want roofvogels zijn wilde dieren en voor alle wilde dieren geldt dat de drang om te jagen groot is. De vogel kan dus niet in een hok gehouden worden zonder te vliegen, omdat het dier dan verkommert. Mr. Robbrecht is niet akkoord met het argument dat de dieren geboren in gevangenschap nooit iets anders gekend hebben, omdat de vogels bij het openzetten van de kooi toch de vrijheid zullen verkiezen. Wilde vogels worden enkel in een kooi gezet voor het genoegen van de mens (vergelijk met wolven, leeuwen, tijgers). Mr. Robbrecht stelt dat je niet kunt domineren over iets wat in de natuur leeft, wat maakt dat hij het houden van roofvogels in gevangenschap nooit zal promoten.

2) Indien gevangenschap is toegelaten, moeten er dan richtlijnen komen over...?

- *een opleiding voor de roofvogelhouder*
Ja, omdat nu veel mensen een vogel kopen en zich dan pas afvragen wat ermee te doen. Een opleiding zou een maatregel zijn tegen impulsaankopen. De cursus zou kennis over de roofvogels, het natuurlijk gedrag, de behoeftes en hun invulling moeten behandelen. Ook moet er aandacht besteedt worden aan de rol van de roofvogel in de natuur.
- *het houden op sprengel, blok of in kooi*
Het houden van een vogel op sprengel of blok is niet relevant voor het FIR.
Het houden van een roofvogel in een kooi, kan enkel indien hij elke dag gevlogen wordt.
- *afmetingen van de kooi*
Voor een slechtvalk kan met nooit een hok maken dat groot genoeg is (slechtvalk jaagt vanuit hoge vlucht). Voor andere soorten zoals bijvoorbeeld havik en sperwer die een andere jachtmethode hebben is dit wel mogelijk.
- *hokvoorzieningen*
Hierop heeft Mr. Robbrecht weinig zicht op.
- *vlucht*
Vanuit natuuroverwegingen zou moeten voldaan worden aan het instinct van de roofvogel, wat inhoudt dat de vogel elke dag zou moeten gevlogen worden.

3) Wat is uw opinie over roofvogelshows? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Mr. Robbrecht is tegen, omdat ze niet educatief zijn maar slechts een platte commercie. Het publiek wordt gestimuleerd om roofvogels te houden: op deze shows wordt mensen het kunnen van deze vogels getoond. Om dezelfde reden is ook het verbod op de verkoop van honden en katten in dierenwinkels er gekomen.

- *Mogen uilen (als nachtroofvogels) worden tentoongesteld?*
Zie antwoord voorgaande vraag

4) Wat is uw opinie over het bezit en vertonen van roofvogels op openbare plaatsen? Zijn hiervoor wettelijke richtlijnen noodzakelijk?

Een roofvogel is een statussymbool en een pronkmiddel om zich te onderscheiden van andere mensen. Het bezit en vertonen ervan in het openbaar zou moeten verboden worden.

5) Wat is uw opinie over het opstellen van een positief- of negatieflijst voor roofvogels?

Roofvogels mogen niet op een positieflijst voor roofvogels staan omdat ze veel onderhoud en moeite vragen.

Opmerkingen:

- Een slechtvalk kost tegenwoordig 1250 euro.
- Het ontsnappen van in gevangenschap geboren hybride roofvogels leidt tot genetische vervuiling: in Duitsland is er melding gemaakt van een kruising tussen een hybride saker x slechtvalk en slechtvalk in de natuur. De jongen werden door de overheid verwijderd.
- Kraaienbestrijding is toegelaten en kan o.a. gebeuren via het opstellen van een fuik. Een in de fuik gevangen kraai lokt een havik waardoor deze ook kan gevangen worden. Er moet geen inventaris opgemaakt worden van het aantal gevangen vogels, wat maakt dat er vrij spel is in het vangen van wilde haviken door jachtwachters.
- Het kweken van valken en uilen is gemakkelijk, andere soorten zoals sperwers, haviken, arenden en buizerds kweken moeilijk. Voor deze laatste soorten worden er dikwijls jongen uit de natuur genomen en onder in gevangenschap gehouden vogels geschoven.
- Wanneer de eitjes van een wijfje worden weggenomen (en in een broedmachine worden uitgebroed) en het wijfje waarschijnlijk opnieuw eieren zal leggen, dan sterft ze uiteindelijk van uitputting.